ప్రపంచ చరిత్ర

(మొదటి భాగము)

(1)

రచన
జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ

అనువాదము
చింతా దీక్షితులు

ప్రకాశకులు :
కల్చరల్ బుక్స్ లిమిటెడ్
మద్రాసు — 11.

వెల రూ. 1—4—0.

సంస్కృతి ప్రచురణ—31

తృతీయ ముద్రణ

ప్రకాశకులు:

కల్చరల్ బుక్స్ లిమిటెడ్,

మద్రాసు — 11.

Printed by
Swathanthra Press,
Madras - 11.

For Cultural Books Ltd.,
Madras - 11.

ర చ యి త

జననం 1889. కాశ్మీర బ్రాహ్మణులు. తండ్రి మోతీలాల్ నెహ్రూ. ప్రఖ్యాత న్యాయవాది. తల్లి స్వరూపరాణి. జన్మస్థానం ప్రయాగ - అలహాబాద్. ఇంటిపట్ట కొంతకాలం ప్రైవేటు చదువుకొని హారోలో, కేంబ్రిడ్జి విశ్వవిద్యాలయంలోని ట్రినిటీ కళాశాలలో విద్య నభ్యసించారు. అలహాబాద్ హైకోర్టులో న్యాయవాదిగా జీవితాన్ని ప్రారంభించారు. 1918 ఇండియన్ హోమ్‌రూల్ లీగుకు కార్యదర్శి అయినారు. 1918 నుంచి అఖిలభారత కాంగ్రెస్ సభలో సభ్యుడుగా నున్నారు. 1921 లో మొదటిసారి కారాగృహవాసా న్ననుభవించారు. ఇప్పటికి ఎనిమిది మారులు శ్రీకృష్ణజన్మస్థానాన్ని చూచివచ్చారు. 1929 లో కాంగ్రెస్ కార్యదర్శి అయినారు. 1930 లోను, 1936, 37, 46 లలోనూ కాంగ్రెస్ అధ్యక్షులయినారు. వివాహితులు. భార్య-కమలా నెహ్రూ చనిపోయింది. కొడుకులు లేరు. ఒక్కతే కుమార్తె-ఇందిరా గాంధీ. చెల్లెండ్రిద్దరు-విజయలక్ష్మి పండిట్, కృష్ణ హాతీసింగ్.

ఈయన గొప్ప ప్రజాస్వామ్యవాది. ఆంగ్లంలో అనేక గ్రంథాలను రచించారు. వీరి రచనలలో 'సోవియట్ రష్యా' 'ప్రపంచచరిత్రాసుముఖము'లను మాప్రచురణలలో ప్రచురించుచున్నాము. నేడు (1950) ఇండియా ప్రధానిగా నున్నారు.

విషయసూచిక

పటములు

మా మాట

పండిట్ జవహర్‌లాల్ నెహ్రూగారు తమ పుత్రిక ఇందిర విద్యాభ్యాసంలో యేవిధంగానూ తోడ్పడలేకపోయారు. దేశరాజకీయాల్లో పాల్గొంటూ, అనేక దఫాల కారాగారంలో వుండడంతో తీరికే లేకపోయింది. జైల్లో తీరిక నుపయోగించుకొని కుమార్తెకు ప్రపంచచరిత్రను లేఖల రూపంగా వ్రాశారు. ఈ లేఖలు బాల, బాలికలందరూ ప్రపంచ చరిత్రను అర్థం చేసికొనుటకు ఉపయోగపడేటట్లు వ్రాశారు. 1933-35 లలో వ్రాసిన లేఖ లివి. ఆంగ్ల మూలం 1935 లో ముద్రింపబడింది. ఇప్పటికి 12 ఏండ్లు దాటినా యింత వరకు యీ పుస్తకం తెనుగులో రాకపోవడం చింతనీయం.

మే మడుగగానే ఈ 'ప్రపంచ చరిత్ర'ను ఆంధ్రీకరించి, ప్రచురించడానికి అనుమతి నిచ్చిన రచయితకు, గృహచ్ఛిద్రా లెన్నో వున్నా శ్రమయనక యీ 1000 పేజీల పుస్తకం అనువాదానికి పూనుకొని సాయపడిన మిత్రులు శ్రీ చింతా దీక్షితులుగారికీ మా కృతజ్ఞతాపూర్వక వందనములు.

1-4-1950.

ప్రకాశకులు.

నాయని జైలునుంచి

ఉపోద్ఘాతము

ఈ జాబులు ఎప్పుడు, ఎక్కడ ప్రకటింపబడునో, అసలు ప్రకటింపబడునో లేదో చెప్పజాలను. నేటి ఇండియాలో పరిస్థితులు వింతగా ఉన్నవి. భావిని సూచించుట కష్టము. రేపు ఏమి జరుగునో తెలియదు కాబట్టి సావకాశ మున్నప్పుడే ఈ పంక్తులు వ్రాయుచున్నాను.

చరిత్రాత్మకమగు ఈలేఖావళి వ్రాసినందుకు క్షమాపణ, సంజాయిషి చెప్పుకొనవలసియున్నది. శ్రమ తీసికొని ఈ లేఖలు చదువువారికి అందు బహుశా క్షమాపణయు, సంజాయిషీయును గోచరించును. ముఖ్యముగా చదువరులు తుట్టతుది జాబు*ను చదువుదురుగాక. ఈ తలక్రిందుల ప్రపంచములో చివరనుండి మొదలు పెట్టుటకూడ మంచిదే.

ఈ జాబులు పెరిగినవి. ఈ పద్ధతిప్రకారము వ్రాయవలె నని నిర్ణయము చేసికొని వ్రాసినవి కా వీ జాబులు. ఈ జాబు లింతగ్రంథ మగునని నే ననుకోలేదు. సుమారు అరుసంవత్సరములక్రితము, మా అమ్మాయికి పదిసంవత్సరముల వయస్సు వచ్చినప్పుడు, ప్రపంచము యొక్క తొలిదశనుగూర్చి సులభముగా, సంగ్రహముగా కొన్ని జాబులు వ్రాసియుంటిని. ఈ తొలిజాబులు పిమ్మట గ్రంథరూపమును ధరించెను. ప్రజ లాగ్రంథము నాదరించిరి. ఇట్టి జాబుల నింకను వ్రాయవలెనని అనుకొనుచుంటిని. రాజకీయములలో నిరంతరము మునిగితేలు నా కట్టి సావకాశము చిక్కలేదు. చెరసాల నా కట్టి సావకాశము నిచ్చినది. అట్టి సావకాశమును నేను వినియోగించుకొంటిని.

చెరలో జీవనము గడపుటవలన లాభములులేకపోలేదు. విశ్రాంతి, కొంతవరకు నిస్సంగత్వముచేకూరును. ఇబ్బందులు అందరికిని తెలిసినవే. పుస్తకభాండాగారము లుండవు. మనము సలహాకోరు నిఘంటువులవంటి

---

* 196 వ జాబు.

గ్రంథములు కారాగారబద్ధుని వశమునం దుండవు. ఈ సందర్భములలో ఏ విషయమునుగూర్చి వ్రాయుట యన్నను, అందు ముఖ్యముగా చరిత్రనుగూర్చి వ్రాయుట తెలివితక్కువ, సాహసముతో కూడుకొన్న పని. నా వద్దకు కొన్ని గ్రంథములు వచ్చెను. కాని వాటిని నావద్దనుంచుకొనుటకు వీలు లేదు. అవి వచ్చినట్లే వెళ్ళినవి. పన్నెండు సంవత్సరముల క్రితము, తోటి దేశస్థులగు స్త్రీపురుషు లనేకులవలెనే నేనును కారాగారయాత్రలు చేయ మొదలిడినప్పుడు, నేను చదివిన గ్రంథములనుండి ముఖ్యాంశములు వ్రాసిపెట్టుకొనుట అలవాటుచేసితిని. నా నోటుపుస్తకముల సంఖ్య నానాటికి పెరుగజొచ్చెను. నే నీజాబులు వ్రాయ మొదలిడినప్పుడవి నాకుఉపయోగించినవి. ఇతరగ్రంథములను నాకుఎక్కువగా సహాయము చేసినవి. వానిలో తప్పనిసరిగా చెప్పుకోదగ్గది హెచ్. జీ. వెల్సువ్రాసిన "చరిత్రసంగ్రహము". కాని సలహాకు మంచి గ్రంథములు లేకుండుట ఇబ్బందిగానే ఉండెను. ఇందువల్లనే కొన్నివిషయములు దాటివేయవలసి వచ్చెను. కొన్ని కాలములు దాటివేయవలసివచ్చెను.

ఈ జాబులు మాఅమ్మాయి చదువుకొనుట కుద్దేశింపబడినవి. మా అమ్మాయి చదువుటకుమాత్రమే ఉద్దేశింపబడిన ఆంతరంగికవిషయములిందు కలవు. వాటి నేమి చేయవలెనో నాకు తోచుటలేదు. తొలగించుట సులభముకాదు. కాబట్టి వాటిని ముట్టుకొనకుండ ఉంచివేసితిని. చేయుటకు చేతినిండ పని లేనప్పుడు మన మంతర్ముఖులమగుదుము. మనస్సు వివిధ స్థితులలో తిరుగాడుచుండును. మారుచున్న వివిధమనస్థితు లీజాబులలో స్పష్టముగా కానవచ్చుచుండునని నా యూహ. చరిత్రకారులు విషయపరముగ చరిత్రను వ్రాయుదురు. నేనట్లు చేయలేకపోతిని. నేను చరిత్రకారుడ నని చెప్పుకొనుటలేదు. ఇందు చిన్నపిల్లలకు పనికివచ్చు సులభ విషయములును, అప్పుడప్పుడు పెద్దల అభిప్రాయముల చర్చలును అసహజముగా కలిసియున్నవి. పునరుక్తు లనేకమున్నవి. నిజమునకు ఈ జాబులందలి దోషముల కంతము లేదు. ఇవి లోటుపడకుండ

పైపైని స్పృశించుచు చెప్పుకొనిపోయిన సంక్షేపచారిత్రక విషయములు మాత్రమే. రకరకముల గ్రంథములనుండి నేను నా అభిప్రాయములను, యదార్థవిషయములను సంగ్రహించితిని. అనేక దోషము లిందు వచ్చి పడ్డవి. సమర్థుడగు చరిత్రజ్ఞునిచే ఈజాబులను చదివించి సరిచేయించవలె నని నా ప్రథమోద్దేశము. కాని నేను కారాగారము విడిచి బయటనున్నది కొద్దికాలమే అగుటచే అట్టి ఏర్పాట్లు చేయుటకు నాకు సావకాశము చిక్కలేదు.

ఈ జాబులలో నేను తరుచు నా అభిప్రాయములను నిర్మొగమాటముగా, ఖచ్చితముగా చెప్పియుంటిని. ఆ యభిప్రాయములు సరియైనవనియే నా యభిప్రాయము. కాని నే నీజాబులు వ్రాయుచున్నప్పుడే చరిత్రనుగూర్చిన నాయభిప్రాయములు క్రమముగా మారజొచ్చెను. నేడు అవి మరల వ్రాయవలసివచ్చినయెడల వేరొక విధముగా వ్రాయుదును. లేదా, వేరువిషయములకు ప్రాధాన్యము నిత్తును. కాని వ్రాసినదానిని చింపివేసి మరల వ్రాయజాలను.

జనవరి 1, 1934. జవహర్‌లాల్ నెహ్రూ

పై వాక్యములు శ్రీ జవహర్లాల్ నెహ్రూ 1934-వ సంవత్సరమున వ్రాసియుండిరి.

తరువాత 1934-వ సంవత్సరమున నీ గ్రంథము తిరిగి ఇంగ్లాండులో ముద్రింపబడినది. అది జరుగుటకు ముందు గ్రంథకర్త గ్రంథము నంతయు సరిచూచెను. చాలభాగము తిరిగి వ్రాసెను. ఇందలి చరిత్రకథ 1938 సంవత్సరాంతమువరకు గ్రంథకర్తయే వ్రాసెను. ఈ కార్యము లన్నియు కారాగారము వెలుపల నున్నప్పుడే జరిగినవి. ఉపోద్ఘాతములో కొరలినవని చెప్పిన దోషములన్నియు తొలగింపబడినవనుట స్పష్టము.

1939-వ సంవత్సరమున ప్రకటింపబడిన గ్రంథమునకే ఈ యనువాదము.

అనువాదకుడు

జన్మదినలేఖ

ఇందిరా ప్రియదర్శినికి — నాయిని సెంట్రల్ చెరసాల

పదమూడవ పుట్టినరోజున — అక్టోబరు 26, 1930

నీవు పుట్టిన రోజున బహుమతులను, ఆశీస్సులను అందుకొనుట నీ కలవాటు. ఈమాటుకూడ నీవాశీస్సులు పుష్కలముగా అందుకొనగలవు. కాని ఈ నాయిని చెరసాలనుండి నీ కెట్టి బహుమతులను నే నంపగలను? నేను పంపు బహుమతులు వస్తురూపమున నుండజాలవు. వాయురూపమునగాని, మనోరూపమునగాని, ఆత్మరూపమునగాని ఉండవచ్చును. ఏ అభిమానదేవతయైన నీ కీయగలిగిన విట్టి పారితోషికములే. వీనిని పంపుటకు చెరసాల ఎత్తుగోడలు సైత మడ్డురాజాలవు.

ఉపదేశములుచేయుట, మంచిసలహాలనిచ్చుట నా కిష్టములేని పని యని నీవెరుగుదువుగదా, చిట్టితల్లీ. ఇట్లు చేయ నాకు బుద్ధిపుట్టినప్పుడు, నే నొకమారు చదివిన కథజ్ఞప్తికి తెచ్చుకొందును. అది "మిక్కిలి తెలివిగల మనుష్యుని" కథ. ఈ కథగల గ్రంథములను ముందుముందు నీవే చదువుదువేమో. పదమూడువందల సంవత్సరములకు పూర్వము, చీనాదేశమునుండి ఇండియాకు, వివేకము, జ్ఞానము నార్జించు ఉద్దేశముతో ఒక గొప్ప బాటసారి వచ్చెను. అతనిపేరు యు(వాన్—చ్వాంగ్. ఉత్తర దిక్కున నున్న కొండలను దాటి, ఎడారులను దాటి అతడు వచ్చెను. ఎన్నియో అపాయములనుండి అతడు తప్పించుకొనెను. ఎన్నో అంతరాయముల నాతడు గడచెను—అతని జ్ఞానపిపాస యంత గొప్పది. నేడు పాట్నా యని పేర్కొనబడుచున్న పాటలీపుత్ర మను నగరమునకు సమీపమున అకాలమందున్న నలందా విశ్వవిద్యాలయమునం దాతడు ముఖ్యముగా తాను విద్యనభ్యసించుచు, ఇతరులకు విద్యగరపుచు పెక్కేండ్లు

గతపెను. యుఁవాన్‌చ్వాంగ్ విద్యాధికుడాయెను. అతనికి ధర్మాచార్య తను బిరుదము లభించెను. ఇట ధర్మమన బౌద్ధధర్మమని యభిప్రాయము. అతడు హిందూదేశమంతయు తిరిగెను. ఆ కాలమున నీదేశమున నివసించు ప్రజల నాతడు చూచెను. వారినిగురించి తెలిసికొనెను. తరువాత నాతడు తన యాత్రలనుగూర్చి యొకగ్రంథమును రచించెను. నాకు జ్ఞాపకమువచ్చిన కథ ఈ గ్రంథములో నున్నది. దక్షిణ హిందూదేశమునుండి ఒకపురుషుడు కర్ణసువర్ణ నగరమునకు వచ్చెను. బీహారు రాష్ట్రమున నేడు భగల్పూరున్న చోటికి సమీపమున ఆ కర్ణసువర్ణ నగర ముండెను. ఇతడు నడుముచుట్టును రాగిరేకులు ధరించియుండెను. తలపై వెలుగుచున్న జ్యోతిని పెట్టుకొనెను. దండమును చేతబూని, సగర్వముగా, గంభీరముగా నాత డీవింత దుస్తులతో తిరుగుచుండెను. ఇట్టి వికృతవేషమునకు కారణ మెవ్వరైన అడిగిన నాతడు చెప్పు సమాధాన మేమన—నేనెంతో విద్యావంతుడను. అందుచే నాకడుపు పగులునను భయముచే నడుముచుట్టును రాగిరేకులు బిగించితిని. మూర్ఖులగు ప్రజలు అంధకారమున మునిగియుండుటచే జాలిజెంది తలపై జ్యోతిని పెట్టుకొంటిని. అయితే, తెలివిఅధికమై పగిలిపోవుదునేమోయన్న భయము నాకులేదు. కాబట్టి రాగిరేకులనుగాని, కవచమునుగాని ధరించవలసిన అవసరము నాకులేదు. అయినను నాకున్న తెలివితేటలు నాకడుపులో లేవు. అవి ఎక్కడ వున్నను, అధికమునకు ఇంకను ఎంతో చోటున్నది. చోటు లేకపోవుట యను సందర్భ మెప్పటికి నుండదు. తెలివితేటలు ఇట్లు పరిమితముగా నున్నప్పుడు, నేను జ్ఞానవంతుడనని ఎట్లు చెప్పుకొగలను? ఇతరులకెట్లు సదుపదేశములను చేయగలను? న్యాయాన్యాయములను, కర్తవ్యాకర్తవ్యములను నిర్ణయించుటకు ఉపదేశములుచేయుట సరియైన మార్గము కాదనియు, ప్రసంగించుట, చర్చించుటవల్లనే నిజము బయల్పడుననియు నానమ్మకము. నీతో చేసిన ప్రసంగములు నాకిష్టమైనవి. మన మెన్నో విషయములు ముచ్చటించుకొంటిమి. చర్చించు

కొంటిమి. పృథివి విపులమైనది. మన లోకమున కావల వింతలోకము లెన్నోకలవు. కాన క్రొత్తవిషయములు నేర్చుకొనుటకు మనకు విసుగు జనించరాదు. యువాన్‌చ్వాంగ్ చెప్పిన కథలోని గర్వియగు తెలివి తక్కువ పురుషునివలె తెలియదగిన సర్వమును తెలిసితిమనియు, పండితుల మైతిమనియు అనుకొనరాదు. మనము మిక్కిలి తెలివిగలవార మగుటకూడ కోరదగ్గదికాదు. అట్టివా రెవరైన నున్నచో, ఇక తెలిసికొదగిన దేదియు లేదుకదా యని వారు విచారగ్రస్తులు కాకతప్పదు. క్రొత్త విషయములను కనిపెట్టుటలోను, క్రొత్తవిషయములను గురించి నేర్చుకొనుటలోను గల యానందమునకు వారు దూర లగుదురు. కోరినచో నట్టి యానందము మనకు దక్కునుగదా!

కాబట్టి నే నుపదేశములు చేయరాదు. అయిన నే నేమి చేయవలసి యుండును? జాబు ప్రసంగము వంటిదికాదు. జాబులో ఒక్కరి భావములే వెల్లడియగును. కాన నేను చెప్పు విషయములలో మంచి సలహాలవలె తోచు విషయ ముండిన దానిని పరిహరించుము. మ్రింగరాని చెడ్డ మాత్రవలె దానిని పరిహరించుము. మన ముభయులము ప్రసంగించుకొనుచున్నట్టి యూహించి, అట్టి విషయములు నేను నీకు నీవాలోచించుకొనుటకై చేసిన సూచనలుగా భావించుము.

జాతులు తమ జీవితములో గొప్పయౌన్నత్యము చెందిన కాలముల గూర్చియు, గొప్పపురుషులనుగూర్చియు, స్త్రీలనుగూర్చియు, వారు చేసిన గొప్పకార్యములనుగూర్చియు మనము చరిత్రలో చదువుదుము. ఒకొక్కప్పుడు ఆయాకాలములందు మన మున్నట్లును ప్రాచీనవీరపురుషులవలెను, వీరనారులవలెను సాహసకార్యములు చేయుచున్నట్లును ఊహించుకొని కలలు గనుచుందుము. నీవు మొట్టమొదట జీన్‌డఆర్‌ను గురించి చదివినప్పుడు ఎంతటి యానందమును జెందితివో జ్ఞాపకమున్నదా? ఆమెవలె నీవుండవలెనని యువ్విళ్ళూరితివిగదా! సామాన్య స్త్రీ పురుషులు సాధారణముగా వీరులుకారు. తిండినిగూర్చి, పిల్లలనుగూర్చి, సంసారపు

చిక్కులు మున్నగువానినిగూర్చి వారు తంటాలు పడుచుందురు. కాని ఒక మహత్కార్యము సాధించుటకై ప్రజలు పూనుకొనవలసిన తరుణము వచ్చినప్పుడు సామాన్య స్త్రీ పురుషులు సైతము వీరులగుదురు. చరిత్ర యుద్రేక పూరిత మగును. నవయుగారంభమగును. మహాపురుషులలో నేదియో శక్తి యిమిడియున్నది. వారు ప్రజలలో నావేశము పుట్టించి వారిచే ఘనకార్యములు చేయింతురు.

నీవు పుట్టిన సంవత్సరము (1917) చరిత్రలో జ్ఞప్తియందుంచు కొనవలసిన సంవత్సరములో నొకటి. అప్పు డొక మహానాయకుడు ఆర్తులపట్లను, పేదలపట్లను కరుణా రసపూరిత హృదయుడై ఎన్నటికిని విస్మరింపరాని గొప్ప అధ్యాయమును చరిత్రలో తన ప్రజలచే వ్రాయించెను. నీవు పుట్టిన నెలలోనే లెనిన్ మహావిప్లవమును ప్రారంభించెను. దానిచే రష్యా, సైబీరియా దేశముల స్వరూపమే మారిపోయెను. నేడుఇండియాలో వేరొక మహానాయకుడు—ఆర్తజనరక్షణపరాయణుడు, మన ప్రజలను పౌరుషమునకు పురిగొల్పి వారిచే మహాత్యాగములు చేయించెను. మరల వారు స్వేచ్ఛనందుటకును, క్షుధార్తులు, దరిద్రులు, పీడితులు బాధావిముక్తినందుటకును ఈమహాప్రయత్నము. బాపుజీ (గాంధీ మహాత్ముడు) చెరసాలలో నున్నాడు. కాని యా మహాపురుషుని సందేశము ఇంద్రజాలము హిందూదేశ ప్రజాకోటిహృదయముల బ్రవేశించెను. స్త్రీలు, పురుషులు, చిన్నపిల్లలుసైతము తమ చిన్నగూళ్ళనుండి బయటికి వచ్చి ఇండియాకు స్వాతంత్ర్యము సంపాదింప సైనికులైరి. ఇండియాలో మనమిప్పుడు చరిత్రను సృజించుచున్నాము. మన కన్నులయెదుట జరుగు నీవిషయములు నీవును, నేనును చూచుచున్నాము. ఈ మహోద్యమమున మనమును శక్తికొలది పాల్గొనుచున్నాము. మన మెంతటి యదృష్టవంతులమో!

ఈ మహోద్యమముపట్ల మనమెట్లు మెలగవలెను? మన మేమి చేయవలెను? ఏమి మనపాలబడునో నేను చెప్పజాలను. అది యేమైనను

మనము జ్ఞాపకముంచుకొనదగిన విషయ మొకటి యున్నది. మన యుద్యమమునకుగాని, మన ప్రజలకుగాని దుష్కీర్తి నాపాదించు కార్యములను మనము చేయరాదు. ఇండియాస్వేచ్ఛకు పోరాడు యోధులముగా మన ముండదలచినచో ఇండియాప్రతిష్ఠ మనచేతులలో నుండును. దానిని నిలుపుట మనపవిత్రమగుబాధ్యత. తరచు మనము కర్తవ్యవిమూఢులము కావచ్చును. ఏది సరియైన మార్గమో, ఏది కాదో నిర్ణయించుట సులభము కాదు. సంశయముగా నున్నప్పుడెల్ల నీ విషయమును జ్ఞప్తియందుంచుకొనుము. దానవల్ల నీకు లాభ ముండును. ఏకార్యమును రహస్యముగా చేయకుము. ఇతరులకు తెలియజేయరాని కార్యము నెన్నడును చేయకుము. దాచవలెనను కోరిక భయలక్షణము. భయపడుట మంచిది కాదు. నీకు తగదు. ధైర్యము వహించియుండుము. పిమ్మట సర్వమును సక్రమముగా నడుచును. నీవు ధైర్యముగా నున్న నీకు భయముండదు. సిగ్గుపడవలసిన పని ఎట్టిదియు నీవు చేయజాలవు. బాపుజీనాయకత్వమున నడచుచున్న మనగొప్ప స్వాతంత్ర్యోద్యమమున రహస్యవ్యాపారములకు తావు లేదు. దాచుకోవలసినది మన కేమియులేదు. మనము చేయు కార్యములనుచూచి మనము భయపడము. మనము చెప్పు మాటలను చూచి మనము భయపడము. పట్టపగలు, సూర్యకాంతిలో మనము పని చేయుదుము. అట్లే మన సొంత జీవితములందు సైతము సూర్యునితో సఖ్యము చేయుదము. సూర్యకాంతిలో పనులునెరవుదము. రహస్యముగా మన మేకార్యములు చేయవద్దు. చాటుమాటులు మన కుండవచ్చును. ఉండవలసినదే. కాని రహస్యము వేరు; చాటుమాటులు వేరు. తల్లీ, ఈవిధముగా నీవు చేసినయెడల నీవు పెరిగి పెద్దదానవై వెలుతురు బిడ్డవగుదువు. నీకు భయముండదు, ఏది ఎట్లు వచ్చినను క్షోభచెందవు. శాంతముతో నుందువు.

నీకు చాల పెద్ద జాబును వ్రాసితిని. ఇంకను నీకు చెప్పవలచుకొన్న దెంతయోకలదు. జాబులో అదంతయు ఎట్లు ముడగలము ?

నేను చెప్పినట్లుగా నీ వదృష్టవంతురాలవు. మన దేశమున విజృంభించిన స్వాతంత్ర్యోద్యమము నీవు కన్నులార చూచుచున్నావు. మీఅమ్మ ఎంత ధైర్యశాలిని! ఎంత ఉత్తమురాలు! ఇట్టి తల్లి నీకుండుట ఎంత అదృష్టము! నీకెన్నడైన సంశయము కలిగినను, చిక్కులు తటస్థించినను ఆమెకన్న నీకు ప్రియమగు సఖు లెవరు?

ఉందునా యింక, చిట్టితల్లీ! హిందూదేశమునకు సేవచేయుటకై నీవు ధైర్యశాలినివగు యోధాగ్రణివగుదువుగాక. నీకు నాప్రేమాశీస్సులు.

1

సంవత్సరాది బహుమానము

సంవత్సరాది, 1931

నీవు ముస్సోరీలోను, నేను అలహాబాదులోను ఉన్నప్పుడు, రెండు సంవత్సరములక్రితము, నేను నీకు వ్రాసిన జాబులు జ్ఞాపకమున్నవా? అవి బాగున్నవని నీవు నాతో చెప్పియుంటివి. అట్టి జాబులను మరల వ్రాసి ఈ మన ప్రపంచమునుగూర్చిన అధికవిషయములు నీకు చెప్పకూడదా? యని యాలోచించుచుంటిని. కాని అట్లుచేయుటకు సంకోచించితిని. ప్రపంచముయొక్క గతచరిత్రను, మహాపురుషులను, నారీమణులను, మహత్కార్యములను స్మరించుట సంతోషముతోకూడిన పనియే. చరిత్ర చదువుట మంచిదే. అంతకన్న మనోజ్ఞమైన, సంతోషకరమైన విషయము చరిత్రను నిర్మించుటకు తోడ్పడుట, ఈదేశములో నేడు చరిత్ర నిర్మింపబడుచున్నదన్న విషయము నీకు తెలిసినదేకదా! ఇండియాపూర్వచరిత్ర పెద్దదేకాని అది అజ్ఞాతముగా నున్నది. అందు కొంతభాగము విచారకరమైనది, దుఃఖకరమైనది. తలచుకొన్నచో మనము తలలువాల్చి కంటతడి పెట్టుకో వలసివచ్చును. కాని మొత్తముమీద ఇండియా పూర్వచరిత్ర దివ్యమైనది. మనము గర్వింపదగినది. తలచుకొని సమ్మోదము నంద

దగినది. అయినను పూర్వచరిత్ర స్మరించుటకు నేడు మనకు తీరికలేదు. ఇండియాభావియే మన హృదయముల నాక్రమించుకొన్నది. ఈ భావికే మన మిప్పుడు రూపము నిచ్చుచున్నాము. మన కాలమును, శక్తిని దేని కొరకై వినియోగించుచున్నామో అట్టి వర్తమానముకూడ మనమనస్సుల నాక్రమించుకొన్నది.

ఇక్కడ నాయినీచెరసాలలో ఇష్టము వచ్చినట్లు చదువుటకుగాని, వ్రాయుటకుగాని నాకు తీరిక కలదు. కాని నామనస్సు కుదురుగా నుండుట లేదు. బయట జరుగుచున్న గొప్ప పోరాటమునుగూర్చి నే నూహించు కొనుచుందును. ఇతరు లేమి చేయుచున్నారో, వారితో నున్న నే నేమి చేసియుండెడివాడనో యని ఆలోచించుకొనుచుందును. వర్తమానమును, భావియు నన్ను పూర్తిగా ఆక్రమించుకొన్నవి. గతకాలమునాటి విషయ ములను తడవుటకు నాకు తీరికయేదీ? కాని నా యభిప్రాయము పొర పాటని నే ననుకొనుచున్నాను. బయట జరుగు కార్యములలో నేను కలుగజేసికొనలేనప్పుడు నే నేల విచారించవలెను?

అయితే నేను వ్రాయకుండుటకు నిజమైన కారణము—రహస్య ముగా నీ చెవిలో చెప్పుదునా?—వేరొకటి యున్నది. నీకు బోధించుటకు నా కెంతమాత్రము జ్ఞానమున్నదని నేను సందేహించుచున్నాను. నీవా అనాటికానాడు వడివడిగా పెరుగుచున్నావు. జ్ఞానార్జన చేయుచున్నావు. నేను పాఠశాలలోను, కాలేజీలోను, తరువాతను నేర్చుకొన్నదంతయు నీకు నేర్పుటకు చాలినంత లేదు. అథవా అది నీకు తెలిసిన విషయమై చప్పగా నుండవచ్చును. కొంతకాలమైన పిమ్మట నీవే నాకు తెలియని విషయము లెన్నో బోధించవచ్చును. నీజన్మదినమున నీకువ్రాసినజాబులో చెప్పినట్లు నేను మిక్కిలి తెలివిగల పురుషునివంటివాడను కాను. తెలివి యధికమై పగిలిపోదునేమో యన్న భయముతో నాతడు రాగిరేకులను తనచుట్టును బిగించుకొన్నాడట.

నీవు ముస్సోరీలో నున్నప్పుడు ప్రపంచము యొక్క బాల్యమును

గూర్చి నేను నీకు వ్రాసియుంటిని. అప్పుడు వ్రాయుట నాకు సులభముగానే యుండెను. ఏలయన ఆకాలమునకు సంబంధించిన విషయములు మనకు స్పష్టముగ తెలియవు. అతిప్రాచీనకాలమునుండి వెలువడినతోడనే చరిత్ర క్రమక్రమముగా ప్రారంభమగును. మానవుడు వివిధప్రాంతముల తన వింతజీవితయాత్ర ప్రారంభించును. ఒకప్పుడు వివేకయుక్తముగాను, వేరొకప్పుడు పిచ్చిగాను, తెలివితక్కువగానుఉండు మానవుని చర్యలను గ్రహించుట సులభసాధ్యముకాదు. గ్రంథసహాయమున గ్రహించుటకు మనము ప్రయత్నించవచ్చును. కాని నాయినిచెరసాలలో పుస్తకభాండాగారము లేదు. పూర్వాపరసందర్భములతో ప్రపంచచరిత్ర నీకు చెప్పవలెనని యున్నదిగాని అట్లుచేయుట సాధ్యముకాదని తోచుచున్నది. బాలబాలికలు ఒక్కదేశముయొక్క చరిత్రమాత్రమే నేర్చుకొనుట—అదైనను ఏవోకొన్నిసంవత్సరములు, కొన్ని యంశములు కంఠస్థముచేయుట——నాకెంతమాత్ర మిష్టములేదు. అన్యోన్యసంబంధము కలిగి సమగ్రముగా నుండునది చరిత్ర. ప్రపంచమున ఇతరభాగములందు జరుగు వృత్తాంతములు తెలిసినగాని ఏయొక్క దేశచరిత్రయైనను నీ కర్థముకాదు. ఒకటిరెండు దేశములకు సంబంధించిన చరిత్రను మాత్రమే, యిట్టి సంకుచితపద్ధతిని నీవు నేర్చుకోవని నమ్ముచున్నాను. ప్రపంచచరిత్రను పరీక్షచేయుదు వనియు నమ్ముచున్నాను.

మన మనుకొనునట్లు వివిధ మానవవర్గములలో గొప్ప భేదము లేదని సదా జ్ఞప్తియం దుంచుకొనుము. పటములును, అట్లాసులును వేర్వేరు రంగులతో దేశములను మనకు ప్రదర్శించును. మానవులలో భేదములున్న మాట వాస్తవమేకాని వారిలో దగ్గరపోలికలుకూడ ఉన్నవి. పటములలోని రంగులను బట్టిగాని, దేశముల పొలిమేరలనుబట్టిగాని మనము భ్రమపడరాదు. ఈవిషయమును మనము మనస్సులోపెట్టుకోవలెను.

నాకిష్టమున్న చరిత్రనుగూర్చి నేను నీకు వ్రాయజాలను. గత

కాలమునుగూర్చియు, గతకాలమున నివసించి, ప్రపంచ నాట్యరంగమున పెద్దపాత్రలు ధరించినట్టి పురుషులను గూర్చియు నీకప్పుడప్పుడు వ్రాయుదును.

నా జాబులు నీకిష్టముగా నుండునో లేదో, అవి నీ కౌతకమును రేపెట్టునో లేదో నేను చెప్పలేను. నిజమునకు వాని నెప్పుడు నీవు చూతువో, అసలు చూతువో లేదోకూడ నాకుతెలియదు. చిత్రము; మన మింత సమీపములో నుండియు ఇంతదూరముగానున్నాము. మునోస్సోరీలో నీవు ఎన్నియో వందలమైళ్ళదూరములో నున్నావు. అయినను నాకిష్టమై నన్నిమారులు నేను నీకు జాబులు వ్రాయగలను. నిన్ను చూడవలెనని గట్టిగా బుద్ధిపుట్టిన నేను నీకడకు పరుగెత్తిరాగలను. ఇప్పుడు మనము యమునానది కద్దరిని ఇద్దరిని, ఉన్నాముగదా ! దూరములో లేముగదా ? అయినను నాయినీచెరసాల ఎత్తైనగోడలు మనలను కలిసికోకుండ చేయు చున్నవి. పక్షమున కొకజాబు నేను వ్రాయవచ్చును. పక్షమున కొకజాబు నాకురావచ్చును. పక్షమునకొకసారి ఇరువదినిమిషములపాటు మిత్రులో, బంధువులో నన్ను సందర్శించి మాటాడుటకు రావచ్చును. అయినప్పటికి ఇట్టి కట్టుబాట్లు మంచివే. సులభముగా లభించు వస్తువులపై మనకు గౌరవముండదు. కారాగారానుభవము వాంచింపదగిన విద్యాశిక్షణ యని నాకు నానాటికి నమ్మకము కలుగుచున్నది. ఎంతయదృష్టమోకాని నేడు మనదేశప్రజలు వేలకొద్ది యిట్టి విద్యాశిక్షణ నందుచున్నారు.

ఈ జాబులను నీవు చూచి ఇష్టపడుదువో లేదో నేను చెప్పజాలను. నా యానందముకొరకే నేను వీనిని వ్రాయ సంకల్పించితిని. అవి నిన్ను నా సమీపమునకు తీసికొనివచ్చును. నీతో సంభాషణ చేయుచున్నట్లే నేను భావించుకొందును. తరుచుగా నేను నిన్ను తలచుకొనుచుందును. ఈ రోజున నా మనస్సులో నీవులేని క్షణములేదు. ఈదినము సంవత్స రాది. తెల్లవారుజామున పరుపుపై పరుండి నక్షత్రములను చూచుచు గతించిన సంవత్సరమునుగురించియు, అది తెచ్చిపెట్టినఆశలు, సంతాప

ములు, సంతోషములనుగురించియు, ఆచరించిన, సాహసముతో కూడిన మహత్కార్యములను గురించియు నేను మననము చేసితిని. ఎరవాడ చెరసాలగదిలో కూర్చుండి, తన ఇంద్రజాలస్పర్శవల్ల మనమాతృదేశమునకు మరల యౌవనమును, శక్తినికలిగించిన బాపుజీని స్మరించితిని. తాత*ను, ఇతరులను పెక్కురను స్మరించితిని. ముఖ్యముగా మీ అమ్మను, నిన్ను తలచుకొంటిని. తరువాత కొంత సేపటికి ఉదయమున వార్తవచ్చినది— మీ అమ్మను పట్టుకొని జైలుకు తీసికొనివెళ్ళిరని. అది నాకింపైన ఉగాదిబహుమానము. ఇట్లుజరుగునని ఎంతకాలమునుండియో అనుకొనుచున్నాను. అమ్మ పూర్తిగా సుఖముగాను, సంతుష్టితోను, ఉండుననుటకు సందేహములేదు.

కాని నీవు ఒంటరివి అయితివి. పక్షమునకొకమారు నీవు అమ్మను చూడవచ్చును. పక్షమున కొకమారు నీవు నన్ను చూడవచ్చును. మా సందేశము లొకరివి ఇంకొకరితో చెప్పవచ్చును. అయితే కాగితము, కలము తీసికొని నేను కూర్చుందును నిన్ను తలచుకొందును. అప్పుడు నీవుసన్నసన్నగా నాపజ్జకువత్తువు. మన మెన్నియో విషయములనుగూర్చి ప్రసంగించుకొందము. గతకాలమునుగూర్చి కలలుకందము. గతకాలము కన్న భావికాలమును గొప్పగాచేయుటకు మార్గములు కనుగొందము. కాబట్టి ఈసంవత్సరాదిదినమున మనము దృఢసంకల్పము చేసికొందము. ఈసంవత్సర మవసానదశకు వచ్చుఅంత మెుందుటకు పూర్వమే మనము భావినగూర్చి కన్న కలలను వర్తమానమునకు దగ్గరగా తీసికొనిరాగలుగుటకు సంకల్పము చేసికొందము. ఇండియా గతచరిత్ర కొక దేదీప్యమానమగు పుటను చేర్చగలుగుటకు సంకల్పము చేసికొందము.

---

* ఇందిర తాతగారైన మోతీలాల్ నెహ్రూ.

2

చరిత్ర మనకేమి బోధించును?

ప్రియపుత్రికా!

చిట్టీ! నీకు నేనేమి వ్రాయుదును? ఎక్కడ మొదలుపెట్టను? గత కాలమును స్మరించినంతనే అసంఖ్యాకములగు చిత్రములు నా మనస్సులో పరుగులిడియుండును. కొన్ని చిత్రములు ఇతరములకన్న ఎక్కువకాలము నిలుచును. అవి నాకు ప్రియమైనవి. వానినిగురించి నేను మననము చేయ ప్రారంభింతును. అనుకొన్నంతనే గత సంఘటనలను నేటి సంఘటనలతో పోల్చుదును. తెలుసుకొనుటకు నాకు మార్గదర్శకముగా నుండు ఉపదేశములను కనుగొనుటకు ప్రయత్నింతును. కాని మానవుని మనస్సు ఎంతటి వింత తలగూర్పుగల వస్తుసంభారమో! ఆ తలపులు క్రమము తప్పిన చిత్రములు దానినిండ యుండును. అది ఒక క్రమముతో చిత్రపటము వలె నిర్మించని ఒక చిత్రశాలవంటిది. అయితే తప్పు పూర్తిగా మనది కాదు. మనలో చాలమంది ఆయా మనస్సులతో జరిగిన కార్యములను క్రమపద్ధతిని ఇంతకన్న చక్కగా సమకూర్చుకొనగలము కాని ఒకొక్కప్పుడు ఆ కార్యములే ఎంతో విచిత్రసంక్లిష్టముగా నుండి ఏ క్రమపద్ధతిలోను ఇముడవు.

ప్రపంచము నెమ్మదిగా తనను నిస్సందేహముగా అభివృద్ధిజెందినదనియు, సామాన్య అల్పజంతువులు పరిణమించి పెద్ద జంతువులుగా మారినవనియు, చివరకు ఉత్తమజంతువగు మానవుడు వచ్చినాడనియు మేధాశక్తివలన నితరజంతువులను మించినాడనియు చరిత్ర మనకు బోధించవలయునని ఇదివరలో నీకు వ్రాసియుంటిని. అనాగరికస్థితినుండి నాగరికస్థితికి మానవుడు అభివృద్ధిపొందివచ్చుటయే చరిత్ర చెప్పవలసిన యంశమందురు. జనులందరును కలిసిమెలసి

చేయవలెనను భావము—అనగా సహకారభావము ఎట్లు వృద్ధియైనదో నేను కొన్ని యుత్తరములలో వ్రాసియుంటిని. లోకకల్యాణముకొరకు మనమందరముకలిసి పనిచేయుట మనయాదర్శముగా పెట్టుకొనవలయు ననియు కొన్నిలేఖలలోనేనునీకు తెలియజేసితిని. కాని ఒక్కొక్కప్పుడు పెద్దచరిత్రభాగములను చూచినప్పుడు ఈఆదర్శము ముందడుగువేసినదా యని సందేహము కలుగును; మనమునాగరీకులము, అభివృద్ధిచెందితిమి అని చెప్పుటకు నోరాడదు. నేడు సహకారలోపము కావలసినంత యున్నది. స్వార్థపరత్వముతో ఒక దేశ మింకొకదేశముపైని, ఒకజాతి యింకొక జాతిపైనిబడి పీడించుచున్నవి. ఒకమానవు డింకొక మానవుని లోబరుచుకొని లాభమందుచున్నాడు. కోట్లకొలది సంవత్సరముల యభివృద్ధి యనంతరమున మన మిట్టి హీనస్థితిలో, లోపములతో నున్నప్పుడు వివేకము, విజ్ఞానముగల మానవులవలె సంచరించుట నేర్చుకొనుటకు మరెంతకాలముపట్టునో ? ఒక్కొక్కప్పుడు, మన కాలమున కంటెను మెరుగుగా కనిపించు గతకాలము గురించి మనము చరిత్రలో చదువుదుము. అప్పటివారెక్కువ విజ్ఞానవంతులుగను, నాగరీకులుగను కనిపింతురు. ఇది చదివినప్పుడు మనలోకము ముందుకు పోవుచున్నదో, వెనుకకు పోవుచున్నదో చెప్పుట సందేహాస్పదముగా నుండును. గతకాలమున మన దేశచత్రలో, నిస్సంశయముగా, దివ్యత్ ఘట్టములు కలవు. నేటికాలమునకన్న నన్నివిధముల నుత్తమమైనవి.

పలుదేశములలో గతకాలమున దివ్యఘట్టము లున్నమాట వాస్తవమే—ఇండియాలో, ఈజిప్టులో, చీనాలో, గ్రీసులో, ఇంకను ఇతరదేశములలో. ఈ దేశములలో అనేకము హీనస్థితికి పడిపోయిన మాట కూడ వాస్తవమే. ఇట్లు జరిగినప్పటికిని మన మధైర్యము జెందరాదు. ప్రపంచము విపులమైనది. కొంతకాలముపాటు ఒకదేశము ఉచ్ఛస్థితికి వచ్చినను, నీచస్థితికి పడిపోయినను దానివలన లాభముగాని, నష్టముగాని మొత్తము ప్రపంచమునకు ఉండదు.

నేటికాలమున పలువురు మన గొప్ప నాగరికతను తలుచుకొనియు, శాస్త్రము కనిపెట్టిన యద్భుతవిషయములను తలుచుకొనియు మురిసి పోవుటకద్దు. శాస్త్రము అద్భుతవిషయములను కనిపెట్టినమాట నిజమే. శాస్త్రజ్ఞులు గౌరవార్హులే. కాని డాబులుకొట్టువా రెన్నడును గొప్పవారు కారు. అనేక విషయములలో మానవు డితరజంతువులకన్న నెక్కువ యభివృద్ధిలోనికి రాలేదని జ్ఞాపకముంచుకొనుట మంచిది. కొన్నివిషయ ములలో కొన్నిజంతువులు మానవునికన్న ఉత్తమస్థితిలో నున్నవని చెప్పవచ్చునేమో! ఇది తెలివితక్కువమాటగా తోచవచ్చును. తెలివి తక్కువ మనుష్యులు నవ్వవచ్చును. నీ విప్పుడే మీటర్లింకు వ్రాసిన తేనెటీగజీవితమును గురించియు, చెదపురుగులను, చీమలను గురించియు చదివియున్నావు. ఈ కీటకములు తమ సంఘముల నెట్లు క్రమపద్ధతిలో పెట్టుకొన్నవో చూచి నీ వాశ్చర్యపడియుందువు. చేతనములందెల్ల నీ కీటకములు మిక్కిలి నీచములని మనము వీనిని ఈసడింతుము. అయి నప్పటికిని ఈ చిన్నజీవులు మానవునికంటె బాగుగా సహకారవిద్య నేర్చు కొన్నవి; సంఘక్షేమమునకై ఆత్మార్పణముచేయుట నేర్చుకొన్నవి. అన్యోన్య సహకారము, సంఘశ్రేయస్సునుగోరి ఆత్మార్పణముచేయుట నాగరిక లక్షణములైనచో చెదపురుగులును, చీమలును మానవునికన్న మిన్నలని తప్పక చెప్పక తప్పదు.

మన ప్రాచీన సంస్కృత గ్రంథములలో నొక శ్లోకమున్నది. దాని భావ మిది—"కుటుంబముకొరకు వ్యక్తిని పరిత్యజించుము. సంఘము కొరకు కుటుంబమును పరిత్యజించుము. దేశముకొరకు సంఘమును పరిత్యజించుము. ఆత్మకొరకు లోకమును పరిత్యజించుము." ఆత్మయన నేమో బహుకొద్దిమందికి తెలియును. వారు దానినిగురించి చెప్పగలరు. మనలో ప్రతియొక్కడు దానికి ఒక్కొక్కవిధముగా అర్థముచెప్పవచ్చును. కాని ఈ సంస్కృతశ్లోకమునుబట్టి మనము నేర్చుకొనవలసిన విషయము- సహకారము, సంఘక్షేమమునకై ఆత్మార్పణము. చాలకాలమునుండి

మనకు గొప్పతనమునకుదారిచూపు ఈపరమధర్మమును విస్మరించితిమి. అందువల్లనే పతితులమైతిమి. కాని మరల నేడు దానిఛాయలు పొడగట్టుచున్నవి. దేశమునందు కదలిక పుట్టినది. పురుషులు, స్త్రీలు, బాలురు, బాలికలు చిరునవ్వుతో మాతృదేశవిముక్తికై కష్టములను, బాధలను గణించకుండ ముందంజవేయుట చూచిన ఎంత యాశ్చర్యకముగా నుండును! వారుమందహాసము చేయవలసినదే. సంతోషముగా నుండవలసినదే. మహాదుద్యమమున పాల్గొను ఆనందము వారిదికాదా! అదృష్టవంతులకు త్యాగానందముకూడ రాగలదు. నేడు మనము ఇండియా సంకెళ్లు సడలించుటకు ప్రయత్నించుచున్నాము. అది మహాత్కార్యము. అంతకన్న మహాత్కార్యము మానవకోటిశ్రేయస్సుకొరకు పనిచేయుట.బాధను, దుఃఖమును పారదోలుటకు మానవకోటి చేయుచున్న పోరాటములో మన పోరాట మొక భాగమని మనము భావించుచున్నాము కాబట్టి లోకకల్యాణమునకు చేతనైనంతవరకు మనమును సహాయము చేయుచున్నట్లు భావించుకొని సంతసింపవచ్చును.

అంతదనుక నీవు ఆనందభవనములో కూర్చుండుము. మీ అమ్మమలక్కా చెరసాలలో కూర్చుండును. నేనీ నాయినీ చెరసాలలో కూర్చుండును. ఒకరినొకరము చూచుకోలేక పోతిమిగదాయని అనుకొనుచుందుము కదా? మనము ముగ్గురము మరల కలిసికొనబోవు రోజును తలుచుకొనుము. ఆ రోజు ఎప్పుడు వచ్చునాయని నేను కనిపెట్టుకొనియుందును. ఆ యాలోచనలవల్ల నా గుండెలో బరువు తగ్గినట్లుండును. నాకుత్సాహాము కలుగును.

3

ఇంకిలాబ్ జిందబాద్*

జనవరి 7, 1931

ప్రియదర్శినీ!—దృష్టికి ప్రియముగానుందువు నీవు. దృష్టిసాధ్యము కానప్పుడు ప్రియతమవు. నీకు వ్రాయుటకు నేడు నే నిచ్చట కూర్చుండగా దూరముననుండి వచ్చు మేఘగర్జనములవలె అస్పష్టధ్వనులు నాకు విని పించెను. అవి యెట్టిధ్వనులో మొట్టమొదట నాకు అవగతము కాలేదు. కాని ఆ ధ్వనులు నాకు పరిచితముగా వినిపించుచున్నవి. నా హృదయ మున ప్రతిధ్వనించి ప్రత్యుత్తరము పొందుచున్నవి. క్రమక్రమముగా ఆ ధ్వనులు సమీపించుచున్నట్లున్నవి. పెద్దవగుచున్నవి. త్వరలోనే వాని నిజస్వరూపము తెలియవచ్చినది. "ఇంకిలాబ్ జిందబాద్'' "ఇంకిలాబ్ జిందబాద్" అను వీరహుంకారములకు కారాగారము మారుమ్రోసెను. ఆ కేక విన్న మాహృదయములు సంతసించినవి. చెరసాలవెలుపల, మా కెంతో సమీపమందు మన రణదుందుభి మ్రోయించినవారెవరో నాకు తెలియదు. వారు నగరమునుండి వచ్చిన స్త్రీ పురుషులో? పల్లెలనుండి వచ్చిన జానపదులో? నేడు వారట్లు ఎట్టిసందర్భములో చేయుచున్నారో కారణ మూహింపలేను. వారెవరైననేమి? మా కుత్సాహము కల్పించిరి. వారి పరామర్శకు మేము మౌనముగా సమాధాన మిచ్చితిమి. ఆ సమాధానముతో మా యభినందనములును వెళ్ళినవి.

"ఇంకిలాబ్ జిందబాద్" అని మనమేల ఘోషింపవలెను? విప్లవ మును, మార్పును మన మేల కోరవలెను? నేడు ఇండియాలో గొప్ప మార్పు కలుగవలసియున్నమాట వాస్తవమే. కాని మన మందరము కోరు

* "ఇంకిలాబ్ జిందబాద్" అనగా "విప్లవము చిరకాలము జీవించుగాక" యని అర్థము.

పెద్దమార్పు ఇండియాకు వచ్చినపిమ్మట, ఇండియా స్వాతంత్ర్యమును సాధించిన పిమ్మట మనము చేతులు కట్టుకొని కూర్చుండ వీలులేదు. ఈ లోకమున ప్రాణమున్న ప్రతిజీవియు మారుచునేయుండును. దినమునకు దినము, నిమిషమునకు నిమిషము ప్రకృతి సర్వమును మారును. ప్రాణము పోయిన జీవి మార్పుచెందదు. కదలక మెదలక పడియుండును. నదీ జలము ప్రవహించుచుండును. దాని నడ్డిన మురిగిపోవును. మానవుని జీవితముకూడ అంతే. జాతిజీవితము కూడ అంతే. మన కిష్టమున్నను లేకున్నను ముసలితనము వచ్చును. శిశువులు చిన్నపిల్ల లగుదురు. చిన్నపిల్లలు స్త్రీలగుదురు. స్త్రీలు ముదుసలు లగుదురు. ఈమార్పులను మనము సహించియుండవలసినదే. కాని ప్రపంచము మారునని ఒప్పుకొననివారు పలువురున్నారు. వారు తమమనస్సులను మూసికొని బీగము వేసికొందురు. నూతనాభిప్రాయములను వారు సమీపమునకు రానీయరు. స్వతంత్రముగా ఆలోచించుటకు వారు భయపడుదురు. కాని పర్యవసాన మేమి? ఇట్టివారున్నప్పటికిని ప్రపంచము కదలిపోవుచునేయున్నది. మారుచున్న పరిస్థితులలో ఇముడని యట్టివారును, వారివంటివారును ఉన్నారుకాబట్టి అప్పుడప్పుడు ఉత్పాతములు సంభవించుచున్నవి. పెద్ద విప్లవములు పుట్టుచున్నవి. నూటనలుబది సంవత్సరముల క్రితము రేగిన ఫ్రెంచివిప్లవము, పదమూడుసంవత్సరముల క్రితము రేగిన రష్యన్ విప్లవము అట్టివే. ఆ విధముగానే మనదేశమునందును నేడుమనము విప్లవముమధ్యనున్నాము. మనకు కావలసినది స్వాతంత్ర్యమే. కాని మనకు కావలసిన విషయము లింకను ఉన్నవి. మురుగుగుంటలను బాగుచేసి స్వచ్ఛజలము నంతటను ప్రవేశపెట్టవలసియున్నది. మనము మన దేశమునుండి మాలిన్యమును, దారిద్ర్యమును, దుఃఖమును తుడిచివేయవలెను. మనము చేయబూనిన ఘనకార్యములను గురించి ఆలోచించి సహకారముచేయుటకు పలువురి మనస్సులు సమ్మతించుటలేదు. చేతనైనంతవరకు అట్టివారి మనస్సుల నంటియున్న బూజునుకూడ మనము తుడిచివేయవలెను. మనము చేయ

బూనినది గొప్ప పని. వెంటనే జరుగదు. కొంతకాలము పట్టునేమో! అయినా అధమపక్షము, దానిని కొంచెము ముందుకు నెట్టుదము—ఇంకిలాబ్ జిందబాద్!

మన విప్లవగేహాళిపై మన మిప్పుడు నిల్చియున్నాము. భావికాలమున నేమి జరుగనున్నదో చెప్పలేము. మన కష్టములకు మంచి ప్రతిఫలము వర్తమానమునందు సైతము మనకు ముట్టినది. హిందూదేశ స్త్రీలను పరికింపుము. ఈ పోరాటమున వారెంత గంభీరముగా ముందంజ వేసికొనిపోవుచున్నారో! శాంతముతోకూడిన ధైర్యము, స్థైర్యము—వారెట్లు ఇతరులకు మార్గదర్శకులై యున్నారో. ఇక ఘోషామాట—మన భీరురాండ్రగు సౌందర్యవతులను మరుగుపరచిన ఘోషా, వారికిని, వారి దేశమునకును చేటుతెచ్చిన ఘోషా—అది ఇప్పుడు ఎక్కడ నున్నది? ప్రాతకాలమునాటి వస్తువులను జాగ్రత్తపెట్టు వస్తుప్రదర్శనశాలల బీరువాలలో తలదాచుకొనుట కది చల్లగా జారుచున్నది కాదా?

పిల్లలను—బాలబాలికలనుకూడ పరికింపుము—ఆ వానరసేనలు, ఆ బాలసభలు, ఆ బాలికాసభలు, ఈ పిల్లల తలిదండ్రులు పెక్కుడు వెనుక భీరువులవలెను, బానిసలవలెను ప్రవర్తించియుండవచ్చును. కాని మన తరమునందలి బాలబాలికలు బానిసత్వమును, భీరుత్వమును సహింపలేరనుమాట ఎవరు సందేహింప సాహసింతురు?

ఈవిధముగా పరివర్తనచక్రము తిరుగుచుండును. క్రిందకువచ్చినవారు పైకి పోవుదురు. పైకి వచ్చినవారు క్రిందికి పోవుదురు. మన దేశమున నాచక్రము ఇదివరలోనే తిరుగవలసినది. కాని ఈ మారు మనము దానిని గట్టిగా త్రిప్పి వదలితిమి. ఎవ్వరును దాని నాపలేరు.

ఇంకిలాబ్ జిందబాద్!

4

ఆసియా : యూరోపు

జనవరి 8, 1931

ప్రతివస్తువును నిరంతరము మారుచుండునని వెనుకటి జాబులో నేను చెప్పియుంటిని. అసలు చరిత్ర యనగా నేమి?—పరివర్తన వృత్తాంతమే గదా? గతకాలమున కొద్దిమార్పులే జరిగియున్నట్లయిన, వ్రాయదగ్గ చరిత్ర కొద్దిగానే యుండెడిది. [illegible]

మనమందరము బడులలోను, కళాశాలలలోను నేర్చుకొను చరిత్ర సామాన్యముగా హెచ్చుగా నుండదు. ఇతరుల సంగతి నాకు అట్టే తెలియదు. కాని నా సంగతి చెప్పవలసివచ్చిన బడిలో నేను నేర్చుకొన్న చరిత్ర బహుకొద్ది. హిందూదేశచరిత్రను కొద్దిగా, బహుకొద్దిగా నేర్చుకొంటిని. ఇంగ్లాండు దేశచరిత్ర కొద్దిగా నేర్చుకొంటిని. నేను నేర్చుకొన్న హిందూదేశచరిత్రయైనను చాలభాగము తప్పు; లేదా వికృతరూపము ధరించినది. దానిని వ్రాసినవారు మన దేశముపై సవతితల్లి ప్రేమ కలవారు. ఇతర దేశముల చరిత్రను గురించి నేను నేర్చుకొన్నది అంతంత. కళాశాలను వదలిపెట్టిన పిమ్మటనే యథార్థ చరిత్రమును కొంత నే నభ్యసించితిని. అదృష్టవశమున నా జ్ఞానమును వృద్ధిచేసికొనుటకు స్థావకాశము నాకు నా కారాగారవాస మొసగెను.

ఇండియా ప్రాచీననాగరికతను గురించియు, ద్రావిడులను గురించియు, ఆర్యుల యాగమనమును గురించియు ఇదివరలో నీకు వ్రాసిన జాబులలో చెప్పియుంటిని. ఆర్యులరాకకు ముందున్న కాలమును గురించి నేను వ్రాయలేదు. నాకు దానిని గురించి అట్టే తెలియదు. ఈ మధ్యను కొద్ది సంవత్సరములకు లోపుగనే, మిక్కిలి ప్రాచీన నాగరికతా శిథిలములు ఇండియాలో కనుగొనబడినవన్న విషయము నీ కుత్సాహము కలిగించవచ్చును. ఇవి ఇండియాకు వాయవ్యదిశను మొహంజొదారో అనే

గ్రామపరిసరముల నున్నవి. బహుశా 5000 సంవత్సరములకు పూర్వ మందున్న కాలమునకు సంబంధించిన ఈ శిధిలములను త్రవ్వితీసిరి. ఈజిప్టులోని రక్షిత మానవకళేబరములవంటి కళేబరములుకూడ కను గొనబడినవి. ఇవంతయు ఆర్యులు వచ్చుటకు పూర్వము - వేలకొద్ది సంవత్సరముల క్రితముసుమా! అప్పుడు యూరోపు ఒక అరణ్యమై యుండును.

నేడు యూరోపు బలముగాను, శక్తివంతముగాను ఉన్నది. అందలి ప్రజలు ప్రపంచమునందంతలోను నాగరీకులమనియు, విజ్ఞాన వంతుల మనియు ననుకొనుచున్నారు. ఆసియాయన్నను, ఆసియాలోని ప్రజలన్నను వారికి ఈసడింపు. ఆసియా ఖండమందలి దేశములకు వచ్చి చేతచిక్కిన దెల్ల వారాదేశములనుండి గ్రహించుచున్నారు. కాల మెట్లు మారినది! యూరోపును, ఆసియాను పరిశీలించి చూతము. అట్లాసును తెరిచిచూడుము. పెద్దదగు ఆసియాఖండమున కంటుకొని చిన్నదగు యూరోపు ఎట్లున్నదో చూడుము. ఆసియా కొద్దిగా విస్తరించుటవల్ల యూరోపు తయారైనట్లున్నది. నీవు చరిత్ర చదివినప్పుడు నీకు విశద మగు విషయ మేమనగా—దీర్ఘమగు కొన్ని కాలములపాటు ఆసియా ప్రబలముగా నుండెను. ఆసియాప్రజలు తడవులుతడవులుగావెళ్ళి యూరో పును జయించిరి. యూరోపునువారు ధ్వంసముచేసిరి. యూరోపునకు వారు నాగరీకము నిచ్చిరి. ఆర్యులు, సిథియనులు, హూణులు, అరబ్బులు, మంగోలులు, తురుష్కులు—వీరందరును ఆసియా ఏమూలనుండియో వచ్చి ఆసియాయూరోపులను క్రమ్ముకొనిరి. జట్టిమిడుతలవలె అధిక సంఖ్యాకులగు వీరిని ఆసియా ఉత్పత్తిచేసినది. నిజమునకు యూరోపు చిరకాలము ఆసియావలసభూమిగా నుండెను. నేటి యూరోపులో నున్న ప్రజలు పెక్కురుఆసియానుండి దండెత్తిపోయినవారి సంతానమే. కాళ్ల చేతులు చాపుకొని పడియున్న గొప్ప ఎడ్డెరాక్షసుని మాదిరి దేశపటమున కడ్డముగా ఆసియా వ్యాపించియున్నది. యూరోపు చిన్నది. ఇట్లనిన

పరిమాణమునుబట్టి ఆసియా గొప్పదనియు, యూరోపు పరిగణింపదగ్గది కాదనియు అర్థముచేసికొనరాదు. ఒక మానవునియొక్కగాని, దేశము యొక్కగాని ఘనతను నిర్ణయించుటకు పరిమాణము తుచ్ఛసాధన మగుచున్నది. ఖండములలోకెల్ల చిన్నదైనను యూరోపు నేడు ఉన్నత స్థితిలో నున్నదని మనకు తెలియును. ఆఖండమందలి దేశము లనేకము లకు దివ్యమగు చరిత్రభాగము లుండినవనికూడ మనకు తెలియును. ఆదేశములలో గొప్పశాస్త్రజ్ఞులు పుట్టిరి. వారు క్రొత్తవిషయములు కని పెట్టుటవల్లను,నూతనసాధనములుకల్పించుటవల్లను మానవనాగరీకమును అత్యుచ్చస్థితికి తెచ్చిరి. కోట్లకొలది స్త్రీ పురుషుల జీవితభారమును తగ్గించిరి. ఆదేశములలో గొప్ప గ్రంథకర్తలు, తత్త్వజ్ఞులు, చిత్రకారులు, గాయకులు, కార్యశూరులు ఉద్భవించిరి. యూరోపు ఘనతను ఒప్పుకొనకుండుట తెలివితక్కువ.

కాని ఆసియాఘనతను మరచిపోవుటకూడ అంతటితెలివితక్కువే. యూరోపు తళుకుబెళుకులు కొద్దిగాచూచి మనము మోసపోయి, గతమును విస్మరించవచ్చును. ఆసియాలోనే తత్త్వజ్ఞులు తలచూపిరి. లోకమున వారిప్రభావ మప్రతిమానమైనది. ప్రధానమతములను స్థాపించిన ఆచార్యపురుషులు వారు. ఈ విషయము మనము మరచిపోరాదు. నేడున్న మతము లన్నింటికన్న ప్రాచీనమైన హిందూమతమునకు జన్మభూమి ఆసియా. నేడు చీనాదేశములోను, జపాను, బర్మా, టిబెట్టు, సిలోను దేశములలోను కాలు నిలువద్రొక్కుకొన్న సోదరమతము బౌద్ధముకూడ ఆసియాలో జన్మించినదే. యూదుల మతము, క్రైస్తవమతముకూడ ఆసియాలో పుట్టినవే. ఆసియాకు పశ్చిమతీరమందున్న పాలస్తీనాలో అవి తలయెత్తినవి. పారశీకుల మతమగు జొరోస్ట్రియన్ మతము పర్షియాలో ప్రారంభమైనది. అరేబియాదేశములోని మక్కాపట్టణమున మహమ్మదు ప్రవక్త జన్మించెను. కృష్ణుడు, బుద్ధుడు, జొరాష్టరు, క్రీస్తు, మహమ్మదు, చీనాదేశ తత్త్వజ్ఞులగు కంఫ్యూసియసు, లావోచే —ఆసియాలో పుట్టిన

తత్త్వజ్ఞుల పేళ్ళతో పేజీలు నింపవచ్చును. ఆసియాలోని కార్యవాదుల పేళ్ళతోకూడ పేజీలు నింపవచ్చును. ప్రాతకాలములో ఈ మన ప్రాత ఖండము ఎంత గొప్పగా, వీర్యవంతముగా నుండెడిదో ఇంకను అనేక విధములుగా నేను చెప్పగలను.

కాల మెట్లు మారినదో! మన కన్నులయెదుట కాలము పరం మారుచున్నది. సామాన్యముగా శతాబ్దులగుండ చరిత్ర మెల్లగాపనిచేయుచు పోవును. అప్పుడప్పుడు తొందరగా పోవుట, ఉత్పాతము పుట్టుటకూడ కద్దు. అయినను నేడు ఆసియాలో అది తొందరగా పోవుచున్నది. దీర్ఘ నిద్రనుండి ఈ ప్రాతఖండము మేల్కొనుచున్నది. ప్రపంచము దానిని పరికించుచున్నది. ఎందుకనగా భావికాలమున ఆసియా ప్రాముఖ్య మధికముగా వహింపబోవుచున్నదని యందఱికిని తెలియును.

5.

ప్రాతనాగరికతలు : మన వారసత్వము

జనవరి 9, 1931

వారమునకు రెండుసారులు బాహ్యప్రపంచవర్తమానములు కొన్ని హిందీవార్తాపత్రికయగు "భారత్" మాకందిచ్చుచుండును. మలక్కాచెర సాలలో అమ్మను సరిగా చూచుటలేదని నిన్న ఆ పత్రికలో చదివితిని. నాకు కొద్దిగా కోపము వచ్చినది. మనస్సు వికలమైనది. "భారత్"లో ప్రకటించిన వదంతి యథార్థము కాదేమో? దానినిగురించి సందేహములో పడుటకూడ మంచిది కాదు. ఆత్మార్థము, బాధ, ఇబ్బంది సహించుట సులభమే. అది అందఱికిని మంచిదే. లేకున్న మనము మరీ మెత్తని మనస్సుకల వారమగుదుము. ప్రేమాస్పదులగు మనవారు పడుచున్న బాధలను తలచుకొనుట—అందు ముఖ్యముగా మన మేమియు చేయలేని స్థితిలో నున్నప్పుడు—సులభమునుకాదు, సుఖకరమునుకాదు. "భారత్"

పత్రిక చదువుటవల్ల నామనస్సులో పుట్టిన సందేహమువల్ల అమ్మను తలచుకొని వ్యాకులపడుచున్నాను. ఆమె ధీరురాలు; ఆడుసింహముహృదయమువంటి హృదయమామెది.కాని యామె దుర్బలశరీర. ఆమెశరీరము మరీ దుర్బలమగుట నా కనిష్టము. మనమెంత వజ్రహృదయులమైనప్పటికి, మన శరీరములు దుర్బలముగా నున్నప్పుడు మనమేమి చేయగలము? ఏకార్యమునైనను చక్కగా చేయవలెనన్న మన కారోగ్య ముండవలెను. బల ముండవలెను. దృఢకాయము లుండవలెను.

అమ్మను లక్నో పంపించుదురట. అది మంచిదే యని తోచుచున్నది. అక్కడ ఆమెకు సదుపాయము లెక్కువగా ఉండవచ్చును. సుఖముగా ఉండవచ్చును. లక్నో చెరసాలలో సహచరులు కొందరుందురు. మలక్కాలో ఆమె బహుశా ఒంటరిగా నున్నదికాబోలు. అయినప్పటికిని ఆమె దూరముగా లేదుగదా యని యనుకొనుట సంతోషకరము. మా చెరసాలకు నాలుగైదు మైళ్ళదూరములోనే ఆమె వుండుట. కాని ఇది తెలివితక్కువభ్రమ. రెండు చెరసాలల ఎత్తుగోడలు మధ్యగా నున్నప్పుడు 5 మైళ్లైనను 150 మైళ్లైనను ఒక్కటే.

తాతఅలహాబాదుకు తిరిగివచ్చినారనియు, కులాసాగాఉన్నారనియు విని సంతోషించితిని. మలక్కా చెరసాలలోఉన్న అమ్మను చూచుటకు వెళ్ళినారనికూడ విని చాల సంతోషించితిని. బహుశా రేపు, అదృష్టమున్న, మిమ్మందరిని చూడగలను. రేపు నాకు సమావేశదినము. ములాకత్‌కాదిన్ చెరసాలలో గొప్పరోజు. తాతను చూచి రెండునెలలయినది. తాతనుచూచి, నిజముగా కులాసాగా ఉన్నది లేనిది తెలిసికొందును. పక్షముదినములైనవి నిన్నుచూచి. ఇంత దీర్ఘకాలమైన పిమ్మట నిన్ను చూడగలను. అమ్మవర్తమానమును, నీవర్తమానమును అప్పుడు నీవు నాకు చెప్పుదువుకానిలే!

అయ్యో! ప్రాచీనచరిత్రనుగూర్చి నీకు వ్రాయుటకు కూర్చుండి చిల్లరవిషయములనుగూర్చి వ్రాయుచున్నాను.వర్తమానమును ప్రస్తుతము మరిచిపోదము. 2000, లేదా 3000-సంవత్సరములు వెనుకకు పోదము.

ఈజిప్టునుగూర్చియు, క్రీటులోని ప్రాచీననగరమగు క్నోసోస్‌ను గూర్చియు కొద్దిగా ఇదివరలో నీకు వ్రాసియుంటిని. ప్రాచీననాగరికతలు ఈ రెండు దేశములలోను, నేడు ఇరాక్, లేదా మెసపొటేమియా అని పిలువబడు దేశములోను, చీనాలోను, ఇండియాలోను, గ్రీసులోను వేళ్ళు తన్నినవని చెప్పియుంటిని. మిగతవానికన్న గ్రీసుకొంచెము ఆలస్యముగా వచ్చియుండును. కాన ఇండియాలోని నాగరికత సాటినాగరికతలు గల ఈజిప్టు,చీనా,ఇరాక్ నాగరికతలతో వయస్సున సమానమగుచున్నది. ప్రాచీన గ్రీసుదేశముసైతము వీనిచెల్లెలే. ఈప్రాచీన నాగరికత లేమైనట్లు? క్నోసోస్ నామమాత్రావశిష్టమైనది. సుమారు 3000 సంవత్సరములకు పూర్వమే అది అంతరించినది. చిన్నదైన గ్రీసునాగరికతకు సంబంధించిన ప్రజలు వచ్చి దానిని నాశముచేసిరి. ఈజిప్టుయొక్క ప్రాచీననాగరికత వేలకొలది సంవత్సరములు దివ్యముగావెలిగి అంతరించినది. గొప్ప పిరమిడులు, స్ఫింగ్సువిగ్రహము, గొప్ప దేవాలయముల శిథిలములు, రక్షితమానవకళేబరములు మున్నగునవి తప్ప నాగరిక చిహ్నము లేమియు మిగులలేదు. ఈజిప్టుదేశ మక్కడనే యున్నది. నైలునది పూర్వమువలె ప్రవహించుచునేయున్నది. ఇతర దేశములందువలెనే స్త్రీ పురుషులందు నివసించియున్నారు. కాని నేడు నివసించు ప్రజలకును, వారి దేశముయొక్క ప్రాచీననాగరికతకును సంబంధము తెగిపోయినది. ఇరాక్, పర్షియా దేశములమాట—ఎన్ని సామ్రాజ్యము లందు వెలిసినవి కావు? ఒకదానివెనుక నొకటి అంతరించినవికావు? ప్రాచీనతమమైన పేళ్లు చెప్పిన చాలును—బాబిలోనియా, అస్సీరియా, చాల్డియా మహా నగరములగు బాబిలన్, నినేవాలమాట. బైబిలులోని ప్రాతనిబంధనలో ఈ ప్రజల వృత్తాంతము కలదు. కొంతకాలమైనపిమ్మట, ప్రాచీనచరిత్ర కాకరమైన ఈ భూమిలో ఇతర సామ్రాజ్యములు వర్ధిల్లినవి. తరువాత వర్ధిల్లుట మానినవి. ఇక్కడ బాగ్దాదు ఉండెను—అరేబియన్ రాత్రుల కథలలోవచ్చు అద్భుతనగరము. కాని సామ్రాజ్యములు వచ్చును.

సామ్రాజ్యములు పోవును. నిరుపమానశౌర్యోపేతులు, అభిమానపూరితులు నగు రాజులు, చక్రవర్తులు కొంచెముకాలమే ప్రపంచ నాటకరంగమున సగర్వముగా సంచరింతురు. కాని నాగరికతలు నశించవు. అవి నిలిచి యుండును. ఇరాక్, పర్షియాలోమాత్రము ప్రాచీననాగరికత, ఈజిప్టు ప్రాచీన నాగరికతవలెనే, పూర్తిగా అంతరించెను.

ప్రాచీనకాలమున గ్రీసు ఉన్నతస్థితియందుండెను. ఇప్పుడుకూడ దాని ప్రఖ్యాతినిగూర్చి ప్రజలాశ్చర్యముతో చదువుదురు. చలువరాతివిగ్రహముల సౌందర్యమును తిలకించునప్పుడు మనలో గౌరవాశ్చర్యములు పెనగొనును. మనవరకు వచ్చిన దాని ప్రాచీనసారస్వత ఖండములను పఠించునపుడు విస్మయమును,పూజ్యభావమునుకలుగును.నవీనయూరోపు కొన్ని విధములుగా చూచిన, ప్రాచీనగ్రీసుయొక్క బిడ్డయే యని చెప్పుదురు. ఆ మాట నిజమే. గ్రీకుల అభిప్రాయములును, ఆచారములును యూరోపుపై తమ ప్రభావమును అంతగా చూపినవి. కాని గ్రీసుప్రఖ్యాతి నే డెచ్చట నున్నది? ప్రాచీన నాగరికము అంతరించి ఎంతకాలమో గడచినది. క్రొత్తపద్ధతులు ప్రవేశించినవి. నేడు గ్రీసు యూరోపుకు ఆగ్నేయముగానున్న ఒక చిన్న దేశముమాత్రమే.

ఈజిప్టు, క్నోసోస్, ఇరాక్, గ్రీసు—ఇవన్నియు మాయమైనవి. వాని ప్రాచీననాగరికతలు, బాబిలన్, నినేవానగరములవలెనే అంతరించినవి. అయితే ఈ ప్రాచీననాగరికముల కూటములోని మిగత యిద్దరు వృద్ధులమాట యేమిటి? చీనా, ఇండియాలమాట యేమిటి? ఇతర దేశములందువలెనే సామ్రాజ్యము తరువాత సామ్రాజ్యము ఈ దేశములందును పుట్టినవి. దండయాత్రలు, విధ్వంసములు, దోపిళ్ళు బ్రహ్మాండముగా జరిగినవి. వందల సంవత్సరములు రాజవంశములేలినవి. వానికి బదులు క్రొత్తవంశములు వచ్చినవి. ఇతరదేశములందువలెనే ఇండియాలోను, చీనాలోనుకూడ ఇట్లు సంభవించినది. కాని ఇండియా చీనాలలో తప్ప మరెచ్చటను నాగరికము అవ్యాహారవలె ఎడతెగక సాగలేదు. ఈ రెండు

దేశములందును మార్పులు వచ్చినప్పటికిని, యుద్ధములు, దండయాత్రలు సంభవించినప్పటికిని ప్రాచీననాగరీకతంతువు ఒక్కబిగినిసాగిపోయినది. ఈ రెండుదేశములును తమ యుచ్ఛస్థితినుండి చాలవరకు జారినమాట వాస్తవమే. దీర్ఘకాలము గడచుటవల్ల ప్రాచీనవిజ్ఞానములపై కప్పులుగా దుమ్మును, ఒకప్పుడు మాలిన్యమునుకూడ పడినమాట వాస్తవమే. అయినప్పటికిని అవి నిలిచియున్నవి. ప్రాచీన హిందూనాగరికత నేడుకూడ హైందవజీవితమునకాధారముగానున్నది. నేడుప్రపంచముననూతనపరిస్థితులేర్పడినవి. పొగయోడలు, రైళ్లు, కర్మాగారములు వచ్చుటవల్ల ప్రపంచస్వరూపమే మారిపోయినది. ఇండియాస్వరూపమునుకూడ అవి మార్చివచ్చునేమో! అప్పుడే మార్చుచున్నవికూడ. ఐతే చరిత్ర ఉదయించినది మొదలు మన కాలమువరకు, దీర్ఘయుగములగుండ నిరంతరాయముగ సాగినహైందవవిజ్ఞాన నాగరికతను తలచుకొన్న, ముచ్చటగానేకాదు, విస్మయజనకముగకూడ ఉండును. ఒకవిధముగాచూచినఇండియాలోనున్న మనము ఆ వేలకొలది సంవత్సరములకు వారసులము. బ్రహ్మావర్తమనియు, ఆర్యావర్తమనియు, భారతవర్షమనియు, హిందూస్థానమనియు పేరుగడించిన సుక్షేత్రములలోనికి వాయవ్య కనుమలగుండా దిగినప్రాచీనులవంశవృక్షములోనివారమేబహుశామనము. కొండకనుమలగుండ దిగి ఈ క్రొత్తదేశమునకు వారు నడిచివచ్చుచుండుట నీకు కనబడుటలేదూ? ధైర్యముతో, తెగువతో ఏమి రానున్నదో యని భయపడక ముందుకు పోవుటకు వారు సాహసించిరి. మృత్యువే తటస్థించినను వారు లెక్కచేయలేదు. చిరునగవుతో దాని నెదుర్కొనిరి. జీవితముపై వారికి ప్రీతి మెండు. భయము లేకుండుట, అపజయము విపత్తులు వచ్చినప్పుడు మనోవైకల్యమును జెందకుండుటవల్లనే జీవితసుఖముల ననుభవించవచ్చునని వారెరుగుదురు. భయరహితులవద్దకు అపజయమును, విపత్తులునురావు. ఆ మనపూర్వీకులను, దూరబంధువులను ఒకమారు తలచుకొనుము. నడిచినడిచి వచ్చి, సముద్రమును చేరుటకు గంభీర

ముగా ప్రవహించుచున్న గంగానదీతీరమును వారు హఠాత్తుగా చేరుట తలచుకొనుము. గంగానదీతీరదర్శనము వారికెంత ప్రమోదమునుగూర్చి నదో! గంగానదికి వారు ప్రణమిల్లిరన నాశ్చర్యమేమి? సమృద్ధము, శ్రావ్యమునగు వారిభాషతో స్తుతించిరన నాశ్చర్యమేమి?

ఈ యుగములకు వారసుల మనుకొనుట ఎంత గొప్పగానున్నది! గాని మనము దురహంకారము చెందరాదు. ఈ యుగములకు వారసుల మన్నప్పుడు మంచికిని వారసులమే, చెడ్డకును వారసులమే. ఇండియా లోని ఈ మన వారసత్వపు ఆస్తిలో చెడుగు చాల చేరినది. ప్రపంచ ములో మన మధమస్థానమున నుండుటకది కారణము. దివ్యమగు మనదేశము దారిద్ర్యములో పడిపోవుట కది కారణము. మన దేశ మితరులచేతులలో ఆటబొమ్మ యగుట కదికారణము. ఈ పరిస్థితు లిక ముందు ఎంతమాత్రము సాగకూడదని మనము నిశ్చయించుకొంటిమి కాదా?

6

హెల్లనీలు

జనవరి 10, 1931

ఈరోజున నన్ను చూచుటకు మీ రెవ్వరును రాలేదు. ములాకత్-కాదిన్ వట్టి శుష్కదిన మైపోయినది. నాకాశభంగమైనది. సమావేశ మిప్పుడు జరుగక ఇంకొకమారు జరుగుననుట కిచ్చిన కారణము విచార కరముగా నున్నది. తాత కులాసాగాలేరని మాకు తెలిసినది. ఇక ఈరోజున సమావేశము జరుగదని తెలిసికొని నా రాటమువద్దకు వెళ్ళి కొంతసేపు వడకితిని. నేను అనుభవమువల్ల తెలిసికొనిన విషయ మేమనగా—రాటముమీద నూలువడకుట, నవారునేయుట మనస్సున కానందమును, ఊరటను కల్పించునని. కాబట్టి సంశయాత్మ వైనప్పుడు నూలువడకుము.

వెనుకటి జాబులో యూరోపు, ఆసియాల భేదసాదృశ్యములను గమనించితిమి. ప్రాతయూరోపును—ఒకమారు కొంచెము చూతము. చాలకాలమువరకు యూరోపనగా మధ్యధరాసముద్ర ప్రాంతములందున్న దేశములనియే యభిప్రాయము. ఆ రోజులలో యూరోపు ఖండమందలి యుత్తరదేశములనుగూర్చి చెప్పు ఆధారము లేమియులేవు. జర్మనీ, ఇంగ్లాండు, ఫ్రాంసు దేశములలో అనాగరికజాతులు నివసించుచుండిరని మధ్యధరాసముద్రప్రాంత జనులు ఊహించుచుండిరి. అసలు ప్రారంభమున, నాగరీకము తూర్పు మధ్యధరా ప్రాంతములలోనే నెలకొనినదని యూహింపబడుచున్నది. ఈజిప్టును (ఇది ఆఫ్రికాలోనున్నది సుమా, యూరోపులోకాదు.) క్నోసోసును ప్రపథమమున ముందంజ వేసిన దేశములు. క్రమక్రమముగా ఆసియానుండి ఆర్యులు పడమటి దిక్కునకు బహుసంఖ్యాకులుగా వచ్చిపడి, గ్రీసుమీదను, సమీపదేశముల మీదను దండయాత్రలు సాగించిరి. వీరే ఆర్యులగు గ్రీకులు. వీరినే మన మెరుగుదుము. ప్రాచీన గ్రీకులని మెచ్చుకొనుచున్నాము. బహుశా అంతకుముందు ఇండియాలో ప్రవేసించిన ఆర్యులకును, వీరికిని మొదట అధిక భేదములులేవని నే ననుకొందును. తరువాత భేదములు ప్రవేశించి యుండవలెను. క్రమక్రమముగా ఆర్యుల ఈ రెండుశాఖలును అంతకంతకెక్కువగా వేరుపడిపోయినవి. అప్పటికే ఇండియాలోనున్న, అంతకన్న ప్రాచీనమైన, నాగరికత ఇండియాకువచ్చిన ఆర్యులపై తన ప్రాభవమును చూపినది. అది ద్రావిడుల నాగరికత కావచ్చును. లేదా మొహెంజొదారొ వద్ద నేడు మనము చూచు శిథిలములకు సంబంధించిన నాగరీకావశేషము కావచ్చును. ఆర్యులు ద్రావిడులనుండి ఎన్నో విషయములు నేర్చుకొనిరి. వారికెన్నో విషయములు నేర్పిరి. అట్లే ద్రావిడులు ఆర్యులనుండి ఎన్నో విషయములు నేర్చుకొనిరి. వారికెన్నో విషయములు నేర్పిరి. ఈ విధముగా వారుభయులునుకలిసి ఉమ్మడిగా ఇండియాలో విజ్ఞానమును సృష్టించిరి.

ఇట్లే ఆర్యగ్రీకులు గ్రీసుకు వచ్చినప్పుడు అచ్చట క్నోసోస్ యొక్క ప్రాచీన నాగరికత వర్ధిల్లుచున్నది. వారిపై ఈ నాగరికత తన ప్రభావము నధికముగా చూపియుండవలెను. అయినను, వారు క్నోసోసును నాశనముచేసిరి. దాని బాహ్యానాగరికతను హెచ్చుభాగము నాశనముచేసిరి. దాని శిథిలములపై తమ నాగరికతను నిర్మించుకొనిరి. ఆ రోజులలో ఆర్య ఇండియనులును, ఆర్య గ్రీకులును మోటుగా నుండిరనియు, యుద్ధప్రవీణులనియు మనము జ్ఞాపకముంచుకొనవలెను. వారు వీర్యవంతులు. వారికి తటస్థించిన దేశములో ఎక్కువ నాగరీకులైన ప్రజలుండి వారు మెత్తనివారైనచో వారిని నాశనముచేయుచుండిరి. లేదా వారిని తమలో కలుపుకొనుచుండిరి.

క్రీస్తు పుట్టుటకు సుమారు 1000 సంవత్సరముల ముందు క్నోసోస్ నాశనముచేయబడెను. క్రొత్తగా వచ్చిన గ్రీకులు గ్రీసులోను, తత్ప్రాంత ద్వీపములలోను స్థిరనివాసము లేర్పరుచుకొనిరి. సముద్ర మార్గముగుండా ఆసియామైనరు పశ్చిమతీరమునకును, దక్షిణ ఇటలీకిని, సిసిలీకిని, ఫ్రాంసు దక్షిణమునకు సైతము వారు వెళ్ళిరి. ఫ్రాంసులోని మార్సెల్సు పట్టణమును వారు స్థాపించిరి. కాని బహుశా వారు వెళ్ళుటకు ముందే ఫొనీషియను లచట నివాస మేర్పాటుచేసికొని యుందురు. నీకు జ్ఞాపకమున్నదో లేదో—ఫొనీషియనులు ఆసియామైనరులోని ఒక గొప్ప నావికజాతివారు. వర్తకమునకై వారు నాలుగు దిక్కులకు వెళ్లుచుండిరి. ఇంగ్లాండు అనాగరిక దేశముగానున్న ఆ రోజులలో, జిబ్రాల్టరు జలసంధి ద్వారా పోవుట ప్రమాదకరమైనప్పటికిని, వారు ఇంగ్లాండు సైతము చేరిరి.

గ్రీసు దేశములో ప్రఖ్యాత నగరములు వెలిసినవి: ఏథెన్సు, స్పార్టా, థీబ్సు, కోరింత్. గ్రీకులనే హెల్లనీ లందురు. వారి తొలినాళ్ళ ముచ్చటలు రెండు మహాకావ్యములలో వర్ణింపబడినవి. అవి "ఇలియడ్" "ఒడిస్సె" అను పేర్లుగలవి. వీనిని గురించి నీకు కొంచెముగా తెలియును

గదా. అవి మన రామాయణ మహాభారతములవంటివే. అంధకవియగు హోమరు వానిని రచించెను. పారిస్ అనువాడు హెలెన్ అను సుందరిని తన పట్టణమైన ట్రాయికి కొంపోయినట్లును, గ్రీకురాజులును, ప్రముఖులును ఆమెను తిరిగి వశపరుచుకొనుటకు ట్రాయిపట్టణమును ముట్టడించినట్లును ఇలియడ్ చెప్పుచున్నది. ఒడిసస్(యులిసస్)అనువాడు ట్రాయి ముట్టడినుండి తిరిగివచ్చుచు చేసిన ప్రయాణములను "ఒడిస్సే" వర్ణించుచున్నది. ఆసియామైనరులో, తీరమునకు సమీపమున నీ ట్రాయి పట్టణముండెను. ఇప్పుడదిలేదు. అది అంతరించి యెంతోకాలమైనది. కాని ఆ కవిప్రతిభ దాని కమరత్వ మిచ్చినది.

హెల్లనులు (గ్రీకులు) త్వరత్వరగా (కొద్దికాలమే నిలిచిన) ఉచ్ఛస్థితి నందుచున్న కాలములో వేరొకజాతి చల్లగా తలయెత్తుచుండెను. తరువాత ఆ జాతి గ్రీసును జయించి దానిస్థానము నాక్రమించెను. ఈ కాలమునందే రోమపట్టణము ప్రతిష్ఠింపబడినదని చెప్పుదురు. ప్రపంచ రంగమున పలువందల సంవత్సరములవరకు అది ముఖ్యపాత్రను ధరించలేదు. కాని శతాబ్దులకాలము యూరోపులో అగ్రస్థానము పొంది "ప్రపంచలక్ష్మి" యనియు, "శాశ్వత నగర" మనియు పేరొందిన గొప్ప నగరముయొక్క జనన వృత్తాంతమును మనము చెప్పుకొనక తప్పదు. రోముప్రతిష్ఠనుగూర్చి వింత కతలను చెప్పుదురు రీమస్, రోములస్ అను ఇద్దరు శిశువులను ఒక ఆడుతోడేలు తీసికొనిపోయి పెంచినట్లును, వారు రోమును ప్రతిష్ఠించినట్లును, ఇత్యాదిగా, నీ కా కథ తెలియునేమో!

రోమునగరమును నిర్మించినప్పుడో, అంతకు కొంచెము ముందో వేరొకనగరము నిర్మించబడినది. దీని పేరు కార్తేజి. ఇది ఆఫ్రికా ఉత్తర తీరమందున్నది. దీనిని ప్రతిష్ఠించినది ఫోనీషియనులు. సముద్రముపై అధికారము చలాయించు గొప్పజాతిగా అది యభివృద్ధిచెందినది. దానికిని రోమునకును తీవ్రస్పర్థలు చెలరేగినవి. యుద్ధము లెన్నో జరిగినవి. చివరకు రోము జయమునందినది. కార్తేజిని మూలమట్టుగ నాశనము చేసినది.

పడమటి ఆసియా యొక్కయు,
ఆగ్నేయ యూరోపు యొక్కయు,
నాగరికతలు

గ్రీసు
లిడియా
క్రీటు
ఈజిప్టు
నైలునది
ఎడారి
పాలస్తీనా
నినేవా
ఇరాక్
బాబిలన్
పర్షియా
సింధునది
ఇండియా

ఈ దినమున విరమించుటకు ముందు పాలస్తీనా నొక్కమారు సంగ్రహముగా చూతము. పాలస్తీనా యూరోపులో లేదు. చారిత్రక ప్రాముఖ్యము దానికి ఎక్కువలేదు. కాని బైబిలులోని ప్రాతనిబంధనలో ఉండుటచే పలువురకు దాని ప్రాచీనచరిత్రపై ఇష్టము. ఈ చిన్న ప్రదేశములో నివసించిన యూదులలోని కొన్ని జాతులను గురించియు, వారి కిరుప్రక్కల పొరుగుననుండు ప్రబలులవల్ల వారు పొందిన కష్టములను గురించియు అందు వర్ణింపబడెను. ఆ పొరుగువారు—బాబిలోనియా, అస్సీరియా, ఈజిప్టు,యూదులయొక్కయు, క్రైస్తవులయొక్కయు మతములలో ఈ కథ ప్రవేసింపకున్నచో దాని సంగతి ఎవరికిని తెలిసెడిది కాదు.

ఇస్రాయేలు పాలస్తీనాలో ఒకభాగము. క్నోసోస్ నాశనమైన కాలమున ఇస్రాయేలుకు రాజు సాల్ అనువాడు. తరువాత డేవిడ్. ఆ తరువాత సోలమెన్ రాజులైరి. సోలమన్ విజ్ఞాని యని పేరొందెను. ఈ మూడు పేళ్ళను ఉదహరించుటకు కారణము నీవు వానినిగురించి విని యుండవచ్చును, లేదా చదివి యుండవచ్చును అని.

7

గ్రీకుల నగర రాజ్యములు

జనవరి 11, 1931

వెనుకటిజాబులో గ్రీకులను (హెల్లనీలు) గురించి కొంత చెప్పితిని. వారి నింకొకమారు చూచి వారెట్టివారో తెలిసికొందము. మన మెప్పుడునుచూడనివారిని గురించిగాని, వస్తువులనుగురించిగాని సరియైన, యధార్థమైన అభిప్రాయము మనకు కలుగుట మిక్కిలి కష్టము. మనము ప్రస్తుత పరిస్థితుల కలవాటు పడియున్నాము. మన బ్రతుకు వేరు. ఇట్టి మనము పూర్తిగా భిన్నముగా నున్న ప్రపంచము నూహించుకొనుట కష్టము. ప్రాచీనప్రపంచము-ఇండియాకాని, చీనాగాని, గ్రీసుకాని-నేటి ప్రపంచమునకు పూర్తిగా భిన్నముగా నుండును. మనము చేయగలిగిన

దేమనగా — వారి గ్రంథముల యొక్కయు, భవనములు మున్నగు శిథిలములయొక్కయు సహాయముతో ఆకాలపు ప్రజ లెట్లుండెడివారో ఊహించుకొనుటయే.

గ్రీసును గురించిన యొక విషయము మిక్కిలి మనోహరముగ నుండును. పెద్ద రాజ్యములన్నను, సామ్రాజ్యములన్నను గ్రీకుల కిష్ట మున్నట్లు తోచదు. వారికి నగరరాజ్యములపై ఇష్టము. అనగా, ప్రతి నగరమును ఒక స్వతంత్ర రాజ్యము. అవి చిన్న ప్రజాప్రభుత్వములు. మధ్యను నగరముండును. దానిచుట్టును పొలము లుండును. వానినుండి నగరమునకు కావలసిన భోజనపదార్థములు వచ్చును. ప్రజాప్రభుత్వమున రాజుండడని నీకు తెలియునుగదా! ఈ గ్రీకు నగరరాజ్యములకు రాజులు లేరు. ధనవంతులగు పౌరులే వానిని పరిపాలింతురు. సామాన్యప్రజలకు పరిపాలనతో ఎట్టి సంబంధమునులేదు. పలువురు బానిస లుందురు. వారికి హక్కులుండవు. స్త్రీలకుకూడ హక్కులులేవు. నగరరాజ్యముల లోని జనసంఖ్యలోఒకభాగమేపౌరులు. కానవారేరాజకీయ విషయములను గూర్చి వోటు ఇయ్యవచ్చును. ఒక్కస్థలమున పౌరులందరిని చేర్చుట సులభముకాన వారు వోటువేయుట కష్టము కాదు. అది చిన్న నగర రాజ్యము కాబట్టే ఇట్లు చేయుటకు సాధ్యమగుచున్నది. ఒకే దొరతనము క్రిందనున్న పెద్దదేశమైన నిది సాధ్యముకాదు. ఇండియాలో ఉన్న వోటర్లు అందరునుకాని, పోనీ బెంగాలురాష్ట్రమందలి వోటర్లందరును గాని, ఆగ్రాలోని వోటర్లందరునుగాని ఒకచోట కూడుట యన నేమో ఊహించుకొనుము. అది ఎంతమాత్రము సాధ్యముకాదు. పిదపకాలములో నితరదేశములం దిట్టికష్టము తటస్థించినది. దానిని పరిష్కరించుటకు "ప్రతినిధిప్రభుత్వము"ల నేర్పాటుచేయవలసివచ్చెను. అనగా ఒకవిషయ మును నిర్ణయించుటకు ఆ దేశమందలి వోటరులందరును ఒకచోట కూడుటకుబదులు, వారె వారి ప్రతినిధుల నెన్నుకొందురు. ఆ ప్రతినిధు లందరును సమావేశమై దేశమునకు సంబంధించిన రాజకీయ వ్యవహార

ములను గూర్చి యాలోచించి శాసనములను నిర్మింతురు. ఈ విధముగా సామాన్యుడగు వోటరు తన దేశపరిపాలనకు పరోక్షముగా సాయపడు చున్నాడు.

ఇదంతయు గ్రీసుతో సంబంధించినది కాదు. ఇట్టి కష్టసమస్య రాకుండ గ్రీసుచేసికొన్నది. నగరరాజ్యములకంటె పెద్దరాజ్యముల నది పెట్టుకొనలేదు. నేను చెప్పినట్లుగా గ్రీకులు గ్రీసునంతను, దక్షిణఇటలీని, సిసిలీని, ఇతర మధ్యధరాతీరములను ఆక్రమించినప్పటికిని వారుసామ్రాజ్యమును స్థాపింప ప్రయత్నించలేదు. వారి వశములో నున్న యావత్ప్రదేశములకును ఒకే ప్రభుత్వము పెట్టుకొన ప్రయత్నించలేదు. పోయిన చోట్లనెల్ల వారు తమ ప్రత్యేక నగరరాజ్యమును స్థాపించిరి.

ఇండియాలోకూడ, తొలిరోజులలో, చిన్న ప్రజాప్రభుత్వము లుండెడివి. అవి గ్రీకునగరరాజ్యములవంటి రాజ్యములు. కాని అవి చిరకాలము జీవించినట్టులేదు. పెద్దరాజ్యములలో అవి లీనమైపోయినవి. ఆ విధముగానే చాలకాలమువరకు మన గ్రామపంచాయతులు గొప్ప పలుకుబడి సంపాదించినవి. ప్రాచీనకాలమునాటి ఆర్యులు, తాము పోయిన చోట్ల నెల్ల చిన్న నగరరాజ్యములు స్థాపించవలెనని యుద్దేశించియుండవచ్చును. భూగోళమునకు సంబంధించిన పరిస్థితులను, ప్రాచీననాగరికతలతో సంసర్గమును, వారు నివసించిన పెక్కు దేశములలో తమ యుద్దేశమును క్రమముగా వదలుకొనుటకు కారణము లాయెను. ముఖ్యముగా పర్షియాలో గొప్పరాజ్యములు, సామ్రాజ్యములును వర్ధిల్లినవి. ఇండియాలోకూడ రాజ్యములు పెద్దవిగా పెరుగుట కున్ముఖములైనవి. కాని గ్రీసులో నగరరాజ్యములు చిరకాలము నిలిచియుండెను. చివరకు, చరిత్రలో ప్రసిద్ధినందిన గ్రీకుపురుషుడొకడు ప్రపంచమును జయించుటకు, మనకు తెలిసినంతమట్టుకు, మొదటి ప్రయత్నము చేసెను. అతడు ఘనుడగు అలెగ్జాండరు. ముందుముందు అతనిని గురించి కొంచెము చెప్పుకొందుము.

తమ నగరరాజ్యముల నన్నింటిని కలిపి ఒక రాష్ట్రముగానో, రాజ్యముగానో, ప్రజారాజ్యముగానో చేయుటకు గ్రీకులు సమ్మతించలేదు. నగరరాజ్యములు వేటి కవి ప్రత్యేకముగా స్వతంత్రముగా నుండుటయే గాక అవి దాదాపు ఎల్లకాలముల అన్యోన్యము పోరాడుచుండెను. వారిలో వారికి తీవ్రమగు స్పర్థలుండుటచే, తరుచు యుద్ధములలోనికి దిగుచుండిరి.

అయినను ఈ నగర రాజ్యముల నేకముగా బంధించు సమాన విషయములులేకపోలేదు. వారికి భాష సమానము. విజ్ఞానము సమానము. మత మొక్కటే. వారి మతమున ననేక దేవుళ్లు, దేవతలు ఉన్నారు. ప్రాచీన హిందువుల పురాణములవంటి అందమైన, అమూల్యమైన పురాణములు వారికిని గలవు. సుందరమగుదానినెల్ల వా రుపాసించిరి. ప్రాతకాలమునాటి వారి చలువరాతి విగ్రహములు, శిలావిగ్రహములు కొన్ని నేటికికూడ నిలిచియున్నవి. అవి సౌందర్యమును వెలిగ్రక్కుచున్నవి. శరీరముల నారోగ్యముగా,అందముగా పెట్టుకొనుట వారువిధిగాచూతురు. అందుకై ఆటలను, పోటీపందెములను వా రేర్పాటుచేసికొనుచుండెడి వారు. గ్రీసులోని ఓలింపియా యను ప్రదేశమువద్ద అప్పుడప్పు డీ యాటలు మిక్కిలి వైభవముగా జరుగుచుండెడివి. అప్పుడు గ్రీసుదేశమన్నిప్రాంతములనుండి జనులువచ్చి సమావేశమగుచుండిరి. నేడుకూడ జరుగుచున్న ఓలింపిక్ ఆటలనుగూర్చి నీవు వినియుందువు. ఓలింపియాలో జరిగిన గ్రీకుల ఆటలనుండి గ్రహించి ఈపేరు నేడు వేర్వేరు దేశములకు జరుగు పోటీపందెములకును, ఆటలకును పెట్టబడినది.

కాబట్టి గ్రీకు నగరరాజ్యములు ప్రత్యేకముగా జీవించుచుండెడివి. ఆటలప్పుడు కలిసికొనుచుండెడివి. తమలోతాము పోరాడుచుండెడివి. కాని బయటనుండి ఏదైన గొప్ప ప్రమాదము వచ్చినప్పుడు అవి యన్నియు ఏకమై వారించుచుండెడివి. అట్టి ప్రమాదము పర్షియనుల దండయాత్ర. ముందు ముందు దానిని గురించి కొంత చెప్పవలసి యున్నది.

8
పదవమటి ఆసియాలోని సామ్రాజ్యములు

జనవరి 13, 1931

నిన్నను మిమ్ము౦దరిని చూచుట మంచిదయినది. కాని తాతను చూచినప్పుడు నా కెంతో విచారము కలిగినది. ఆయన నీరసముగాను, జబ్బుగాను ఉన్నట్లు కనిపించిరి. మరల పుష్టిగట్టి యథాస్థితికి వచ్చువరకు ఆయనను జాగ్రత్తగా కనిపెట్టి చూచుచుండుము. నిన్న నీతో సరిగా మాటాడలేకపోతిని. సమావేశ మంత కొద్ది కాలములో జరుగవలసి యున్నప్పు డెవరేమి చేయగలరు? మనము కలవలేని సమావేశములకు, చెయ్యలేని ప్రసంగములకు బదులు ఈ ఉత్తరములను వ్రాయుచున్నాను. కాని ఇవి వానివంటివి కావుగదా? ఈ నటన చిరకాలము నిలువజాలదు. కాని ఇట్టి నటనకూడ ఒక్కొక్కప్పుడు మంచిదే.

ఇక మనము ప్రాచీనులవద్దకు పోదము. ఇప్పటివరకు ప్రాచీన గ్రీకులవద్ద నుంటిమి. ఈ కాలమున ఇతర దేశము లెట్లున్నవి? యూరోపులో నున్న యితర దేశములను గురించి మనము తెలిసికోవలసినది అట్టేలేదు. వానిని గురించి తెలిసికోదగ్గ విషయము లున్నట్లు లేదు. ఉన్నను నాకు తెలియవు. ఉత్తర యూరోపు యొక్క శీతోష్ణస్థితి బహుశా మారుచు ఉండవచ్చును. ఇందువల్ల క్రొత్త పరిస్థితు లేర్పడియుండ వచ్చును. నీకు జ్ఞాపకమున్నదేమో-ఎన్నో సంవత్సరములకు పూర్వము ఉత్తర యూరోపును, ఉత్తర ఆసియాయును శీతలముగా నుండెడివి. ఈ కాలమునకు హిమయుగ మని పేరు. పెద్ద హిమానీనదులు మధ్య యూరోపువరకు ప్రవహించెడివి. ఆ కాలమున బహుశా మానవుడు లేడేమో. ఒకవేళ ఉన్నను మానవత్వముకన్న పశుత్వమే అతనిలో ఎక్కువగా నుండెను. ఆ కాలమున హిమానీనదము లున్నవని యిప్పుడు

మన కెట్లు తెలియునని అనుకొనుచున్నావేమో. ఆ కాలములో పుస్తకములుగాని, గ్రంథకర్తలుగాని లేరు కాబట్టి ఆ విషయములు వ్రాసిన గ్రంథము లుండవు. కాని ప్రకృతి వ్రాసిన గ్రంథమున్నదని నీవు మరిచి పోలేదనుకొందును. తన కొండలమీదను, రాళ్ళమీదను ప్రకృతి తన చరిత్రను తన పద్ధతిప్రకారము వ్రాయును. చదువదలచినవారందు చదువ వచ్చును. అది యొక విధమగు స్వీయచరిత్ర. హిమానీనదులు వాని యునికిని తెలుపుటకు కొన్ని గుర్తులను వదలును. ఒకమారు వానిని గుర్తించుట తెలిసికొన్నచో మన మెప్పుడును పొరపాటుపడము. ఈ గుర్తులను తెలిసికోగోరినచో హిమాలయములలోగాని, ఆల్ప్సుపర్వతములలోగాని, ఇతర ప్రదేశములందుగాని యిప్పుడున్న హిమానీనదులవద్దకు వెళ్ళవలెను. ఆల్ప్సులలోని బ్లాంకుశిఖరము చుట్టును ఉన్న హిమానీనదులను నీవు చూచియుంటివిగదా. కాని అప్పుడీ గుర్తులు నీ కెవరును చూపలేదు కాబోలును. కాశ్మీరులోను, హిమాలయములం దితరభాగములలోను చక్కని హిమానీనదులు పెక్కులున్నవి. మనకు మిక్కిలి దగ్గర నున్నది పిండారీ హిమానీనది. ఆల్మోరా కది వారము దినముల ప్రయాణములో నుండును. నేను చిన్నపిల్లవాడనుగా నున్నప్పుడు—ఇప్పుడు నీకంటె చిన్నగా నున్నప్పుడు—అక్కడి కొకమారు వెళ్ళితిని. ఆ దృశ్య మింకను కన్నులకు కట్టినట్లున్నది.

చరిత్రను, గతకాలమును గురించి చెప్పుటకుబదులు హిమానీనదులను, పిండారీని గురించి చెప్పుచున్నాను. నటనవల్ల వచ్చిన ఫలితమది. నీవు నా యెదుట ఉన్నప్పుడు నీతో నేను మాటాడు విధముగా మాటాడుచున్నాను. అట్టి సందర్భములో మన మప్పుడప్పుడు హిమానీనదులకో, ఇంకొక చోటికో షికారు పోవలెనుగదా.

హిమానీనదులను గురించి చర్చించుటకు కారణము నేను హిమయుగము పేరెత్తితిని కాబట్టి. మధ్య యూరోపులోనికిని, ఇంగ్లాండులోనికిని హిమానీనదులు వచ్చిన వనుటకు కారణము వానిగుర్తు లాదేశములలో

మనము చూడవచ్చును కాబట్టి. ప్రాతకొండలపై నవి కానవచ్చును. అప్పుడు మధ్యయూరోపు, ఉత్తరయూరోపు మిక్కిలి శీతలముగా నుండెనని దీనినిబట్టి మన మూహించవచ్చును. తరువాత ఆ దేశములు వేడియగుటచే హిమానీనదులు క్రమముగా తగ్గిపోయినవి. భూగర్భ శాస్త్రజ్ఞులు—అనగా భూమిచరిత్రను పరిశోధించువారు—శీతలయుగము పోయి ఉష్ణయుగము ప్రవేశించినదని చెప్పుదురు. అప్పుడు యూరోపు నేటి యూరోపుకన్న ఉష్ణముగా నుండెడిది. ఈ యుష్ణము కారణముగా యూరోపునం దంతటను అరణ్యములు దట్టముగా పెరిగెను.

ఆర్యులు తమ సంచారములో మధ్యయూరోపునకుకూడ వచ్చిరి. అక్కడ ఆ కాలమున వారు చెప్పుకోదగిన కార్య మేమియు చేసినట్లు లేదు. కావున వారిని ప్రస్తుత ముపేక్షింతము. నాగరీకులగు గ్రీకులును, మధ్యధరా ప్రాంత ప్రజలును మధ్య యూరోపు, ఉత్తరయూరోపులందు నివసించువారిని అనాగరికులుగా ఈసడించుచుండిరని తోచును. కాని యీ "అనాగరికులు" వారి అడవులలోను, గ్రామములలోను ఆరోగ్యముగా వీరులబ్రతుకు బ్రతుకుచుండిరి. దక్షిణమునయున్న నాగరికజాతులపై వచ్చిపడి వారి ప్రభుత్వమును తలక్రిందులు చేయుటకు, అనుకోనకుండ, తయారగుచుండినారు కూడ. కాని ఇది ఎంతోకాలము తరువాతగాని జరుగలేదుకాబట్టి ముందుగా దానిని మనము తలచుకొన నవసరములేదు.

ఉత్తర యూరోపును గురించి కొద్దిగా మనకు తెలియునుగాని గొప్ప భూఖండములను గురించియు, కొన్ని దేశభాగములను గురించియు మన కసలే తెలియదు. కొలంబసు అమెరికాను కనుగొనె నని చెప్పుదురుకాని అంతకుముందు అక్కడ నాగరికత గల ప్రజలు లేరని కాదు. ఆ సంగతి ఇప్పుడిప్పుడు మనము తెలిసికొనుచున్నాము. ఏది యెట్లున్నను మనము ప్రసంగించుకొనుచున్న కాలమున అమెరికా యెట్లుండెడిదో మన కేమియు తెలియదు. ఈజిప్టు, మధ్యధరాతీరము తప్ప మిగత ఆఫ్రికాఖండమునుగూర్చి మన కేమియు తెరియదు. ఈకాల

మున బహుశా ఈజిప్టుయొక్క ఘనమగు ప్రాచీననాగరికత క్షీణించు చున్నట్లున్నది. అయినప్పటికిని ఆ కాలమున నది మిక్కిలి యభివృద్ధి జెందిన దేశ మనక తప్పదు.

ఆసియాలో ఏమి జరుగుచున్నదో ఇప్పుడు మనము చూతము. ఇచ్చట, నీ వెరుగుదువనుకొందును, ప్రాచీన నాగరికతా కేంద్రములు మూడుండెను. మెసపొటేమియన్ కేంద్రము, ఇండియన్ కేంద్రము, చైనీసు కేంద్రము.

మెసపొటేమియా, పర్షియా, ఆసియామైనర్లలో, ఆ తొలిరోజుల లోనే, సామ్రాజ్యమువెనుక సామ్రాజ్యమువచ్చి తరలిపోయెను. అస్సీరియన్ సామ్రాజ్యము, మీడియన్ సామ్రాజ్యము, బాబిలోనియన్ సామ్రాజ్యము, తరువాత పర్షియన్ సామ్రాజ్యము, ఈ సామ్రాజ్యములు ఒకటితో నొకటి ఎట్లు పోరాడుకొన్నవో, లేదా కొన్నాళ్లపాటు ఎట్లు అన్యోన్యముగా ఉన్నవో, ఒండొరుల వినాశమునెట్లు చేసుకొన్నవో ఆ వివరములలోనికి మనము దిగ నవసరములేదు. గ్రీకు నగరరాజ్యములకును, పడమటి ఆసియా సామ్రాజ్యములకును ఉండు భేదము నీవు గమనించవలెను. మిక్కిలి ప్రాచీనకాలమునుండియు ఈదేశములలో ఒక గొప్పరాజ్యమో, సామ్రాజ్యమో వెలయవలయునని ఆకాంక్ష ఉన్నట్లున్నది. అంతకు ముందున్న ప్రాతనాగరికత దానికి కారణము కావచ్చును. లేదా యితర కారణము లుండవచ్చును.

ఒక్క పేరును వినుటకు నీ విష్టపడవచ్చును. ఆపేరు క్రోసస్. ఇతనినిగురించి నీ విదివరలో వినియుండవచ్చును. క్రోసస్ అంత ధనవంతుడగుట—ఇది ఇంగ్లీషులో ప్రసిద్ధలోకోక్తి, ఈతనిని గురించిన కథలుకూడ నీవు చదివియుండవచ్చును. అత డెంత ధనాఢ్యుడో ఎంతటి గర్వియో, ఎట్లు పరాభవింపబడెనో ! లిడియా అను పేరుగల దేశమునకు క్రోసస్ రాజు. ఆసియాకు పడమటితీరమున, నేడు ఆసియా మైనరున్నచోట ఈ లిడియా యుండెను. సముద్రము నంటియున్న దేశ

మగుటచే బహుశా వాణిజ్య మధికముగా జరుగుచుండెను. అతని కాలము లోనే సైరస్‌పాలనమందున్న పర్షియన్ సామ్రాజ్యము అభివృద్ధిజెంది శక్తివంత మగుచుండినది. సైరస్‌కును, క్రోసస్‌కును యుద్ధము తటస్థించెను. అందు క్రోసస్‌ను సైరస్ ఓడించెను. ఈ పరాజయమును గూర్చియు, హీనస్థితికి వచ్చి గర్వియగు క్రోసస్ ఎట్లు బుద్ధితెచ్చుకొన్నదియు హిరొడేటస్ అను గ్రీకుచరిత్రకారుడు వ్రాసియున్నాడు.

సైరస్‌కు ఒక గొప్ప సామ్రాజ్య ముండెను. అది బహుశా తూర్పున ఇండియావరకుకూడ విస్తరించియుండెను. అతని తరువాత వచ్చిన డయరస్‌కు అంతకన్న గొప్ప సామ్రాజ్య ముండెను. ఈజిప్టు, మధ్యఆసియాలో చిన్నభాగము, సింధునదివద్దనున్న ఇండియాలోని చిన్న రాష్ట్రము సైతము అందుండెను. ఇండియాలోనున్న ఈరాష్ట్రమునుండి పసిడిరజము రాసులుగా, కప్పముక్రింద, అతనికి చెల్లించుచుండిరట. ఆ రోజులలో బంగారుపొడి సింధునదీప్రాంతమున దొరకుచుండవలెను. ఇప్పు డక్కడ ఏమియు దొరకదు. అది ఎక్కువభాగము బీడుగానున్నది. శీతోష్ణస్థితి ఏవిధముగా మారినదో దీనినిబట్టి గ్రహించవచ్చును.

నీవు చరిత్ర చదివి వెనుకటి పరిస్థితులను నేటి పరిస్థితులతో పోల్చి చూచినప్పుడు ఒక్కవిషయము నీమనస్సు నెక్కువగా ఆకర్షించును. అది మధ్యఆసియాలో వచ్చిన మార్పు. ఒకప్పు డా ప్రదేశమునుండి అసంఖ్యాకులగు మనుష్యజాతులును, గుంపులు గుంపులుగా స్త్రీపురుషులును బయలుదేరి దూరదేశములకు వ్యాపించిరి. ఒకప్పుడాప్రదేశమునందు అద్భుతమగు గొప్పనగరములు ప్రాచీనకాలమున వెలసినవి—భాగ్యవంతమైనవి. జనసంకీర్ణమైనవి. నేటి యూరోపియన్ ముఖ్యనగరములకు సాటివచ్చునవి. నేటి బొంబాయి, కలకత్తానగరములకన్న ఎంతో పెద్దవి. ఎక్కడ చూచినను ఉద్యానములే. ఎక్కడ చూచినను పచ్చికబయళ్లే. శీతోష్ణస్థితి సమశీతోష్ణముగా నుండెను—అంత వేడియు లేదు. అంత చలియులేదు. ఇవి వెనుకటికాలము మాటలు. నేడో, చాలావందల

సంవత్సరములనుండి అది వాసయోగ్యముకాని గొడ్డుదేశమైనది. ఎడారితో సమానముగా నున్నది. ఆ నాటి గొప్పపట్టణములు కొన్ని నేటికి నిలిచి యున్నవి—సమర్కండ్, బొఖారా అనునవి రెండుపట్టణములు. వాని పేళ్లు విన్నంతనే మనకు ప్రాతవిషయములెన్నో స్మృతిపథమునకు తగులును. కాని నేటి పట్టణములు వెనుకటి పట్టణముల ఛాయలు మాత్రమే.

మరల నేను రాబోవు విషయములను ముందు చెప్పుచున్నాను. మనము ప్రసంగించుకొనుచున్న కాలములో సమర్కండ్, బొఖారాలు లేవు. ఇదంతయు ముందు రాబోవు విషయము. భావికాలమను తెర దానిని మరుగు చేసినది. మధ్య ఆసియా గొప్పతనమును, పతనమును ముందుకాలపు విషయములు.

9

ప్రాతసంప్రదాయముల భారము

జనవరి 14, 1931

నేను చెరసాలలో క్రొత్త అలవాట్లను చేసికొన్నాను. అందొక్కటి అరుణోదయము కాకముందేలేచుట. కడచిన వేసగినుండియు ఈ అలవాటు చేసికొన్నాను. ఉషఃకాలమువచ్చి క్రమక్రమముగా నక్షత్రముల నార్పివేయుట చూడ నాకు సరదాగా నుండును. ఉషఃకాలమునకు ముందుండు వెన్నెల నెప్పుడైన చూచితివా? రాత్రి మెల్లగా మారి పగలగుట చూచితివా? వెన్నెలకును, ఉషఃకాలమునకును జరుగు పోరాటము నెన్ని పర్యాయములో చూచితిని. చివరకు విజయమెప్పుడును ఉషఃకాలముదే. వింతగానుండు ఆ సగము వెలుగులో అది వెన్నెలయో, లేక రానున్న పగటివెలుగో చెప్పుట కొంతసేపటివరకు కష్టము. పిమ్మట, హఠాత్తుగా సందేహము తొలగును. అది పగలే. వెలవెలబారు చంద్రుడు పోరాటమున ఓడిపోయి వెడలిపోవును.

నా అలవాటుచొప్పున నేడు నక్షత్రము లుండగనే నేను లేచితిని. తెల్లవారుటకు ముందు గాలిలో ఏదో ఉండును. దానినిబట్టి తెల్లవారు చున్నదని మనము గ్రహింపవచ్చును. నేను కూర్చుండి చదువుకొను చుండగా, మాఘమునందుండి కంఠధ్వనులు, కోలాహలము అంతకంత కతిశయించుచు వినిపించి ఉదయకాల ప్రశాంతిని చెడగొట్టినవి. అది సంక్రాంతి దినమని జ్ఞాపకము చేసికొంటిని. మాఘమేళోత్సవమున మొదటిదినమది. గొప్పదినము. త్రివేణీసంగమస్థలమున ప్రాతఃస్నానము చేయుటకు యాత్రికులు వేలకువేలు నడిచి వెళ్లుచున్నారు. గంగాయము నలును, (అంతర్వాహినిగాన)అగోచరమగు సరస్వతియును కలిసి త్రివేణీ సంగమ మేర్పడుచున్నది. నడుచుచు వారొకప్పుడు పాటలు పాడు చుండిరి; ఒకప్పుడు "గంగామాయికి జై" అని జయధ్వనులు చేయు చుండిరి. నాయిని చెరసాలగోడలు దాటి వారి కంఠధ్వనులు నా చెవుల బడెను. బహుళ సంఖ్యాకుల నీ నదివద్దకు లాగుకు వచ్చినట్టియు, తాత్కాలికముగా వారు తమ దరిద్రమును, దుఃఖమును విస్మరించునట్లు చేసినట్టియు భక్తిప్రభావ మెట్టిదోగదా యనుకొంటిని. సంవత్సరము సంవత్సరము త్రివేణిలో స్నానము చేయుటకై ఎన్నివందల, లేదా ఎన్ని వేల సంవత్సరములనుండి యాత్రికులు వెళ్లుచున్నారోగదా యనుకొంటిని. మనుష్యులురావచ్చును. మనుష్యులుపోవచ్చును. రాజ్యములు, సామ్రాజ్య ములు కొంతకాల మధికారము చలాయించవచ్చును. తరువాత భూత కాలములో అంతరించిపోవచ్చును. కాని ప్రాచీన సంప్రదాయము ఒకే విధముగా సాగిపోవుచుండును. తరతరములవారు దానిని శిరసా వహించుచుందురు. సంప్రదాయ సిద్ధమగు ఆచారములో మంచి చాలా ఉన్నది. ఒకొక్కప్పుడది దుర్భరభార మగును. ముందు సాగి పోవుటకు మన కది యాటంకములు కల్పించును.

అస్పష్టము, దూరము అగు భూతకాలముతో సంబంధము కలుపు అవిచ్ఛిన్నమగు ఈ గొలుసును తలుచుకొన్నాను. 1300 సంవత్సరముల

క్రితము వ్రాసిన మేళముల వృత్తాంతములు చదువుకొన్నాను.—అప్పుడు కూడ మేళములు ప్రాచీన సంప్రదాయమేసుమా—రమణీయముగా నుండును. కాని మనము ముందుకు పోదలచినప్పుడీ గొలుసు మనల నంటుకొనియుండును. సంప్రదాయబద్ధులమైన మనము చేయి కాలు కదుప లేము. భూతకాలముతో సంబంధము మనము నిలుపుకొనవలసినదే కాని మన పురోభివృద్ధికి ఆటంకముగానుండు సంప్రదాయమును మాత్రము విచ్ఛిన్నము చేయకతప్పదు.

2500, 3000 సంవత్సరములకు పూర్వము ప్రపంచమెట్లుండెనో తెలిసికొనుటకు వెనుకటి మూడుత్తరములలోను ప్రయత్నించితిమి. నేను తేదీలను, సంవత్సరములను ఉదహరించలేదు. తేదీలు, సంవత్సరములు అన్న నా కిష్టములేదు. నీవుకూడ ఆ గొడవ పెట్టుకోకు. ప్రాచీన కాలమున నే సంవత్సరమున నేమి సంభవించెనో సరిగా తెలిసికొనుట కష్టము. పోనుపోను కొన్ని తేదీలు జ్ఞాపకముంచుకొనుట అవసరమగును. మనస్సులలో సరియైన క్రమమున జరిగిన సంగతుల నుంచుకొనుటకా తేదీ పనికివచ్చును. ప్రస్తుతము మనము ప్రాచీనప్రపంచస్వరూపమును తెలిసికొన ప్రయత్నించుచున్నాము.

గ్రీసు, మధ్యధరాప్రాంతము, ఈజిప్టు, ఆసియామైనరు, పర్షియాలనుగురించి కొంత తెలిసికొంటిమి. ఇప్పుడు మనము మన దేశమునకు తిరిగివత్తము. హిందూదేశముయొక్క తొలుతటి చరిత్రనుగురించి తెలిసికొనుట కొక పెద్ద యిబ్బంది ఉన్నది. తొలుతటి ఆర్యులు—వీరినే ఇండో-ఆర్యులు అందురు—చరిత్ర లేమియు వ్రాయలేదు. వారు ఎన్నివిధములుగానో ఎంతో గొప్పవారని వెనుకట ఉత్తరములలో మనము చూచియుంటిమి. వారు ప్రచురించిన గ్రంథములు, వేదములు, ఉపనిషత్తులు, రామాయణము, మహాభారతము ఇంకను ఇతర గ్రంథములు మహామహులు రచించినవై యుండవలెను. ప్రాచీనచరిత్రను తెలిసికొనుట కీగ్రంథములును, ఇతర సామగ్రియు సహాయకారు లగు

చున్నవి. మన పూర్వుల ఆచార వ్యవహారములు, వారి ఊహాపోహలు, వారి జీవనపద్ధతిపై గ్రంథాదులనుండి మనము గ్రహించవచ్చును. కాని అవి నిర్దుష్టచరిత్ర కాదు. తరువాత కాలమునాటికి సంబంధించిన యథార్థచరిత్ర ఒకటి సంస్కృతములో నున్నది. అది కాశ్మీరదేశమును గురించి. ఈ గ్రంథము పేరు రాజతరంగిణి. గ్రంథకర్త కల్హణుడు. కాశ్మీరరాజుల చరిత్ర ఇందు వర్ణితము. విన్నావో లేదో, *రంజిత్ మామ ఈ గొప్ప కాశ్మీర చరిత్రను సంస్కృతమునుండి ఇప్పుడే తర్జుమా చేయుచున్నాడు. సుమారు సగముగ్రంథ మప్పుడే పూర్తిఅయినది. అది చాల పెద్దపుస్తకము. తర్జుమా పూర్తిఅయినపిమ్మట మన మంద రము తప్పక దాని నుత్సాహముతో చదువుదము. దురదృష్ట వశాత్తు మనకు చాలినంత సంస్కృతజ్ఞానము లేకపోవుటవల్ల సంస్కృత గ్రంథము చదువలేము. అది చక్కని గ్రంథమని మాత్ర మేకాదు దానిని మనము చదువుట. అది గతకాలమునుగూర్చి అనేక విషయములు చెప్పును. ముఖ్యముగా కాశ్మీరమునుగురించి. నీ వెరుగుదువా, కాశ్మీ రము మన పూర్వుల జన్మభూమిసుమా!

ఆర్యులు ఇండియాలో కాలుపెట్టుసరికి ఇండియా నాగరికతగల దేశముగానే యుండెను. వాయవ్యదిశనున్న మొహంజొదారొవద్ద దొరి కిన శిథిలములనుబట్టి చూచిన, ఆర్యులు రాకముందే ఇక్కడ నాగరికత గొప్పగా నుండెనని ధ్రువపడుచున్నది. కాని దీనినిగురించి మన కింకను ఎక్కువగా తెలియదు. పురాతన వస్తుశాస్త్రజ్ఞులు—అనగా ప్రాతశిథిల ములను పరీక్షచేయువారు—అక్కడ దొరుకు పదార్థముల నన్నింటిని త్రవ్వి బయటకు తీసినపిమ్మట, కొద్ది సంవత్సరములలో మన కింకను ఎక్కువ విషయములు తెలియవచ్చును.

ఈ విషయ మిట్లుండనిచ్చినను, ఆకాలమున దక్షిణ హిందూదేశ మున—బహుశా ఉత్తర హిందూస్థానమునకూడా—ద్రావిడులు గొప్ప

* రంజిత్, యస్. పండితుడు జవహర్లాలు బావమరిది. అప్పు డతడు కూడ చెరసాలలో నున్నాడు.

నాగరికత కలిగియుండెరి. వారి భాషలు ఆర్యుల సంస్కృతమునుండి పుట్టినవికావు. అవి పురాతనభాషలు. వానికి చక్కని సారస్వతములు కలవు. తమిళము, తెలుగు, మళయాళము, కన్నడము—ఇవియాభాషలు. ఈ భాషలన్నియు దక్షిణఇండియాలో నేడుకూడ వర్ధమానమగుచున్నవి. నీకు తెలియు ననుకొందును—జాతీయ మహాసభ (కాంగ్రెసు), బ్రిటిషు దొరతనమువలెగాక, ఇండియాను భాషలనుబట్టి రాష్ట్రములుగా విభజించినది. ఇది నేడున్న పద్ధతికన్న ఉత్తమపద్ధతి. ఎందుకనగా సాధారణముగా సమాన ఆచార వ్యవహారములు గలిగి, ఒకే భాష మాటాడు ఒకేమాదిరి ప్రజలు ఒక రాష్ట్రములో నుందురు. దక్షిణముననున్న కాంగ్రెసు రాష్ట్రము లేవనగా—ఆంధ్రదేశము, లేదా ఆంధ్ర రాష్ట్రము: ఇది చెన్నపట్టణమున కుత్తరమున నున్నది. ఇచ్చట మాటాడు భాష తెలుగుభాష. తమిళనాడు, లేదా తమిళ రాష్ట్రము: ఇచ్చట అరవము మాటాడుదురు. కర్ణాటకము: ఇది బొంబాయికి దక్షిణముగా నున్నది. ఇచ్చట మాటాడు భాష కన్నడము, లేదా కర్ణాటకము. కేరళము: ఇది కొంచె మెచ్చుతక్కువగా మలబారుదేశము. ఇచ్చటి భాష మళయాళము. ముందుముందు భాషాప్రయుక్త రాష్ట్రములు రాష్ట్రభాషల యభివృద్ధికొరకెక్కువగా పాటుపడగలవనుటకు సందేహములేదు.

ఇండియాలోని భాషలనుగురించి మరికొంతచెప్పెదను. యూరోపులోను, ఇంకను ఇతరదేశములలోను కొందరు ఇండియాలో వందల కొలది భాష లున్నవని భ్రమపడుదురు. ఇది అసందర్భము. ఇట్లు చెప్పెడువాడు తన యజ్ఞానమును ప్రకటించుకొనుచున్నాడు. ఇండియా వంటి పెద్దదేశములో అనేక ప్రాంతీయ భాషలున్నవి—ఒకే భాష వేర్వేరు ప్రాంతములందు భిన్నరూపము ధరించుచుండును. కొండజాతులవారెందరో యున్నారు. ప్రత్యేక భాషలుగల సంఘములు కొన్ని యున్నవి. మొత్తము ఇండియానుగురించి మాటాడుచున్నప్పు డివి

యన్నియు అప్రధానవిషయములు. జనాభాకొరకే వాని ప్రాధాన్యము, ఇండియాలోనున్న అసలు భాషలు—ఈ విషయ మిదివరలో నీకు వ్రాసితినేమో—రెండు కుటుంబములకు చెందియున్నవి. ఒకటి ద్రావిడ కుటుంబము. దీనినిగురించి పైని చెప్పియున్నాను. రెండవది ఇండో ఆర్యను కుటుంబము. ప్రధానముగు ఇండో ఆర్యనుభాష ఇండియాలో సంస్కృతమే. ఇండియాలోని ఇండో ఆర్యనుభాష లన్నిటికిని సంస్కృతము మాతృక. అవి హిందీ, బెంగాలి, గుజరాతీ, మరాటీభాషలు. ఇవికాక అస్సాంలో అస్సామీసుభాషయు, ఒరిస్సాలో (ఉత్కళము) ఓఢ్రభాషయు వాడుకలోనున్నవి. హిందీభాష భిన్నస్వరూపమే ఉర్దు. హిందూస్తానీ అనుమాట హిందీకిని, ఉర్దుకునుకూడ చెల్లును. కాన ఇండియా ప్రధానభాషలు సరిగా పది. హిందూస్తానీ, బెంగాలీ, గుజరాతీ, మరాటీ, తమిళము, తెలుగు, కన్నడము, మళయాళము, ఓఢ్రము, అస్సామీసు. ఈ భాషలో మన మాతృభాషయైన హిందూస్తానీ ఉత్తర హిందూస్థానమందంతటను వాడుకలో నున్నది—పంజాబులో సంయుక్తరాష్ట్రములలో, బీహారులో, మధ్యరాష్ట్రములలో, రాజపుటానాలో, ఢిల్లీలో, మధ్యఇండియాలో. ఇది పెద్ద భూభాగము. ఇందు 15 కోట్లమంది నివసించుచున్నారు, కొద్ది తేడాలతో 15 కోట్లమంది అప్పుడే హిందూస్తానీ మాటాడుచున్నారుగదా. ఇంతేకాదు. హిందూస్తానీ భాష ఇండియా అన్ని ప్రాంతములందును అర్థమగుచున్నమాట నీకు బాగుగా తెలియును. అది ఇండియా కంతకును సామాన్యభాష కాగలదు. ఇందువల్ల, పైన నేను చెప్పిన ప్రధానభాషలు అంతరించిపోవలె నని అర్థముకాదు. అవి రాష్ట్రభాషలుగా ఉండవలసినదే. ఎందువల్ల ననగా, వాని సారస్వతములు చక్కనివి. సర్వతోముఖముగా అభివృద్ధిగాంచిన భాషను, అభాష మాటాడు ప్రజలకు కాదని తీసివేయుట కెవ్వరును, ఎప్పుడును ప్రయత్నించరాదు. స్వభాషద్వారానే ప్రజలు వృద్ధిగాంతురు. వారి పిల్లలు విద్య నభ్యసింతురు. నేడు ఇండియాలో సర్వమును తల

క్రిందులుగా నున్నది. మనలో మన మెక్కువగా ఇంగ్లీషుభాషను వాడు కొనుచున్నాము. నేను నీకు ఇంగ్లీషులో జాబులువ్రాయుట హాస్యాస్పదము. కాని నేను వ్రాయుచునేయున్నాను. ఈ అలవాటు త్వరలో మనము తప్పించుకొందుమని ఆసించుచున్నాను.

10
ప్రాచీన హిందూస్థానమున గ్రామ పంచాయతులు

జనవరి 15, 1931

ప్రాచీనచరిత్ర పరిశీలనమున మనము ముందుకు సాగిపోవుటఎట్లు? నేనెప్పుడునుబాటవదలి ప్రక్కపుంతలకుపోవుచున్నాను. క్రిందటిజాబులో విషయము నెత్తుకొనబోవుచు ఇండియాలోని భాషలనుగురించి చెప్పితిని.

ప్రాచీన హిందూస్థానమునకు మనము తిరిగిపోదము. ఇప్పుడు ఆఫ్ఘనిస్థాన మనబడు దేశము అప్పుడును, తరువాత ఎంతోకాలమువరకును హిందూదేశ భాగమైయుండెను. ఇండియా వాయవ్య దేశమును గాంధార మనెడివారు. హిందూదేశమున నుత్తరమునం దంతటను, గంగా, సింధు మైదానములలో ఆర్యులు పెద్ద వలస లేర్పరుచుకొనిరి. ఈ ఆర్యులు భవననిర్మాణచాతురి కలవారై యుందురు. వారిలో పలువురు పర్షియా, మెసపొటేమియాలలోని తమ వలసప్రదేశములనుండివచ్చి యుందురు. అప్పటికే ఆదేశములందు మహానగరము లుండెను. ఆర్యుల వలసల మధ్యమధ్య అడవులు పెక్కులుండెను. ముఖ్యముగా ఉత్తర దక్షిణ హిందూదేశములకు మధ్య ఒక గొప్ప యడవి యుండెను. ఈ యడవిని దాటి ఉత్తరముననుండి దక్షిణమున కార్యులు వలసకై పోయియుండరు. కాని దేశపరిశోధనార్థమును, వర్తకముకొరకును, ఆర్యసంస్కృతిని, ఆర్యుల సంప్రదాయములను వ్యాపింపజేయుటకును

దక్షిణమునకు పలువురు పోయియుండవలెను. దక్షిణమునకు పోయిన మొట్టమొదటి ఆర్యుడు అగస్త్యముని యని పెద్దలు చెప్పుదురు. అతడు దక్షిణాపథమునకు ఆర్యుల మతమును, సంస్కృతిని తీసికొనిపోయెను.

అప్పుడే ఇండియా విదేశములతో వర్తకమును బాహాటముగా చేయుచుండెను. దక్షిణదేశమున దొరకు మిరియాలు, బంగారము ముత్యములు సముద్రమున కావలనున్న విదేశీయుల నాకర్షించెను. బియ్యమునుకూడ బహుశా ఆకాలమున ఎగుమతి చేసెడివారు. బాబిలన్ లోని పురాతన భవనములందు మలబారు టేకుకలప కానవచ్చినది.

క్రమక్రమముగా ఆర్యులు ఇండియాలో తమ గ్రామపద్ధతిని ప్రారంభించి వృద్ధిలోనికి తెచ్చిరి. ఇది ప్రాచీన ద్రావిడ గ్రామము యొక్కయు, నవీన ఆర్యాభిప్రాయములయొక్కయు సమ్మేళనమే. ఈ గ్రామములు సర్వస్వతంత్రములనియే చెప్పవచ్చును. గ్రామస్థు లెన్ను కొన్న పంచాయతీ లీ గ్రామమును పరిపాలించుచుండెను. కొన్ని గ్రామములో, చిన్న పట్టణములోచేరి యొక రాజుయొక్కగాని, నాయకుని యొక్కగాని పరిపాలననుందుండెను. వీరి నొక్కొక్కప్పుడు ఎన్ను కొనుచుండిరి. ఒక్కొక్కప్పుడు వీరు వంశ పారంపర్యముగా వచ్చిన వారై యుందురు. తరుచుగా వేర్వేరు గ్రామసంఘములుచేరి అందరి శ్రేయస్సునకును అవసరమైన పనులు చేయుచుండెడివి. రోడ్లు వేయుట, సత్రములు నిర్మించుట, పంటకాల్వలు త్రవ్వుట మున్నగు నిట్టి సంఘశ్రేయమున కుద్దేశింపబడిన కార్యములు చేయుచుండెడివి. రాజ్యమున తాను ప్రధానపురుషుడైనప్పటికి రాజు తన యిష్టమువచ్చినట్లు చేయుటకు వీలుండెడిది కాదట. ఆర్యధర్మములకును, ఆచారములకును అతడు కట్టుబడియుండవలెను. అతనిని పదభ్రష్టుని చేయుటకుగాని, అతనిపై దండుగ (జుల్మానా) విధించుటకుగాని ప్రజలకు హక్కు కలదు. రాజ్యమును నేనే అని రాజు చెప్పుకొనుట లేదు. గత లేఖలలో ఈ విషయము నీకు వ్రాసితిని. వీనినిబట్టిచూడ ఆర్యుల నివాసభూములం

దొక విధమగు ప్రజాపరిపాలన ముండెడిదని తెలుచున్నది—అనగా ఆర్యులగు ప్రజలు కొంతవరకు పరిపాలనమునం దధికారము వహించెడి వారన్నమాట.

ఈ హిందూ ఆర్యులను ఆర్యగ్రీకులతో పోల్చిచూడుము. భేదములు చాలా కనిపించునుగాని సాదృశ్యవిషయములుకూడ పెక్కులున్నవి. రెండుచోట్లను ఒకవిధమగు ప్రజాపరిపాలన మములులో నుండెను. ఆర్యు లున్నచోటనే సాధారణముగా ఇట్టి ప్రజాపరిపాలన ముండెనని మనము జ్ఞాపకముంచుకోవలెను. వారి బానిసలు—అనగా తక్కువవర్ణస్థులు ఇట్టి ప్రజాపరిపాలనమునుగాని, స్వేచ్ఛనుగాని ఎరుగరు. వర్ణములు నేడున్నట్లు, ఆ కాలమున అనేక విభాగములతో లేవు. ఆ రోజులలో హిందూ ఆర్యులందు నాలుగు సంఘభాగములు, అనగా నాలుగు వర్ణములు మాత్రమే ఉండెను. అవి యెవ్వియన—బ్రాహ్మణులు—వీరు పండితులు, పురోహితులు, ఋషులు ! క్షత్రియులు—పరిపాలకులు! వైశ్యులు—వర్తకముచేయువారు! శూద్రులు—పాటుపడి పనిచేయు కార్మికులు. కాన వర్ణవిభాగము వృత్తులనుబట్టి వచ్చెనని స్పష్టమగుచున్నది. తమచే జయింపబడిన జాతులతో తాము కలియకుండ ఉండు తలంపుతో వర్ణవిభాగము ఆర్యులు చేసియుండవచ్చును కూడ. ఆర్యులు అభిమానపూరితులు. ఇతర జాతులను వారు తిరస్కారభావముతో చూచునంతటి దురహంకారపూరితులు. కాన తమ జాతివా రితరజాతులతో కలియుట వారి కిష్టము లేకుండును. సంస్కృతములో వర్ణ మను పదమునకు రంగు అని యర్థము. దీనినిబట్టి హిందూదేశమునకు వచ్చిన ఆర్యులు అచ్చటి యాదిమ నివాసులకంటె సుందరమైనవారు, శుభ్రవర్ణులు అని తేటపడుచున్నది.

ఆర్యులు కార్మికుల నణచిపెట్టి వారిని తమ ప్రజాపరిపాలనమునం దేవిధముగను కలుగజేసికొనకుండ చేసి రను విషయ మొక్కటియు, తమలో తాము స్వేచ్ఛ ననుభవించుచుండి రను విషయ మొక్కటియు

మనము జ్ఞాపకముంచుకోవలెను. వారి రాజులుగాని, పాలకులుగాని అక్రమముగా ప్రవర్తించుటకు వారు సమ్మతించలేదు. ఒకవేళ అక్రమముగా ప్రవర్తించినచో అట్టివారిని పదభ్రష్టులను చేయుచుండిరి. సాధారణముగా రాజులు క్షత్రియ వర్ణస్థులై యుండెడివారు. ఒక్కొక్కప్పుడు యుద్ధతరుణములందును, కష్టకాలములందును తక్కువవర్ణస్థుడగు శూద్రుడు సైతము స్వసామర్థ్యముచే రాజు కావచ్చును. కాలము గడచినకొలది ఆర్యులు క్షీణదశకు వచ్చిరి. వర్ణవిభాగము మార్పుచెందుటకు వీలులేకుండ కర్కశమయ్యెను. అనేకవిభాగము లుదయించుటచే దేశము బలహీనమై పతనమయ్యెను. ఇదివరలో వారవలంబించిన స్వేచ్ఛనుగూర్చిన భావములుకూడ అంతరించెను. ఆర్యుడెన్నడును దానినకాదనియు, అన్యాయమునకపకీర్తికలిగించుటకన్న చావు మేలనియు వెనుకటి రోజులలో చెప్పుచుండెడివారు.

ఆర్యుల వలసలు, పట్టణములు, పల్లెలు ఒక క్రమపద్ధతి ననుసరించి నిర్మింపబడినవి. రేఖాగణితము ననుసరించి యీ పద్ధతు లున్నవని చెప్పిన నీ వాశ్చర్యపడుదువు. రేఖాగణితము ననుసరించి యంత్రములు వేసి వేదకాలమున పూజించుచుండెడువారుకూడ. నేడుకూడ హిందూగృహములు పెక్కింటిలో ఇట్టి యంత్రపూజలు జరుగుచున్నవి. గృహనిర్మాణమునకును, పట్టణనిర్మాణమునకును రేఖాగణితము దగ్గరి సంబంధము కలిగియున్నది. ప్రాచీనార్యుల గ్రామము బహుశా ఒక దుర్గమైయుండెడిది. అప్పుడు శత్రుభయ మధికము. శత్రుభయము లేనప్పుడు సైతము నిర్మాణపద్ధతిలో మార్పురాలేదు.

ఒక సమచతురస్రము, దానిచుట్టును ప్రహరీగోడలు, నాలుగు పెద్ద ద్వారములు. నాలుగు చిన్న ద్వారములు—ఇది వారి పద్ధతియై యుండును. గోడలమధ్య ప్రదేశమున ఒక క్రమమున వీథులును, ఇండ్లును ఉండును. గ్రామమధ్యమున పంచాయతీగృహ ముండును. గ్రామ పెద్ద లీ గృహమందునమావేశమగుచుండురు. చిన్న గ్రామములలో

పంచాయతీగృహమునకు బయలు ఒక పెద్దచెట్టు ఉండును. ప్రతి సంవత్సరము గ్రామములోని స్వతంత్రు లందరును చేరి తమ పంచాయతీ నెన్నుకొందురు.

పండితులు పలువురు పట్టణములకు, పల్లెలకు సమీపమందున్న అడవులకు, శాంతముగా జీవితమును గడపుటకో, అధ్యయనాదులు జరుపు కొనుటకో పోయెడివారు. వారిని ఆశ్రయించుటకు శిష్యులు వచ్చి చేరు చుండెడివారు. ఇట్లు క్రమముగా క్రొత్త వలసలు ఉపాధ్యాయులతోను, శిష్యులతోను తయారగుచుండెను. ఈ వలసలు విశ్వవిద్యాలయములని మనము భావించవచ్చును. అచ్చట చక్కని భవనము లనేకములు లేవు గాని జ్ఞానార్జనకై దూరప్రాంతములనుండి ఆ విద్యాస్థానమునకు పలువురు వచ్చుచుండిరి.

ఆనందభవనము *కెదురుగా భారద్వాజాశ్రమ మున్నది. నీ కది బాగుగా తెలియును. రామాయణకాలమున భరద్వాజుడు ఋషి యనియు, వనవాసకాలమున శ్రీరామచంద్రు డాతనిని దర్శించెననియు నీకు తెలిసియే యుండవచ్చును. అతని ఆశ్రమమున వేలకొలది విద్యార్థు లుండెడివారని చెప్పుదురు. భరద్వాజుడు ప్రధానాచార్యుడుగా నది యొక పెద్ద విశ్వ విద్యాలయమై యుండవలెను. ఆ రోజులలో ఆశ్రమము గంగాతీరమున నుండెను. ఇప్పుడు గంగ ఒక మైలుదూరముగా పోయినది. మన తోట భూమి కొన్నిచోట్ల ఇసుకమయము. ఆ దినములలో నిది గంగ పారు ప్రదేశమై యుండవచ్చును.

హిందూదేశమున నున్న ఆర్యులకా తొలిదినములు ఉచ్చకాలమై యుండెను. ఈ కాలమునకు మన దురదృష్టవశమున, చరిత్ర లేదు. మనకు తెలిసిన విషయము లన్నియు చరిత్రకాని గ్రంథములనుండి గ్రహించినవే. ఆ కాలమునాటి రాజ్యములు, ప్రజాప్రభుత్వరాజ్యములు

* అలహాబాదులో నెహ్రూ కాపురముండు ఇల్లు.

ఏవనగా—దక్షిణ బీహారులోని మగధరాజ్యము; ఉత్తర బీహారులోని విదేహరాజ్యము; కాశీరాజ్యము; అయోధ్య రాజధానిగా గల కోసల రాజ్యము (అయోధ్యనే నేడు ఫైజాబాదు అందురు); గంగా యమునలకు మధ్యనున్న పాంచాలదేశములు. పాంచాల రాజ్యములందలి ప్రధాననగరములు మధుర, కన్యకుబ్జము. ఇవి తరువాతికాలపు చరిత్రలోకూడ ప్రసిద్ధివహించినవి. ఈ రెండు నగరములును ఇప్పుడున్నవి. కన్యకుబ్జమునకు నేటిపేరు కనోజ్. ఇది కాన్పూరు సమీపమున నున్నది. ఆ రోజులలో ఉజ్జయినికూడ ఉండెను. నేడది గ్వాలియరు సంస్థానములో చిన్న పట్టణము.

పాటలీపుత్రము (పాట్నా)నకు సమీపమున వైశాలి యను నగరముండును. ప్రాచీన హిందూదేశచరిత్రలో ప్రసిద్ధిజెందిన లిచ్ఛవులతెగకు చెందిన ముఖ్యపట్టణ మిది. వారి రాజ్యము ప్రజాప్రభుత్వ రాజ్యము. ప్రసిద్ధ పురుషుల సంఘము ఈ రాజ్యమును పాలించెను. ఈ సభకు ఎన్నుకొన్న అధ్యక్షుడుండెను. అతనిని నాయకు డనువారు.

కాలము గడువగా పెద్దపట్టణములు, నగరములు పెరుగజొచ్చెను. వర్తకము వృద్ధియయ్యెను. శిల్పవిద్యలు, వృత్తులు వికాసముచెందెను. నగరములు గొప్ప వర్తక కేంద్రములయ్యెను. బ్రాహ్మణులు శిష్యులతో నివసించు వనవాటికలలోని ఆశ్రమములు గొప్ప విశ్వవిద్యాలయ పట్టణములైనవి. ఈ విద్యాసంస్థలలో అప్పటి శాస్త్రము లన్నియు బోధించెడివారు బ్రాహ్మణులు. ధనుర్విద్యను సైతము బోధించెడివారు. జ్ఞాపకమున్నదా, మహాభారతకథలోని పాండవుల గురువు ద్రోణాచార్యుడని. ఇతడు బ్రాహ్మణుడు. ఇతర శాస్త్రములతోపాటు ఈతడు రణవిద్యను కూడ శిష్యులకు బోధించెను.

11

వేయి సంవత్సరముల చీనా చరిత్ర

జనవరి 16, 1931

బయటి ప్రపంచమునుండి వార్తలు వచ్చినవి. మనోవ్యాకులత్వము దుఃఖము కలిగించు వార్తలు.అయినను గర్వము,సంతోషము పొందదగిన వార్తలు. షోలాపూరు ప్రజల దుర్భరావస్థ మాకు వినవచ్చినది. ఈవార్త విన్నప్పుడే దేశము నలుమూలల జరిగిన సంగతులుకూడ మాకు కొద్దిగా తెలియవచ్చినవి. మన యువకులు తమ ప్రాణము లర్పించుచున్న సమయమున, వేలకొద్ది మన స్త్రీ పురుషులు క్రూరమగు లాఠీదెబ్బలకు గురియగుచున్న సమయమున, ఇచ్చట చేతులుకట్టుకొని కూర్చుండుట కష్టముగా నున్నది. ఇది మనకు మంచి తరిఫీదు. మనలో ప్రతియొక్క స్త్రీకిని, పురుషునకును తమతమ సామర్థ్యములు పరీక్షించుకొనుటకు తగిన తరుణములు తటస్థించునని యూహించెదను. బాధల నెదుర్కొనుటకు మనవారు ఎట్లు సాహసముతో ముందంజవేయుచున్నారో తలచుకొనినప్పుడును, శత్రువు ఉపయోగించు ప్రతి క్రొత్తసాధనము, కొట్టు ప్రతిదెబ్బ ఎట్లు వారిని బలయుతులనుగాను, ప్రతిఘటించు పట్టుదల గలవారినిగాను చేయుచున్నవో తలచుకొనినప్పుడును మన హృదయము లుప్పొంగుచున్నవి.

ప్రస్తుత వార్తలు మనస్సు నాక్రమించినప్పుడు ఇతర విషయములనుగూర్చి యాలోచించుట కష్టము. కాని వట్టి ఊహలవలన ప్రయోజనములేదు. నికరముగా పనిచేయవలసి వచ్చినప్పుడు మన మనస్సులను మనము నిగ్రహించుకొనవలెను. కాన మనము ప్రాత కాలమునకు పోవుదము. కొంతసేపు మన ప్రస్తుత కష్టములకు దూరముగా ఉందము.

ప్రాచీనచరిత్రలో ఇండియాకు సోదరియైన చీనాకు పోదము. చీనాలోను, తూర్పు ఆసియాలోని ఇతరదేశములైన జపాను, కొరియా, ఇండోచీనా, సయాం, బర్మాలలోను ఆర్యుల ప్రశంసరాదు. ఇచ్చటనున్న వారు మంగోలియా జాతులు.

5000 సంవత్సరములకు పూర్వమందో, అంతకంటెను పూర్వమందో పడమటినుండి చీనాపై దండయాత్ర వచ్చినది. దండయాత్ర చేసిన తెగలుకూడ మధ్య ఆసియానుండియే వచ్చినవి. వారు నాగరీకమున కొంత వృద్ధిచెందినవారే. వ్యవసాయము వారికి తెలియును. వారు పశువుల మందలను పెట్టుకొనుచుండిరి. మంచి యిండ్లు కట్టుట వారికి వచ్చును. వారి సంఘము బాగుగా అభివృద్ధి జెందియుండెను. వారు హోయాంగ్‌హో, అనగా పచ్చనదివద్ద నివాసము లేర్పాటుచేసికొని రాజ్యతంత్రమును నిర్మించుకొనిరి. చాలా వందల సంవత్సరముల కాలములో చీనాదేశమును వారు వ్యాపించిరి. వారి శిల్పములను, కళలను వృద్ధిజేసికొనిరి. చీనాప్రజలు ముఖ్యముగా వ్యవసాయదారులు. వారి నాయకులు నిజముగా కులపెద్దలే. వీరినిగురించి ఇదివరలో నీకు వ్రాసియుంటిని. 6, 7 వందల సంవత్సరములకు తరువాత—అనగా నేటికి 4000 సంవత్సరములకు పూర్వము—యావో అను పురుష డొకడు చక్రవర్తి యనిపించుకొన్నట్లు మనకు తెలియుచున్నది. ఇతడు చక్రవర్తి బిరుదమును పెట్టుకొన్నప్పటికిని కులపెద్దవంటివాడే కాని ఈజిప్టు, మెసపొటేమియాల నేలిన చక్రవర్తులవంటివాడు మాత్రముకాడు. చీనాప్రజలు వ్యవసాయదారులుగానే ఉండిపోయిరి. కేంద్రప్రభుత్వము వారికిలేదు.

తమ ప్రజలచే కులపెద్ద లెన్నుకొనబడెడివారని నీకు చెప్పియుంటిని. తరువాత ఆ పదవి వంశపరంపరగా సంక్రమించుచుండెను. చీనాలో ఇట్లు సంభవించెను. యావో అనంతరము అతని పుత్రుడు చక్రవర్తి కాలేదు. దేశమునందు మిక్కిలి సమర్థుడగువాని నింకొకనిని అతడే నియమించెను. కొంతకాలమైన పిమ్మట చక్రవర్తి బిరుదము వంశపరంపరా

గత మయ్యెను. 400 సంవత్సరముల పైకాలము హిసియావంశము చీనాను పరిపాలించెనని చెప్పుదురు. చిట్టచివరి హిసియా చక్రవర్తి మిక్కిలి క్రూరుడై యుండుటచే ప్రజలు తిరుగుబాటుచేసి యతనిని పదభ్రష్టుని చేసిరి. షంగ్ వంశము, లేదా ఈన్ వంశము అని చెప్పబడు వేరొకవంశము తరువాత ప్రభుత్వమునకు వచ్చెను. సుమారు 650 సంవత్సరములపాటు ఈ వంశము రాజ్యము చేసెను.

వేయి సంవత్సరములకు పైబడిన చీనా చరిత్రను ఒక చిన్న పేరాలో, రెండుమూడు వాక్యములతో నేను చెప్పివేసితిని. విశాలమగు చరిత్రభాగముల నిట్లు చేయగలుగుట ఆశ్చర్యకరముకాదా ? కాని నా చిన్న పేరామాత్రము 1000, లేదా 1100 సంవత్సరముల కాలమును కుదించలేదని నీవు గ్రహించవలెను. రోజులు, నెలలు, సంవత్సరములలో కాలమును గణించుటకు మన మలవాటు పడితిమి. నూరు సంవత్సరముల కాల మననేమో స్పష్టముగా ఊహించుట మనకు కష్టము. నీ వయస్సు పదమూడు సంవత్సరములు ఎంతో పెద్దకాలముగా కనిపించును కాదూ ? ఒక్కొక్క సంవత్సరము గడచినకొలది నీవు పెద్దదాన వగుచుందువు. ఇట్టి సందర్భములో వేయి సంవత్సరముల చరిత్రయన నీవెట్లు గ్రహించగలవు ? అది దీర్ఘకాలము. తరమువెంబడి తరము వచ్చును, పోవును. పట్టణములు గొప్పనగరములగును. పిమ్మట శిథిలమగును. వాటి స్థానే క్రొత్తనగరములు జన్మించును. కడచిన వేయి సంవత్సరముల చరిత్రను తలచుకొనుము. అప్పుడు బహుశా ఈదీర్ఘ కాలము నీకర్థముకావచ్చును. ఈ వేయి సంవత్సరములలో ప్రపంచమందెట్టి యాశ్చర్యకరమగు మార్పులు కలిగినవో ?

చిరవిజ్ఞాన సంప్రదాయములతోను, 500 లేదా 600 సంవత్సరములో, అంతకు పైబడియో నిలిచిన వంశములతోను కూడుకొన్న చీనా చరిత్ర అద్భుతమైనది.

ఒక పేరాలో నేనుముగించిన 1100 సంవత్సరములలో చీనా ఎంత మందముగా అభివృద్ధి జెందినదో ఊహించుకొనుము. క్రమ క్రమ

ముగా కులపెద్దలు రాజ్యము చేయుపద్ధతి క్షీణించిపోయినది. కేంద్ర ప్రభుత్వము తలయెత్తి అభివృద్ధిలోనికి వచ్చినది. సర్వాంగ శోభితమగు రాజ్యము పొడచూపినది. ప్రాచీనకాలమందు సైతము వ్రాత యను కళ చీనాకు తెలియును. కాని చీనావారి వ్రాత మన వ్రాతకు భిన్నముగా నుండును. ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచివ్రాతలకును భిన్నముగా నుండును. దానికి అక్షరమాల లేదు. వారి వ్రాత చిహ్నముల రూపముననో, బొమ్మల రూపముననో ఉండును.

640 సంవత్సరములు పరిపాలనచేసిన పిమ్మట షాంగ్‌వంశము విప్లవము కారణముగా అంతరించెను. పిమ్మట ఒక క్రొత్తవంశము—చౌవంశము—ప్రభుత్వమునకు వచ్చెను. ఈ వంశము షాంగ్‌వంశము కన్న ఎక్కువకాలము రాజ్యముచేసెను. ఇది 867 సంవత్సరములు నిలిచెను. ఈ వంశము రాజ్యముచేయుచున్న కాలముసందే చీనారాజ్యము సర్వాంగశోభిత మయ్యెను. ఈ కాలమునందే చీనా తత్త్వజ్ఞు లిద్దరు—కంప్యూసియస్ అను నతడును, లోచే అను నతడును నివసించియుండిరి. ముందుముందు వీరినిగురించి కొంత నేర్చుకొందము.

షాంగ్‌వంశమును ప్రజలు తరిమివేసినప్పుడు, వారి పెద్దయుద్యోగులలో ఒకడైన కీచే అనువాడు చౌవంశమువారిని కొలుచుట కిష్టపడక దేశాంతరవాసము చేసెను. 5000 మంది అనుచరులతో అతడు చీనా విడచి కొరియాకు పోయెను. ఆ దేశమున కీతడు చోజన్ అను పేరు పెట్టెను. చోజన్ అనగా ఉదయప్రశాంతి గల దేశము అని యర్థము. కొరియా (చోజన్) చీనాకు తూర్పుగానున్నది. కాన కీచే తూర్పుగా ఉదయసూర్యునివైపు వెళ్లెనన్నమాట. బహుశా అతడు కొరియాకు తూర్పుగా ఇక దేశములేదని తలచియుండవచ్చును. అందువల్లనే ఆపేరు ఆదేశమునకు పెట్టెను. కీచేతో కొరియాచరిత్ర ప్రారంభమయ్యెను. ఇది క్రీస్తుపుట్టుటకు 1100 సంవత్సరములకు ముందుమాట. ఈ క్రొత్త దేశములో కీచే చీనాదేశకళలను, శిల్పవృత్తులను, గృహనిర్మాణమును, వ్యవసాయమును పట్టుపరిశ్రమను ప్రవేశపెట్టెను. చీనానుండి పలుపురు

జనులు కీచేవెనుక కొరియాకు పోయిరి. కీచెసంతతివారు చోజన్ దేశ మును 900 సంవత్సరములకాలము పరిపాలించిరి.

చోజన్‌కు తూర్పుగా దేశములు లేకపోలేదు. దానికి తూర్పుగా జపాను ఉన్నట్లు మనకు తెలియును. కీచే చౌజన్ వెళ్ళినప్పుడు జపానులో ఏమి జరుగుచున్నదో మనకు తెలియదు. చీనా చరిత్రవలెగాని, కొరియా (చోజన్) చరిత్రవలెగాని జపానుచరిత్ర అంత ప్రాచీనమైనది కాదు. జపానుదేశస్థులు చెప్పుమాట ఏమనగా—వారి ప్రథమచక్రవర్తి జిమ్మూటెన్నో అనువాడనియు, అతడు క్రీస్తుపుట్టుటకు 600 లేదా 700 సంవత్సరములకుముందు రాజ్యముచేసెననియు, అతడు సూర్యదేవి సంతతివాడని వారి నమ్మకము. జపానులో సూర్యుని స్త్రీ దేవతగా భావింతురు. జపానుయొక్క ప్రస్తుతచక్రవర్తి జిమ్మూటెన్నో సంతతి వాడని వారు చెప్పుదురు. కాబట్టి అతడు సూర్యసంతతివాడని పలువురు జపానీయులు నమ్ముదురు.

మన దేశమందుకూడ రాజపుత్రులు ఆ విధముగానే తమ మూల పురుషుడు సూర్యుడో, చంద్రుడో అని చెప్పుదురు. వారిలో రెండు వంశము లున్నవి. కొందరు సూర్యవంశస్థులు. కొందరు చంద్రవంశ స్థులు. ఉదయపూరు మహారాజా సూర్యవంశస్థులలో పెద్ద. తన వంశ మెంతో ప్రాచీనమైనదని ఆయన చెప్పెను. మన రాజపుత్రులు అసామాన్యులు. వారి వీర్యమును, పరాక్రమమును, వర్ణించు కథల కంతములేదు.

12

ప్రాచీనకాలము పిలుచు పిలుపు

జనవరి 17, 1931

సుమారు 2500 సంవత్సరముల పూర్వమువరకు ప్రాచీన ప్రపంచము ఏవిధముగా ఉండవచ్చునని ఊహించబడుచున్నదో దానిని ఇంత

వరకు సంక్షేపముగా చూచితిమి. మన పర్యవేక్షణము మిక్కిలి సంక్షేపమైనది. ఒకవిధముగా అభివృద్ధి చెందినట్టియు, లేదా ఏదో ఒకవిధమైన చరిత్ర గలిగినట్టియు దేశమును గురించియే మనము ముచ్చటించుచుంటిమి. ఈజిప్టులో పిరమిడ్లు, స్ఫింక్సు, ఇంకను ఇచ్చట వివరించుటకు వీలులేని యితర విషయములు ఏ గొప్ప నాగరికము విజృంభించినప్పుడు విలసిల్లినవో దానిని స్పృశించితిమి. ఈ గొప్ప నాగరికత ఉచ్చస్థితి ననుభవించి, మనము ముచ్చటించుకొనుచున్న కాలమునాటికే క్షీణించుటకు మొదలుపెట్టెను. క్నోసోసుకూడ అంతరించుటకు సిద్ధముగా నున్నది. చీనాలో విశాల కాలభాగములనుగూర్చి ముచ్చటించితిమి. ఆ కాలములో చీనా గొప్ప కేంద్ర సామ్రాజ్యముగా పెరిగి వృద్ధిజెందినది. వ్రాత, పట్టుతీయుట మున్నగు అనేక అందమగు విషయము లచ్చట తలయెత్తివృద్ధిజెందినవి. కొరియా జపానులను కొద్దిగా పరిశీలించితిము. సింధులోయలో నున్న మొహెంజదారోలోని శిథిలములనుబట్టి తెలియవచ్చు ప్రాచీననాగరికతను గూర్చియు, విదేశములతో వర్తకము సాగించిన ద్రావిడుల నాగరికతనుగూర్చియు, ఆర్యులనుగూర్చియు కొద్దిగా తెలిసికొంటిమి. ఆరోజులలో ఆర్యులు రచించిన కొన్ని గ్రంథములను, వేదములను, ఉపనిషత్తులను, మహాకావ్యములైన రామాయణ మహాభారతములను గమనించితిమి. ఉత్తర హిందూస్థానము నాక్రమించి, పిమ్మట దక్షిణమునకుపోయి ప్రాచీనద్రావిడులతో కలిసి క్రొత్తనాగరికమును, సంస్కృతిని నిర్మించిన ఆర్యుల నంటిపోతిమి. వారు నిర్మించిన నాగరిక సంస్కృతులలో కొంత ద్రావిడులపాలును, ఎక్కువగా ఆర్యుల పాలును ఉన్నట్లు తెలిసికొంటిమి. ప్రజాపరిపాలనా పద్ధతులమీద వారి గ్రామసంఘములెట్లు పట్టణములుగాను, నగరములుగాను పరిణమించినవో, వారి వనవాటికలందలి యాశ్రమములు విశ్వవిద్యాలయములుగా ఎట్లు పరిణమించినవో తెలిసికొంటిమి. మెసపొటేమియా, పరిషియా దేశములలో ఒక సామ్రాజ్య మంతరించినపిమ్మట వేరొక సామ్రాజ్యమెట్లు

పెరిగినదో, అందొక్క తుదిసామ్రాజ్యము, డేరయస్ క్రింద ఇండియా లోని సింధునదివరకు ఎట్లు వ్యాపించినదో సంక్షేపముగా తెలిసికొంటిమి. పాలస్తీనాలో హీబ్రూలు అల్పసంఖ్యాకులైనప్పటికిని, ప్రపంచమునం దొకమూల నివసించుచున్నవారైనప్పటికిని, ఎట్లు ప్రపంచదృష్టి నాకర్షించిరో కొద్దిగా చూచితిమి. అంతకన్న గొప్పరాజుల పేళ్లు నామమాత్రావశిష్టములైనప్పటికిని, బైబిలులో వారి పేళ్ళుండబట్టి వారి రాజులైన డేవిడ్, సామన్‌ల పేళ్ళు నేటివరకు ఎట్లు నిలిచియున్నవో చూచితిమి. గ్రీసులో, ఆర్యుల క్రొత్తనాగరికత, క్నోసోస్‌యొక్క ప్రాచీననాగరికతా శిధిలముపై ఎట్లు లేచి వృద్ధిచెందినదో గమనించితిమి. నగరరాష్ట్రీయులు వెలసినవి. గ్రీకుల వలసలు మధ్యధరాతీరప్రాంతముల లేచినవి. ఉచ్చస్థితి ననుభవింపనున్న రోమును, దాని ప్రబలప్రతిస్పర్థి కార్తేజియును అప్పుడప్పుడే చరిత్రాకాశమున ఉదయించుచున్నవి.

పై విషయములన్నియు దిఙ్మాత్రముగా చూచితిమి. ఎత్తుకొనని దేశములను గురించికూడ కొన్ని విషయములు నీకు నేను చెప్పియుండవలసినదే—ఉత్తర యూరోపులోని దేశములు, ఆసియా కాగ్నేయముగా మన్న దేశములు. ఆ తొలిరోజులలోనే దక్షిణఇండియానుండి హిందూ నావికులు బంగాళాఖాతమును దాటి మలయా ద్వీపకల్పమునకును, దానికి దక్షిణముగానుండు ద్వీపములకును పోయియుండిరి. కాని ఎచ్చటనో ఒకచోట హద్దుపెట్టుకొనవలెను; లేకున్న ముందుకుసాగి పోజాలము.

మనము ముచ్చటించుకొన్న దేశములు పురాతన ప్రపంచమునకు సంబంధించినవి. ఆ రోజులలో దూరదేశములకు రాకపోక లెక్కువగా లేవని నీవు జ్ఞాపకముంచుకోవలెను. సాహసికులగు నావికులు సముద్రములపై ప్రయాణములు సాగించిరి. కొందరు వర్తకమునకు, ఇంకను ఇతరకార్యములకు భూమిమీద దూరప్రయాణములు చేసిరి. కాని ప్రమాదము లధికముగా నుండుటచే ఇట్టి ప్రయాణములు అరుదుగా జరుగుచుండెను. భూగోళ శాస్త్రజ్ఞాన మాకాలమున మిక్కిలి కొంచెము.

భూమి గుండ్రముగాగాక బల్లపరుపుగా నుండెనని యాకాలపువారి నమ్మకము. ఆ కారణమున సమీపమందున్న దేశములను గురించియేకాని ఇతర దేశములనుగురించి ఎవరికిని ఎక్కువగా తెలియదు. గ్రీసులోని జనులు చీనా, ఇండియాను గురించి ఏమియు నెరుగరు. చీనా, ఇండియాదేశస్థులకు మధ్యధరాదేశముల సంగతి తెలియదు.

దొరికినచో పురాతన ప్రపంచపటము నొకమారు చూడుము. ప్రాచీన గ్రంథకర్తల ప్రపంచవర్ణనలును, పటములును మన కిప్పుడు నవ్వు పుట్టించును. ఆ పటములలో వేర్వేరు దేశముల స్వరూపములు అసాధారణముగా నుండును. నేడు తయారైన పురాతనకాలమునకు సంబంధించిన పటములు మనకు సహాయకారులుగా నుండును. పురాతన కాలమునుగూర్చి చదువునప్పుడు అట్టి పటముల సహాయమును నీవు తీసికొందువని ఆసించుచున్నాను. దేశపటమువల్ల ప్రయోజన మధికముగా నుండును. అది లేనిదే చరిత్ర బోధపరుచుకొనుట కష్టము. నిజానికి చరిత్ర నేర్చుకొనుటకు పటములును, బొమ్మలును ఎన్నిఉన్న అంత మంచిది—పురాతన కట్టడముల బొమ్మలు, శిధిలముల బొమ్మలు, పురాతనకాలమునకు సంబంధించిన వస్తువుల బొమ్మలు. చరిత్ర వట్టి అస్థిపంజరమువంటిది. దానిని కప్పుటకు బొమ్మలున్నప్పుడే అది సజీవముగా మనకు కనిపించును. స్పష్టమగు మానసిక చిత్రముల పరంపరయే చరిత్ర. అట్టి మానసికచిత్రము లాకారము పొందునప్పుడే చరిత్ర పఠనమువలన మనము లాభము పొందవచ్చును. అట్టి సందర్భములలోనే చరిత్ర చదువుచున్నప్పుడు చరిత్రసంఘటనలు మన కన్నులముందర జరుగుచున్నట్లే తోచును. అది మనలను ఆకర్షించు చక్కని నాటకమయి యుండవలెను. ఒకప్పు డానాటకము సుఖాంతము కావచ్చును. తరచు అది దుఃఖాంతమై యుండును. ఈ నాటకమునకు రంగము ప్రపంచము. కడచిన కాలమునాటి గొప్ప పురుషులు, స్త్రీలు అందలి పాత్రలు.

చరిత్ర ఊరేగింపువంటిది. దానిని చూచి ఆనందించుటకు బొమ్మ లును, దేశపటములును కొంత సహాయముచేయును. ప్రతిబాలునకు, బాలికకు అవి అందుబాటులో ఉండవలెను. ప్రాచీనచరిత్రకు సంబంధిం చిన శిథిలములను స్వయముగా చూచుట బొమ్మలను చూచుటకన్న మంచిది. వీటి నన్నింటిని చూచుట సాధ్యముకాదు. ప్రపంచమందంత టను అట్టి శిథిలములుకలవు. జాగరూకతతో పరికించుచుండిన మనకు సమీపమందే కొన్ని ప్రాచీన శిథిలములు మనము పరిశీలించుటకు లభ్యము కావచ్చును. పెద్దపెద్ద వస్తుప్రదర్శనశాలలలో చిన్నచిన్న వస్తువులను, శిథిలములను ప్రోగుచేసి యుంచుదురు. ప్రాచీనచరిత్రకు సంబంధించిన శిథిలము లిండియాలో అధికముగాగలవు. మిక్కిలి ప్రాచీనకాలమునకు సంబంధించినవి కొద్దిగానే ఉన్నవి. ఇంతవరకు అట్టివి, మనకు తెలిసి నవి మొహంజదారో, హరప్పలలో ఉన్నవి. మిక్కిలి ప్రాచినమైన భవనము లీ యుష్ణదేశములో కూలిపోయి మట్టిలోకలిసిపోయియుండును. బహుశా పెక్కులు మట్టిలో కప్పబడి నేటికిని నిలిచియుండవచ్చును. వాటిని త్రవ్వినప్పుడు మనకు ప్రాచీనశిథిలములు, శాసనములు దృష్టి గోచరమగును. మన దేశ ప్రాచీనచరిత్ర మనకు క్రమక్రమముగా వెల్లడి యగును. మిక్కిలి పురాతనకాలమున మన పూర్వులేమి చేసెడివారో ఈ రాళ్ళను, ఇటుకలను, సున్నమునుబట్టి మనము తెలిసికొందుము.

నీవు ఢిల్లీ చూచియుంటివి. నేటి పట్టణము చుట్టుపట్టులలో కొన్ని శిథిలములను, ప్రాతకట్టడములను చూచియుంటివి. ఈమారు వాటిని చూచినప్పుడు ప్రాచీనకాలమును తలచుకొనుము. అప్పు డవి నిన్ను ఆకాలమునకు కొంపోయి, నీకు చరిత్రను బోధించును. పుస్తకములట్లు బోధించలేవు. మహాభారత కాలమునుండియు ఢిల్లీ నగరమందును తత్పరిసరములందును జనులు నివసించుచుండిరి. వారు దానికి పెక్కు పేరులు పెట్టిరి—ఇంద్రప్రస్థము, హస్తినాపురము, తుగ్లకాబాదు, షాజ హానాబాదు. ఇంకా ఎన్నో పేళ్లుండవచ్చు. నాకు తెలియదు. వృద్ధ వ్యవహారమేమనగా—ఏడుచోట్ల ఏడు ఢిల్లీనగరము లుండెడివట. నగ

రము స్థలముమారుటకు కారణము యమునానదిగతి మారుచుండుటయే. ఇప్పుడు ఎనిమిదవ నగరము మనము చూచుచున్నాము. దాని పేరు రైసీనా. దానినే క్రొత్తఢిల్లీ అందురు. ఇది నేటి పరిపాలకుల ఉత్తరువు ప్రకారము లేచినది. సామ్రాజ్యమువెనుక సామ్రాజ్య మీఢిల్లీలో వృద్ధిపొంది తుద కంతరించినవి.

నగరములన్నింటిలో ప్రాచీనమైన వారణాసికి (కాశీకి) వెళ్ళుము. దాని మర్మరధ్వనులు చెవియొగ్గి వినుము. అది దాని పురాతనగాథ నీకు చెప్పుచున్నది కాదా: సామ్రాజ్యములు పుట్టిపెరిగి అంతరించుట అది చూచినది. దానికి మాత్రము చలనములేదు. బుద్ధుడు తన నూతన సందేశముతో అక్కడికి వెళ్ళినాడు. కలకాలమునుండియు కోట్లకొలది జనులు మనశ్శాంతిని పొందుటకై దానిని దర్శించినారు. ముసలిపండు, దుర్బలమైనది. మలినముగానున్నది. వాసనవేయుచున్నది. అయినప్పటికిని సజీవముగానున్నది. యుగము లిచ్చిన బలముతో ప్రవర్ధమాన మగుచున్న దీవారణాసి. మనోహరము, అద్భుతావహమునైనది కాశీ. దాని కన్నులలో నీవు ఇండియా ప్రాచీనత్వమును దర్శింపగలవు. గంగానదీ మర్మరధ్వనులలో కడచిన యుగముల కంఠధ్వనులు నీ వాలింపగలవు.

లేదా, మనకు సమీపమందున్న మన అలహాబాదు (ప్రయాగ)లోని పురాతన అశోక స్తంభమును దర్శించుము. అశోకచక్రవర్తి ఆజ్ఞప్రకారము దానిపై చెక్కిన శాసనమును చదువుము. 2000 సంవత్సరములనాటి అశోకుని కంఠధ్వని నేడు వినగలవు.

13

ధన మెచ్చటికి పోవును?

జనవరి 18, 1931

నీకు ముస్సోరీకి వ్రాసిన ఉత్తరములలో, వేర్వేరు తరగతుల ప్రజలెట్లు వృద్ధిజెందిరో నీకు తెలియజెప్పుటకు ప్రయత్నించితిని. తొలి మానవులు తిండి సంపాదించుటకు సైతము ఎంతో కష్టపడువారు. వారు

వేటాడుచుండిరి. రోజుకు రోజు పళ్లు, గింజలు సంపాదించుకొను చుండిరి. తిండికై వెదకుకొనుచు ఒక చోటినుండి ఇంకొక చోటికి పోవుచుండిరి. క్రమక్రమముగా వారు తెగలుగా తయారైరి. ఇవి నిజముగా పెద్ద కుటుంబములే. తెగలోని మనుష్యులు కలిసి జీవించుచు, కలిసి వేటాడుచు నుండువారు. ఒక్కరట్లు చేయుటకన్న తెగలోనివారు కలిసి చేయుట క్షేమకరము. అప్పు డొక గొప్ప మార్పు వచ్చినది. అది వ్యవసాయమును కనిపెట్టుట. నిరంతరము వేటాడుటకన్న వ్యవసాయపద్ధతుల ననుసరించి భూమిని దున్ని పంటలు పండిచుట సులభమని వారు గ్రహించిరి. దున్నుట, విత్తుట, నూర్చుట అన్నప్పుడు భూమి వద్ద నివసించుట యగును. ఇదివరలోవలె వారు పర్యటన చేయ వీలులేదు. పొలములను కనిపెట్టుకొని ఒక్కచోట వా రుండవలెను. ఈ విధముగా పల్లెలు, పట్టణములు లేచినవి.

వ్యవసాయము ఇతరమార్పులనుకూడ ప్రవేశపెట్టినది. భూములు పండగా వచ్చిన ఆహారపదార్థములు ఒక్కమారు వినియోగించుటకు కావలసినదానికన్న అధికముగా నుండెను. పెచ్చుగానున్న పదార్థములు నిలువచేయవలసియుండెను. వేటాడు దినములలోకన్న నేడు జీవితమున చిక్కులు ఎక్కువగా నుండెను. కొందరు పొలములలోను, ఇతర స్థలములందును పనిచేయుచుండిరి. మరికొందరు పైపెత్తనము, కలియగట్టుకొనివచ్చుట—అను పనులను చేయుచుండిరి. పెత్తనదార్లు, కలియగట్టుకు వచ్చువారు క్రమక్రమముగా బలవంతులైరి. వారే కులపెద్దలు, అధికారులు, రాజులు ప్రభువులు అయిరి. అధికార మున్నదికాబట్టి వారు పెచ్చుగా పండిన పంటలో చాలభాగము తమకొరకు అట్టే పెట్టుకొను చుండిరి. ఆ విధముగా వా రానాటికానాడు భాగ్యవంతులైరి. పొలములలో పనిచేయువారికి పొట్ట నింపుకొనుటకు చాలినంత మాత్రము మిగులుచుండెను. కొంతకాలమైనపిమ్మట ఈ పెత్తనదారులును, కలియగట్టుకొనివచ్చువారును తమపనులు తాము, బద్ధకమువల్ల నైతేనేమి,

అసామర్థ్యమువల్ల నైతేనేమి, చేయుట మానుకొనిరి. వారు ఏమియు చేయకున్నను వ్యవసాయదారులు పండించిన పంటలో అధికభాగము పుచ్చుకొను విషయములో మాత్రము శ్రద్ధవహించుచుండిరి. తామేమియు చేయనక్కరలేదనియు, ఇతరులు చేసిన కష్టమును అనుభవించుటకు తమకు హక్కున్నదనియు వారూహించ మొదలిడిరి.

చూచితివా, వ్యవసాయము వచ్చుటవల్ల జీవితవైఖరి ఎట్లు మారినదో? వ్యవసాయము ఆహారము సంపాదించుటకు మంచి పద్ధతిని ప్రవేశపెట్టుటవల్లను, సులభముగా ఆహారముదొరుకునట్లు చేయుటవల్లను అది సంఘముయొక్క పుట్టుకీట్లను మార్చివేసినది. అది ప్రజలకు విరామమిచ్చినది. వేర్వేరు తెగల మనుష్యులు ఏర్పడిరి. ప్రతియొక్కడును ఆహారమును సంపాదించుటకు పాటుపడుటలేదు. కొందరు వేరొకపని చేసికొనవచ్చును. అనేకరకముల కళలు తలయెత్తినవి. క్రొత్తవృత్తులు ఏర్పాటైనవి. కాని అధికారము ప్రజలను కలియగట్టుకువచ్చు శివారిచేతుల లోనే ముఖ్యముగా నిలిచిపోయెను.

ఆహారమును, ఇతర జీవితావసరములను తయారుచేయుటకు నూతన పద్ధతులు వచ్చినపుడు ఎట్టి గొప్ప మార్పులు తటస్థించినవో పిదప కాలపు చరిత్రలో నీవు తెలిసికొందువు. ఆహారమును వలెనే ఎన్నియో ఇతరవస్తువులను సైతము మానవులు వాంఛించుచుండిరి. కాన ఉత్పత్తిపద్ధతులలో గొప్పమార్పు వచ్చినప్పుడు సంఘమందుకూడ గొప్పమార్పులు కలుగుచుండెను. ఇందుకై నీకొక పెద్ద దృష్టాంతము చూపెదను. కర్మాగారములు పనిచేయుటకును, రైళ్ళను, ఓడలను నడుపుటకును నీటి ఆవిరిని వినియోగించినప్పుడు ఉత్పత్తి పంపకము చేయు పద్ధతులలో గొప్పమార్పు వచ్చినది. శిల్పులును, పనివాండ్రును సామాన్యోపకరణముతో, చేతులతో, వస్తువులు చేయుటకు కొంతకాలము పట్టును. ఆవిరి నుపయోగించు కర్మాగారము లింతకన్న త్వరగా ఆ వస్తువులను తయారుచేయగలవు. ఒక గొప్ప యంత్రము

నిజముగా ఒకపెద్ద పనిముట్టు. ఆహారపదార్థములను, కార్మాగారములలో తయారైన పదార్థములను దూరదేశములకు త్వరలో తీసికొని పోవుటకు రైళ్ళును, ఓడలును ఉపకరించినవి. ప్రపంచమునందంతటను పరిస్థితులలో ఎట్టిమార్పు వచ్చినదో నీ వూహించుకోగలవు.

ఆహారపదార్థములను, ఇతరవస్తువులను త్వరలో ఉత్పత్తిచేయు నూతనపద్ధతులు చరిత్రలో అప్పటప్పట కనిపెట్టబడినవి. ఉత్పత్తి చేయుట కింతకన్న మంచిపద్ధతులను ప్రవేశపెట్టినచో ఎక్కువ సరకు ఉత్పత్తియగుననియు, ప్రపంచము భాగ్యవంత మగుననియు ప్రతి యొక్కనికిని ఎక్కువగా పదార్థములు లభ్యమగుననియు, నీ వనుకొన వచ్చును. నీ ఊహ కొంతవరకు సరి. కొంతవరకు తప్పు. ఉత్పత్తికి శ్రేష్ఠపద్ధతులుపయోగించుటవల్ల ప్రపంచము భాగ్యవంతమైనమాటనిజమే కాని ప్రపంచములో ఏ భాగ మట్లు భాగ్యవంతమైనది ? మన దేశములో ఇంకను కటిక దారిద్ర్యము, దైన్యము నిలిచియున్నవనుట నిర్వివాదము. కాని ఇంగ్లాండువంటి భాగ్యవంతమగు దేశములోకూడ ఇట్లే ఉన్నది. ఎందువల్ల ? ధన మెచ్చటికి పోవును ? నానాటికిని ధనము అధికముగా వచ్చుచున్నను బీదవారు బీదరికములోనే కొట్టుకొనుచుండుట ఆశ్చర్యమే. కొన్ని దేశములలో బీదవారిస్థితి కొంతవరకు నయము. కాని వచ్చిన ధనముతో పోల్చిచూచిన వారి బాగు బహుస్వల్పమనియే చెప్పవలెను. కాని ఈ ధన మెవరికి పోవుచున్నదో మనము సులభముగా కనుగొనగలము. పెత్తనదార్లును, నలుగురిని కలియగట్టుకు వచ్చువారును ఉన్నారుగదా ! వారు లాభములలో అధికభాగము తాము సంగ్రహించుటచే ఈధనము వారి వశమగుచున్నది. ఇంతకన్న వింతవిషయ మేమనగా—సంఘములో కొన్ని తెగలు బయలుదేరినవి. వారెట్టిపనిని చేయరు సరికదా ఇతరులు చేసినదానిలో అధికభాగము తాము తీసికొందురు. నమ్మెదువో లేదో— ఈ తెగ మనుష్యులు గౌరవింపబడుచున్నారు. కొందరు వివేకహీనులు తమ బ్రతుకునకై తాము స్వయముగా పనిచేసికొనుట గౌరవలోపమని

భావించుచున్నారు. మన ప్రపంచ పరిస్థితు లిట్లు తలక్రిందుగా తయారైనవి. ఆహారమును పండించుచున్నప్పటికిని రైతు బీదస్థితిలో నున్నాడన్న ఆశ్చర్యమేమి? ప్రపంచభాగ్యమునకు కారకుడై కర్మాగారములలో పనిచేయు కార్మికుడు బీదస్థితిలో నున్నాడన్న ఆశ్చర్యమేమి? మనదేశమునకు స్వాతంత్ర్యము కావలెనని మనము కోరుచున్నాము. ఈ తలక్రిందు పరిస్థితులను చక్కజేయలేనప్పుడు, కార్మికునకు అతని కష్టమునకు ఫలము దక్కనప్పుడు ఎందు కీస్వాతంత్ర్యము? రాజనీతిశాస్త్రమును గూర్చియు, పరిపాలనా కళనుగూర్చియు, ఆర్థికశాస్త్రమునుగూర్చియు, దేశభాగ్యమెట్లు విభజించవలెనో యన్న విషయమునుగూర్చియు పెద్దపెద్ద పుస్తకములు వ్రాయబడినవి. చదువుకొన్న పండితు లీవిషయములమీద ఉపన్యాసము లిత్తురు. ప్రసంగములు, చర్చలు జరుగుచునేయున్నవి. కాని కార్మికులు బాధపడుచున్నారు. 200 సంవత్సరములకు పూర్వము వాల్టేరు అను ప్రసిద్ధ ఫ్రెంచి గ్రంథకర్త రాజకీయవేత్తలు మున్నగువారిని గూర్చి ఈ విధముగా అన్నాడు—"పొలమును దున్నుచు, ఇతరులకు బ్రతుకు తెరువు కల్పించువారిని ఆకలిచే చచ్చునట్లు చేయు కళ వారు తమ చక్కని రాజకీయములలో కనిపెట్టినారు."

ప్రాచీనమానవు డింకను ముందుకు సాగిపోయి క్రమముగా ప్రకృతి నాక్రమించెను. వనములను నరికివేసెను, ఇండ్లను కట్టెను. భూమిని దున్నెను. కొంతవరకు మానవుడు ప్రకృతిని వశపరచుకొన్నట్లే చెప్పుదురు. ప్రకృతిని వశపరచుకొనుట యనుమాట జనులు వాడుదురు. ఇది అనాలోచితమగు మాట. నిజముకాదు. ప్రకృతిని మానవుడు అర్థము చేసికొన మొదలుపెట్టినాడు అనుట ఇంతకన్న మంచిది. ఎంత బాగుగా అర్థము చేసికొనునో అంత చక్కగా అతడు దానికి సహకారము చేసి తన యవసరములకు దానిని వినియోగించుకొన గలుగుచున్నాడు. వెనుకటిరోజులలో ప్రకృతిని చూచినను, ప్రకృతిలో గోచరమగు కార్యములను చూచినను మనుష్యులు భయపడువారు. వాటిని అర్థము చేసికొని గ్రహించు

టకు బదులు, పూజించి శాంతికై నైవేద్యము లర్పించెడివారు. ప్రకృతి పన్యమృగమైనట్లును, దానిని మంచిచేసికొని శాంతింప జేయవలసినట్లును వారి ఊహ. పిడుగులు, మెఱుపులు, అంటువ్యాధులు వారిని భయ పెట్టెను. నైవేద్యములవల్లనే వాటిని వారింపవచ్చునని వా రూహించిరి. అమాయకులనేకులు సూర్య చంద్ర గ్రహణములు భయంకర విపత్తులని భావింతురు. అవి ప్రకృతిలో జరుగు సామాన్య సంఘటనలని గ్రహించు టకు బదులు జను లనవసరముగా ఆవేశపూరితులై, సూర్య చంద్రులను రక్షించుటకై స్నానములుచేసి ఉపవాసము లుందురు. సూర్య చంద్రులు తమ్మొ తాము రక్షించుకొను స్థితిలోనే ఉన్నారు. వారికొరకై మనము బెంగపడ నవసరములేదు.

నాగరీకము, విజ్ఞానము ఎట్లు అభివృద్ధిచెందినవో తెలిసికొంటిమి. గ్రామములలోను, పట్టణములలోను ప్రజలు నివాసము లేర్పరచుకొనుటతో ఇవి ప్రారంభించినవని తెలిసికొంటిమి. ఆహారపదార్థము లధికముగా వచ్చుచుండుటచే వారికి తీరిక చిక్కినది. వేట, తిండి గాక మరి యితర విషయములనుగూర్చి వా రాలోచించగలిగిరి. ఆలోచనలు వృద్ధిపొందిన కొలది కళలు, వృత్తులు, విజ్ఞానము వృద్ధినందెను. జనసంఖ్య వృద్ధియైన కొలది జనులు సన్నిహితముగ నివసించుట యవశ్యమైనది. వారు ఒక రొకరిని ఎప్పుడును కలుసుకొనుచున్నారు. ఒకరితోనొకరు పనిబెట్టుకొను చున్నారు. కలిసిమెలిసి ఒక్కచో నుండవలసివచ్చినప్పుడు ఒకరి మంచి ఒకరు చూడవలయును. తమ స్నేహితులకుగాని, పొరుగువారికిగాని ఇబ్బంది కలిగించుపనులు వారు చేయరాదు. అట్లుకానిచో సాంఘిక జీవనమే పొసగదు. దృష్టాంతముగా ఒక కుటుంబమును తీసికొనుము. కుటుంబము సంఘముయొక్క ఒక చిన్న తునుక. అందలి జను లన్యో న్యముగా నున్న వారు సుఖముగా జీవించగలుగుదురు. అన్యోన్యానురాగ ముండును కాబట్టి కుటుంబములో సుఖజీవనము కష్టసాధ్యము కాదు. ఒకొక్కప్పుడు మనము ఇతరుల కష్టసుఖములను గమనించకుండ మెల

గుట తటస్థించవచ్చును. మనకు సంస్కృతిగాని, నాగరీకముగాని లేనట్లు మెలగుదుము. కుటుంబముకన్న పెద్దదగు సంఘమునందు సరిగా ఈ విధముగానే జరుగుచున్నది—మన పొరుగువారైనను అంతే. ఏక నగరవాసులైనను అంతే. మన దేశస్థులైనను అంతే. ఇతర దేశస్థులైనను అంతే. జనసంఖ్య పెరుగుటవల్ల సాంఘిక జీవనము అధికముగా గడప వలసి వచ్చినది. నిగ్రహముతో ఇతరుల కష్టసుఖము లాలోచించి మెలగ వలసివచ్చినది. సంస్కృతి, నాగరీకము అన నేమో నిర్వచించుట కష్టము. నేను నిర్వచించ ప్రయత్నించను. ఆత్మనిగ్రహము లేక ఇత రుల కష్టసుఖములను పాటించనివాడు సంస్కృతిలేనివాడని నిష్కర్షగా చెప్పవచ్చును.

14

క్రీస్తుకు పూర్వము ఆరవ శతాబ్ది : మతము

జనవరి 20, 1931

చరిత్రయొక్క దీర్ఘ ఘంటాపథమును బట్టి పోవుదము. మన మొక మైలురాయి చేరుకొన్నాము. 2500 సంవత్సరములకు పూర్వము, ఇంకొకవిధముగా చెప్పవలసివచ్చిన, క్రీస్తుకు పూర్వము సుమారు 600 సంవత్సరములు. ఇది సరియైన తేదీయని భావింపకుము. ఇంచుమించుగా ఒక కాలనిర్దేశమును మాత్రము చేయుచున్నాను. ఈకాల ప్రాంతమున గొప్పపురుషు లనేకులుండిరి; గొప్ప తత్వజ్ఞులు, మతస్థాపకులు వివిధ దేశములలో, చీనా, ఇండియాలు మొదలు పరిషియా, గ్రీసుల వరకు ఉండిరి. వీరందరును సరిగా ఒకేకాలమున లేరు. సమీప కాలములలో వారుండుటచే క్రీస్తుపూర్వము ఆరవ శతాబ్ది ప్రసిద్ధిగన్న కాలఖండమైనది. అప్పుడు ప్రపంచమున భావతరంగ మొక్కటి-నాటి పరిస్థితులలో అసం తృప్తి, పరిస్థితులు బాగుపడునను ఆశ, కోరిక-అవరించియుండవచ్చును.

మతస్థాపకులు పరిస్థితులు చక్కబరచుటకును, ప్రజలను సత్పథమున బెట్టి వారి క్లేశములను తగ్గించుటకును ఎప్పుడును ప్రయత్నించెడి వారని జ్ఞాపకముంచుకొనుము. అప్పటి లోపముల నెత్తిచూపుటకు వారెన్నడును భయపడలేదు. వారు విప్లవకారులు. ప్రాత సంప్రదాయము దారితప్పి దుష్టమైనప్పుడుగాని, భావివృద్ధికి ఆటంకముగా నున్నప్పుడుగాని వారు దానిని ఖండించి నిర్భయముగా తొలగించిరి. అంతకన్న ముఖ్యవిషయము వారు ఆదర్శప్రాయముగా జీవించుచు, తరతరముల ప్రజలకు, అసంఖ్యాకులకు, ఆదర్శజీవనము ఆచరణరూపముగా చూపియుండిరి. అట్టిజీవనము ప్రజలకు ఆదర్శమయినది. అట్లు బ్రతకవలెనని ఆవేశము నిచ్చినది.

క్రీస్తుకు పూర్వము అరవ శతాబ్దిని ఇండియాలో బుద్ధుడు, మహావీరుడు ఉండిరి; చీనాలో కంఫ్యూసియస్, లోచే లున్నారు; పర్షియాలో జరతుష్ట్రి* ఉన్నాడు; గ్రీకుద్వీపమైన శామాస్‌లో పైతాగొరాస్ ఉన్నాడు. వేరువేరు సందర్భములలో ఈపేళ్లు నీవు వినియుండవచ్చును. పైతాగొరాస్ క్షేత్రగణితములో ఒకసిద్ధాంతమును ఋజువుచేసిన అధికప్రసంగి అనియు, తాము, పాపము, దానినిప్పుడు నేర్చుకోవలసి వచ్చినదనియు సాధారణముగా బడికిపోవు బాలబాలికలు తలతురు. ఈసిద్ధాంతము సమకోణత్రిభుజముయొక్క భుజముల చతురములకు సంబంధించినది. ఇది యూక్లిడ్ గ్రంథములోను, ఇతరక్షేత్రగణితములలోను ఉండును. క్షేత్రగణితములో అతడు కనిపెట్టిన విషయముల మాటఅటుంచిన పైతాగొరాస్ ఒక గొప్ప తత్వవేత్త. అతనినిగురించి మనకెక్కువగా తెలియదు. కొందరు అట్టివాడొకడుండుట సందేహాస్పద మందురు.

పర్షియాలో పుట్టిన జొరాష్టరు (జరతుష్ట్రి) జొరాష్ట్రియను మతమును స్థాపించెనని చెప్పుదురు. అతనిని మతస్థాపకుడనుట సరికాదేమో!

---

* జరతుష్ట్రి బహుశా క్రీస్తు పూర్వము ఎనిమిదవ శతాబ్దిలో ఉండియుండవచ్చును.

పర్షియాలో అప్పుడున్న మతమునకును, భావములకును నూతన స్వరూపమునిచ్చి నూతన మార్గమున నడిపించెనని చెప్పుట మంచిదేమో? అంతకుపూర్వ మెంతోకాలమునుండి ఈమతము పర్షియాలో లేదనియే చెప్పవచ్చును. పర్షియానుండి చిరకాలముక్రిందట ఇండియాకు వచ్చిన పారశీకులు ఈమతమును తమతోకూడ తెచ్చుకొనిరి. నాటినుండి దాని నాచరణలో పెట్టుచుండిరి.

ఈకాలమున చీనాలో కంప్యూసియస్, లోచే అను గొప్ప పురుషులిద్దరుండిరి. కప్యూసియస్ పేరు నిర్దుష్టముగా వ్రాయవలెనన్న నిట్లుండవలెను—కాంగ్‌ప్యూచే. సామాన్యార్థమున వీరిద్దరును మతస్థాపకులు కారు. నీతిమార్గములను, సంఘమనుసరించవలసిన సదాచార మార్గములను వారేర్పరచిరి. చేయదగినపని, చేయరానిపని వారునిర్ణయించిరి. వారి మరణానంతరము వారిపేర పెక్కుదేవాలయములు చీనాలో స్మారక చిహ్నములుగా నిర్మింపబడినవి. హిందువులు వేదములను, క్రైస్తవులు బైబిలును గౌరవించు విధముగా చీనాదేశస్థులు వారిగ్రంథములను గౌరవించుచుండిరి. కంప్యూసియస్ బోధనల ఫలితమే మన, చీనాదేశస్థులు పెద్దమనిషి తరహా, గౌరవముగా నడచుకొనుట, సౌజన్యము, విజ్ఞాన సంపన్నత అలవరచుకొనిరి.

ఇండియాలో మహావీరుడు, బుద్ధుడు ఉండిరి. నేడున్న జైనమతమునుస్థాపించినపురుషుడు మహావీరుడు. అతనిఅసలుపేరు వర్ధమానుడు. మహావీరు డను బిరుద మాతని గొప్పతనమును సూచించునది. పశ్చిమ హిందూస్థానములోను, కథియవారులోను జైనులధికముగా నివసించుచున్నారు. నేడు వారినితరుచు హిందువులలో చేర్చుదురు. కథియవారులోను, రాజపుత్రస్థానములోని అబూపర్వతమందును వారికి సుందరమగు దేవాలయములు గలవు. అహింస పరమధర్మమని వారు నమ్ముదురు. ఎట్టి ప్రాణికిని హానికలుగువిధముగా ఎట్టికార్యమును వారుచేయరు. ఈ సందర్భమున పైతాగొరస్ శాకాహారి యనియు, తన శిష్యులనందరిని

శాకాహారులుగానుండ నియమించెననియు తెలిసికొనుటకు నీ విష్టపడ వచ్చును.

ఇప్పుడు మనము బుద్ధుడగు గౌతమునివద్దకు వచ్చితిమి. అతడు క్షత్రియుడనియు, రాజకుటుంబములోనివాడనియు నీకు తెలిసియే యుండ వచ్చును. అతని పేరు సిద్ధార్థుడు. అతని తల్లి మాయాదేవి. "ఆమె ఉత్తమ ఇల్లాలు; సర్వమాన్య; బాలచంద్రునివలె ప్రసన్నభావము కలది. భూదేవివలె క్షమాగుణము కలది; పద్మమువలె నిర్మల హృదయము గలది" అని ప్రాతచరిత్ర ఆమెను వర్ణించుచున్నది. సిద్ధార్థుని తల్లిదండ్రులు అతనికి సౌఖ్యమును గూర్చుచుండిరి. సర్వభోగములు అతని కందుబాటులోనుండెను. బాధ, దీనత్వము అతని దృష్టికి తగులకుండ వారు జాగ్రత్తతీసికొనిరి. కాని ఇది సాధ్యముకాలేదు. అతడు దరిద్రమును, బాధను, చావునుకూడ చూచినట్లు చెప్పుదురు. చూచుటతోడనే అతని మనస్సు విషాదముతో నిండినది. రాజసౌధమున నాతనికి మనశ్శాంతి చిక్కలేదు. భోగములపై నాతనికి వైముఖ్యము కలిగెను. అతడు ప్రేమించిన భార్య, సుందరి, యౌవ్వనమధ్యస్థకూడ అతని దృష్టినిబాధపడు మానవులనుండి మరల్పలేకపోయెను. అతడు దీర్ఘాలోచన చేయ మొదలుపెట్టెను. అతడు ఈ బాధలనుండి విముక్తి కనుగొనగోరెను. అతడు భరించలేకపోయెను. ఒకనాటి రాత్రి అతడు రాజసౌధమును, ప్రేమాస్పదులను వీడి, ఒంటరిగా పయనమై విశాల ప్రపంచములోనికి పోయెను. తనమనస్సునకు ఆందోళన కలిగించు సమస్యలను పరిష్కరించవలెననియే అతడు సన్యసించెను. ఇట్టి పరిష్కారము కనుగొనుటకతడెంతకాలమో శ్రమపడెను. చివరకు చాలసంవత్సరముల తరువాత, గయలో ఒక అశ్వత్థవృక్షముక్రింద కూర్చునియుండగా అతనికి జ్ఞానము గలిగినదని చెప్పుదురు. అప్పుడతడు జ్ఞానియగు బుద్ధుడయ్యెను. ఆ వృక్షమునకు బోధివృక్షమను పేరు వచ్చెను. బోధివృక్షమనగా జ్ఞానవృక్షమన్నమాట. సారనాథములో డియర్ (లేళ్ళ) తోటలో పురాతన

కాశీపట్టణచ్చాయలో బుద్ధుడు తన బోధనలను ప్రారంభించెను. మంచిగా జీవించుటకు మార్గమాతడు చూపెను. దేవుళ్ళకిచ్చు బలుల నాతడు ఖండించెను. దానికి బదులు మనము క్రోధము, ద్వేషము, మత్సరము, వక్రాలోచనలు వీనిని బలిపెట్టవలెనని బోధించెను.

బుద్ధుడు పుట్టినప్పుడు వేదమతము ఇండియాలో వ్యాపించియుండెను. అప్పటికే అదిమారి ఉన్నతస్థానమునుండి జారిపోయెను. బ్రాహ్మణ పురోహితులు వ్రతములు, పూజలు, మూఢవిశ్వాసము ప్రవేశపెట్టిరి. పూజలధికమైనకొలది పురోహితులు బాగుపడుచుండిరి. వర్ణ ధర్మములు కాఠిన్యము వహించెను. శకునములు, వశీకరణ మంత్రములు, మంత్ర ప్రయోగములు, బూటకపు చికిత్సలుచూచి సామాన్యప్రజలు భయభ్రాంతులగుచుండిరి. పురోహితులీపద్ధతుల నవలంబించి ప్రజలను తమ వశములో నుంచుకొని క్షత్రియ ప్రభువుల యధికారమును ధిక్కరించిరి. అందుచే క్షత్రియులకును, బ్రాహ్మణులకును స్పర్ధ ఏర్పడెను. బుద్ధుడు సంస్కర్తగా బయలుదేరి పలుకుబడి సంపాదించెను, అతడు పురోతుల నిరంకుశత్వమును ఖండించెను. వేదమతమున ప్రవేశించిన దోషముల నన్నింటిని ఖండించెను. ప్రజలు మంచిగా జీవించవలెననియు, సత్కార్యములు చేయుచుండవలెననియు, పూజాదులు చేయరాదనియు అతడు నొక్కిచెప్పెను. బౌద్ధసంఘము నాతడేర్పరచెను. బుద్ధుని బోధల ననుసరించు భిక్షువులయొక్కయు, సన్యాసినులయొక్కయు సంఘమే యిది.

కొంతకాలమువరకు బౌద్ధమతము ఇండియాలో అంతగావ్యాపించలేదు. తరువాత అదియెట్లు వ్యాపించినదో, పిదప నొక ప్రత్యేకమతముగానుండక నామమాత్రావశిష్టమైనదో ముందు ముందు చూతము. సింహళము మొదలు చీనావరకు దూరదేశములలో అదిఉచ్చస్థితినందగా జన్మదేశమగు ఇండియాలో అదిబ్రాహ్మణమతమున (హిందూమతము) నంతర్భూత మయ్యెను. బ్రాహ్మణమతముపై తన ప్రభావమును చూపి మూఢవిశ్వాసమును, కర్మకాండనుకొంతవరకు దానినుండితొలగించెను.

నేడు బౌద్ధమతము ప్రపంచమం దత్యధికసంఖ్యాకులచే నవలంబించబడియున్నది. అధికసంఖ్యాకులుగల యితర మతములు క్రైస్తవ మతము, మహమ్మదీయమతము, హిందూమతము. ఇవిగాక హీబ్రూల, సిక్కుల, పారసీకుల, ఇతరుల మతములుకూడ ఉన్నవి. మతములును వాటిని స్థాపించిన పురుషులును ప్రపంచచరిత్రలో అధికముగా పాల్గొన్నారు. చరిత్రను తిరుగవేయునప్పుడు వారిని మనసు ఏమరిచి యుండరాదు. వారినిగురించి వ్రాయుటకు నేను సంకోచించుచున్నాను. గొప్ప మతములను స్థాపించినవారు నిస్సందేహముగా గొప్పవారును, ఉదారులును. కాని వారిశిష్యులును, వారితరువాత వచ్చినవారును తరుచుగా అంతగొప్పవారనుకారు. మంచివారనుకారు. మనలను ఉద్ధరించవలసినట్టియు, మనలను ఉదారులుగాచేయవసినట్టియు, మతము పశుప్రాయులుగా జనులు ప్రవర్తించునట్లు చేసినట్లు చరిత్రలో మనము చూచుచున్నాము. జ్ఞానమిచ్చుటకు బదులు జనులను అజ్ఞానాంధకారమునముంచుటకు ప్రయత్నించెను. వారిమనస్సులను విశాలపరచుటకు బదులువారిని సంకుచితబుద్ధులుగను, పోరుగుపచ్చ కిట్టనివారినిగాను చేసెను. మతము పేరఅనేక మహత్కార్యములుచేయబడినవి. మతము పేరటనే వేలకొద్ది, లక్షలకొద్ది జనులు హత్యచేయబడిరి. అన్నివిధములగు దుష్కృత్యములును చేయబడినవి.

అయితే మతముతో ఒకవ్యక్తి కుండవలసిన సంబంధ మేమి? కొందరికి మతమన్న పరలోకమని యర్థము. స్వర్గమో, దివ్యలోకమో, ఏదోయొకపేరు. స్వర్గమునకు పోవలెననివారు మత ప్రవిష్టులై కొన్ని కార్యములు చేయుదురు. జీలేబీ దొరుకునని తంటాలుపడు చిన్నపిల్లకథ జ్ఞాపకమునకు వచ్చుచున్నది. అస్తమానమును జిలేబీమీదబుద్ధిపెట్టుకొను చిన్నపిల్ల సరియైన శిక్షణ పొందినదని చెప్పగలవా? జిలేబీలవంటిభక్ష్యములు పొందుటకొరకే పనులుచేయు బాలబాలికల ప్రవర్తన ఆమోదింపదగినదా? వయస్సువచ్చిన పెద్దమనుష్యులీవిధముగా ప్రవర్తించిన మన

మేమనుకొనవలెను? జిలేబీకిని స్వర్గమునకును యథార్థముగా పెద్ద తేడా లేదు. మనమందరము కొంచమెచ్చుతగ్గుగా ఒంటెత్తుగుణము కలవారము. కాని మనపిల్లలకుమాత్రము ఒంటెత్తుగుణము అబ్బకుండ శిక్షించుటకు ప్రయత్నింతుము. ఏమైనను అన్యుల మేలుకోరుటయే మన ఆదర్శము. అట్టిఆదర్శమును మనమాచరణలో పెట్ట ప్రయత్నించవలెను.

చేసిన పనులకు ఫలితమును పొంద మనమందరము ఆశింతుము. అది సహజమే. కాని మన లక్ష్యమేమి? మనము కోరునది స్వార్థమా లేక సంఘక్షేమమా? దేశక్షేమమా, లోకకళ్యాణమా? ఈ క్షేమములో మనమును పాల్గొందుముకదా. నాలేఖలలో వెనుక నొక సంస్కృత శ్లోకము నుదహరించితిని. కుటుంబము కొరకు వ్యక్తియు, సంఘము కొరకు కుటుంబమును, దేశముకొరకు సంఘమును బలికావలెనని దాని తాత్పర్యము. వేరొక శ్లోకభావము నిప్పుడు చెప్పెదను. ఇదిభాగవతము లోనిది. "అష్టసిద్ధులను నే నాశించను. మోక్షము నాశించను. జన్మరాహిత్యము కోరను. ఆర్తుల దుఃఖములను నేను వహింతునుగాక. వారిలో ప్రవేశించి వారికి దుఃఖములు లేకుండ చేయుదునుగాక."

ఒకమతస్థు డీ విధముగా చెప్పును. వేరొక మతస్థు డింకొకవిధముగా చెప్పును. ఒక డింకొకని బుద్ధిహీనుడనియు, దుర్మార్గుడనియు భావించును. ఇందెవరిమాట సత్యము? చూచుటకుగాని, ఋజువుచేయుటకుగాని సాధ్యముకాని విషయములనుగూర్చి వారు ప్రసంగింతురు. కాన ఎవరి వాదము సరియైనదో చెప్పుట కష్టము. అట్టి విషయములనుగూర్చి నిర్ధారణగా చెప్పుచు తలలు బ్రద్దలుకొట్టుకొనువారికి ఉభయుల మాటలు సాహసోక్తులవలెనే తోచును. మనలో అనేకులము సంకుచిత బుద్ధులము. వివేక మంతగా కలవారము కాము. యావత్తు సత్యము మనకే తెలియునని ఊహించి, దానిని పొరుగువానిచేత బలవంతముగా నమ్మించుట సాహసముకాదా? మన వాదము సరికావచ్చును. మన పొరుగువాని వాదముకూడ సరికావచ్చును. చెట్టుపై నున్న పువ్వును చూచి దానినే

చెట్టు అనను. ఇంకొకడు ఆకుమాత్రము చూచును. వేరొకడు ప్రకాండ మునుమాత్రము చూచును. వీరందరును వృక్షభాగములను మాత్రమే చూచినారు. ఇందు ప్రతియొక్కడును చెట్టు పువ్వే అనిగాని, ఆకే అని గాని, ప్రకాండమే అనిగాని చెప్పుచు పోరాడుట తెలివితక్కువ కాదా?

పరలోకమన్న నాకు మోజులేదు. ఇహలోకమున నేను చేయవల సిన కర్తవ్యము నా మనస్సును పూర్తిగా ఆక్రమించినది. నా కర్తవ్యము నెట్లు నెరవవలెనో నాకు తెలిసిన నేను సంతృప్తినందుదును. ఇక్కడ నేను చేయవలసిన పని స్పష్టముగా తెలిసిన వేరొక ప్రపంచము జోలి నాకు లేదు.

వయస్సువొచ్చినకొద్ది నీవు అన్నిరకముల మనుష్యులను చూతువు. దైవభక్తులు, మతము నంగీకరించనివారు, ఏ పక్షమునకును చెందని వారు, ధనమును, అధికారమును వహించు పెద్దదేవాలయములు, మత సంస్థలు కలవు. ఒక్కొక్కప్పుడు సత్కార్యములకు, ఒక్కొక్కప్పుడు చెడ్డకుకూడ అధికారధనములను వారు వినియోగించుచున్నారు. దైవభక్తి గల ఉదారులగు సత్పురుషులను నీవుచూతువు. మతముపేర ఇతరులను మోసగించి దోచుకొను దుర్మార్గులనుకూడ నీవు చూతువు. ఈవిషయము లను నీవు బాగుగా పర్యాలోచించి వీటి మంచిచెడ్డలు నీవు స్వతంత్రముగా నిర్ణయించుకోవలెను. పెక్కు విషయములు ఇతరులనుండి మనము నేర్చుకొనవచ్చునుగాని నేర్చుకొనదగ్గ ప్రతివిషయమును మనము అను భవములోనికి తెచ్చుకోవలెను. కొన్ని విషయములు ప్రతిపురుషుడును, స్త్రీయు తనకుతానే నిర్ణయము చేసికోవలసి యుండును.

నిర్ణయము చేసికొనునప్పుడు తొందరపడకూడదు. విద్యాశిక్షణ యున్నగాని ఉదాత్తమగు ముఖ్యవిషయములనుగూర్చి నిర్ణయమునకు వచ్చుట కష్టము. ఎవరిమట్టుకు వారు స్వతంత్రముగా ఆలోచించుకొని నిర్ణయమునకు వచ్చుట మంచిది. కాని అట్లు నిర్ణయించుకొనుటకు వారికి సామర్థ్యముండవలెను. అప్పుడుపుట్టినశిశువు ఏవిషయమును నిర్ణయించు

కొనలేదుకదా! వయస్సు వచ్చినప్పటికిని కొందరు, మనోవికాసమును బట్టిచూడ, శిశువులవంటివారే.

ఈదినమున మామూలుకన్న దీర్ఘముగా ఈ లేఖ వ్రాసితిని. నీకు చదువుట కుత్సాహముగా నున్నదో లేదో, కాని నేను చెప్పదలచుకొన్న విషయము చేతనైనంతమట్టుకు చెప్పితిని. ఇందేవిషయమైన నీకిప్పుడు అవగాహన కాకున్న ఫరవాలేదు. ముందుముందు అర్థముకాగలదు.

15

పర్షియా : గ్రీసు

జనవరి 21, 1931

ఈ దినమున నీజాబు చేరినది. అమ్మ, నీవు కులాసాగా ఉన్నారని వినుటకు సంతోషముగా నున్నది. తాతకు జ్వరము, ఇతర బాధలు తగ్గిన బాగుండును. జీవితకాలమంతము ఆయన ఎంతో కష్టపడి పని చేసిరి. ఇప్పటికికూడ ఆయనకు విరామము, మనశ్శాంతి కలుగలేదు.

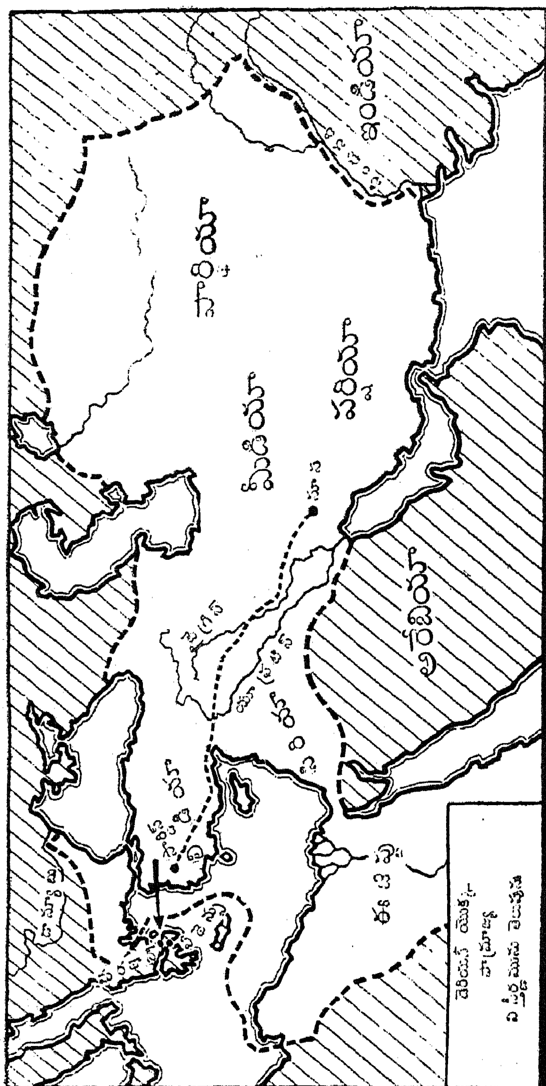
భాండాగారములోని పుస్తకము లెన్నో చదివినట్లును, చదువదగిన క్రొత్త పుస్తకములను చెప్పమనియు అడిగితివి. ఏ పుస్తకములు చదివితివో నీవు నాకు వ్రాయలేదు. పుస్తకములు చదువు అలవాటుమంచిదే. వడివడిగా ఎన్నో పుస్తకములు చదువువారిని చూచిన నా కనుమానము. వారు పుస్తకములు సరిగా చదువరనియు, కప్పగంతులు వేసికొని పోవుదురనియు, చదివినదానిని మరునాడే మరిచిపోవుదురనియు నా అనుమానము. చదువదగిన పుస్తకమైనచో దానిని శ్రద్ధగాను, క్షుణ్ణముగాను చదువవలెను. కాని చాలా పుస్తకములు చదువతగినవికావు. మంచి పుస్తకముల నేరుకొనుటకూడ కష్టమే. మన భాండాగారము నుండి పుస్తకములు తీసికొన్నచో అవి మంచి పుస్తకములే యగునని నీవనవచ్చును. కానిచో వాని నెందుకుతెప్పించి భాండాగారములో

నుంచిరి ? సరే, సరే, చదువు. నాయిసీ చెరసాలనుండి నేను చేయగల సహాయమును చేయుదును. నీ మనస్సు, శరీరము ఎంత వేగముగా వృద్ధి చెందుచున్నవో అని నేను తరుచు అనుకొనుచుందును. నేనునీవద్దనుండిన నెంత బాగుండును: నేను వ్రాయుజాబులు నీకు చేరులోపుగా నీవు ఇందలి విషయములకు మించిన జ్ఞానమును సంపాదించియుందువేమో. అప్పుడు *చంద్రకు ఈజాబులను చదువు ఈడు వచ్చును. కాబట్టి ఎవరో ఒకరు చదివి విషయమును గ్రహించవచ్చును.

మరల మనము గ్రీసుకు, పర్షియాకు పోవుదము. వారి అన్యోన్య యుద్ధములను గూర్చి విచారింతము. గ్రీకుల నగర రాష్ట్రములను గూర్చియు, డరయస్ రాజు పరిపాలన క్రిందనున్న పర్షియా మహా సామ్రాజ్యమునుగూర్చియు ఇదివరలో ఒక జాబులో చర్చించియుంటిమి. డరయస్ సామ్రాజ్యము వైశాల్యముననేకాదు, రాజ్యాంగ నిర్మాణము నందుకూడ చాల గొప్పది. అది ఆసియామైనరునుండి సింధునదివరకు వ్యాపించినది. ఈజిప్టు దాని యంతర్భాగమే. ఆసియామైనరులోని కొన్ని నగరరాష్ట్రములు కూడ అందులో చేరినవే. ఈ పెద్దసామ్రాజ్యమందంతట చక్కని బాటలున్నవి. బాటలగుండ నిత్యము, వేళకు, చక్రవర్తి తపాలు పోవుచుండెను. ఏకారణమువల్లనో డరయస్ గ్రీకుల నగర రాష్ట్రములను జయింప నిశ్చయించెను. ఈ సంగ్రామములలో చరిత్రలో ప్రసిద్ధికెక్కిన యుద్ధములు కొన్ని జరిగినవి. ఈ సంగ్రామముల వృత్తాంతములు గ్రీకు చరిత్రకారుడగు హెరొడోటస్ వ్రాసెను. అతడు తాను వ్రాసిన విషయములు జరిగిన కొద్దికాలము తరువాతనే ఉండెను. అతడు గ్రీకుపక్షపాతి. కాని అతని వ్రాతలు చాల మనోహరముగా నుండును. ఈ జాబులలో క్రమేణ అతని చరిత్రనుండి కొన్ని వాక్యములను ఉదహరించు చుందును.

గ్రీకులపై పర్షియనులు చేసిన మొదటి దండయాత్ర విఫలమాయెను. ఇందుకు కారణము-పర్షియన్ సైన్యము త్రోవలో రోగముల

* ఇందిర మేనత్తకూతురు చంద్రలేఖ పండిట్.

గ్రీకులు-పర్షియనులు

మనము జ్ఞాపకముంచుకోవలసిన విషయ మేమనగా—గమ్యస్థానమును చేరగలుగుటకు ముందు మనము గొప్ప ఆపదల నెదుర్కొనవలెను.

రాజాధిరాజైన జరక్సెసు తన సైన్యమును ఆసియామైనరుగుండ తీసికొనిపోయెను. ఆ రోజులలో హెల్లిస్పాంటు అని పిలువబడు డార్డినెల్సుగుండా యూరోపు ప్రవేశించెను. త్రోవలో పూర్వకాలమున గ్రీకు వీరులు హెలన్‌కొరకు పోరాడిన ట్రాయిపట్టణ శిథిలములను చక్రవర్తి దర్శించెనని చెప్పుదురు. హెల్లిస్పాంటు కడ్డముగా సైన్యము దాటుటకు పెద్ద వంతెన కట్టబడెను. పర్షియను సేనలు దాటుచుండగా సమీపమందున్న కొండపై చలువరాతి సింహాసనమున కూర్చుండి జరక్సెసు చూచుచుండెను.

హెరొడోటస్ చెప్పుచున్నాడు—"జరక్సెసు నావలతో నిండియున్న హెల్లిస్పాంటును చూచెను. తీరములన్నియును, అబిడాస్ మైదానములును సైనికులతో నిండియుండుట చూచెను. నే నెంత యదృష్టవంతుడను, అని యాతడనుకొనెను. మరుక్షణముననే యతడు విలపింపదొడగెను. హెల్లాసు(గ్రీసు) మీదకు దండెత్తి పోవలదని మొదట ధైర్యముగా సలహాచెప్పిన ఆర్టబానసు చక్రవర్తి విలపించుట చూచి యిట్లడిగెను—"ఓ రాజా, నీవిప్పుడు చేసిన పనులు పరస్పరము ఎంత విరుద్ధముగా నున్నవి? నీ యంత యదృష్టవంతుడు లేడని చెప్పి వెంటనే కన్నీరు కార్చుచుంటివి." చక్రవర్తి చెప్పిన సమాధానమేమనగా "అవును. సర్వమును చూచినపిమ్మట నా మనస్సునకు తట్టి, జాలి పుట్టించిన విషయ మేమనగా—మన యెదుట కనిపించు జనసమూహములో ఒక్కడును నూరు సంవత్సరములు గడచిన పిమ్మట జీవించియుండడు గదా! మానవుని జీవిత పరిమాణ మెంత స్వల్పము!"

ఈ మహాసైన్యము భూమార్గమున ముందుకు కదలెను. సముద్రమార్గమున పెక్కునావలు వారి నంటివచ్చుచుండెను. కాని సముద్రము గ్రీకులయెడ పక్షపాతము చూపెను. తుపానులో నావలను పెక్కింటిని నాశముచేసెను. గ్రీకులు ఈ మహాసైన్యమును చూచి భయపడి, తమలో తమకుండు భేదములను మరిచి, ఏకమై శత్రువు నెదుర్కొనిరి. పర్షియను

సైన్యపు దాడికి గ్రీకులు వెనుకకు మరలిరి. థర్మాపిలె అను కనుమవద్ద పర్షియను సైన్యము నాపవలెనని నిర్ధారణ చేసికొనిరి. ఇది సన్నని మార్గము. ఒకతట్టు పర్వతమున్నది. రెండవతట్టు సముద్రమున్నది. ఈ ప్రదేశమున కొద్దిమంది సైనికులు పెద్ద సైన్యము నాపగలుగుదురు. 300 స్పార్టనులతో లియొనిదాస్ ఈ కనుమను మరణపర్యంతము రక్షించుటకు నియమింపబడెను. మారథాన్ యుద్ధము జరిగిన పదిసంవత్సరముల పిమ్మట ఆ ప్రఖ్యాతదినమున ఆ అసహాయశూరులు తమ మాతృదేశమున కమూల్యసేవ యొనరించిరి. గ్రీకు సైన్యము మరలిపోవుచుండగా పర్షియనుల మహాసైన్యము నీ వీరులు అరికట్టిరి. ఆ ఇరుకు కనుమలో, వీరునివెంబడి వీరుడు, నేలకొరగెను. వీరునివెంబడి వీరుడు వారిస్థలముల నాక్రమించెను. పర్షియనుల సైన్యము ముందుకు కాలుపెట్టలేకపోయెను. పర్షియనులు సాగిపోవుటకుముందు లియొనిదాసును, అతని సహచరులు 300 మందియు థర్మాపిలెలో వీరస్వర్గము నందిరి. క్రీ. పూ. 480 సంవత్సరమున నీ యుద్ధము జరిగెను. 2410 సంవత్సరములకు పూర్వము జరిగినప్పటికిని ఆవీరుల అప్రతిమాన శౌర్యమును నేడు తలచుకొన్నప్పటికిని శరీరము పులకలెత్తును. నేడు సైతము థర్మాపిలెను దర్శించు బాటసారి, కన్నీరునిండిన నేత్రములతో, శిలాఫలకముపై చెక్కిన సందేశము—లియొనిదాసు యొక్కయు, అతని సహచరుల యొక్కయు సందేశము—చదువగలడు.

"పొమ్ము, స్పార్టాతోడ చెప్పుము
తెరువరీ : మా విన్నపంబును,
ఆమెయానతి తలనుదాల్చి
ఒరగితిమి ఈ కనుమలోనని."

మృత్యువును జయించు ధైర్యము అద్భుతావహముగదా ! లియొనిదాసును, థర్మాపిలెయును చిరంజీవులు. దూరదేశమగు ఇండియాలోనున్న మనము సైతము వారిని తలచుకొని పులకరించుచున్నాము. ఇక మన

దేశ ప్రజలను, మన పూర్వులను, హిందూస్థానమంతటి స్త్రీ పురుషులను, మన దీర్ఘ చరిత్రమార్గములో మృత్యువును చూచి మందహాసము చేసి పరిహసించిన స్త్రీ పురుషులను - అప్రతిష్ట, హానిసత్వములను సహింపక మృత్యువును వరించిన స్త్రీ పురుషులను-నిరంకుశత్వమునకు తలవంచక దానిని విచ్ఛిన్నముచేయ దొరకొనిన స్త్రీ పురుషులను తలచుకొనిన మన కెట్లుఉండును ? చిత్తూరును తలచుకొనుము. రాజపుత్ర స్త్రీ పురుషుల అప్రతిమానశౌర్యసాహసములను వర్ణించు నిరుపమ గాథలనుస్మరింపుము. నేటికాలమును కూడ స్మరింపుము. మనవలెనే వెచ్చని నెత్తురు గల మన సహచరులను-ఇండియా స్వాతంత్ర్యము సాధించుటకై మృత్యు ముఖమున ప్రవేశించిన సహచరులను స్మరించుము.

థర్మాపిలె కొంతకాలము మాత్రము పర్షియనుల సైన్యము నాప గలిగెను. ఎక్కువకాల మాపలేదు. గ్రీకుల సైన్యము వారిముందు నిలువజాలక వెనుదిరిగిపోయెను. కొన్ని గ్రీకు నగరములు పర్షియనుల వశమయ్యెను. శత్రువశమగుటకు సమ్మతించక, అభిమాన పూరితులగు ఏథెన్సు ప్రజలు తమ ప్రియనగరము ధ్వంసమయినను సరే యని దానిని విడిచిపెట్టిరి. ప్రజలందరును ఎక్కువగా నావలమీద నగరమును విడిచి వెళ్ళిపోయిరి. నిర్జననగరమును పర్షియనులు ప్రవేశించి దానిని దగ్ధము చేసిరి. ఏథెన్సు నౌకాదళము మాత్రము పరాజయమందలేదు. సాలమిస్ వద్ద గొప్ప నౌకాయుద్ధము జరిగెను. పర్షియనుల నావలు నాశముచేయబడెను. ఈ విపత్తున కధైర్యముచెంది జరక్సను పర్షియాకు తిరిగి పోయెను.

మరికొంత కాలమువరకు పర్షియా మహాసామ్రాజ్యముగానే యుండెను. కాని మారథాన్, సాలమిస్ యుద్ధములు దాని పతనమునకు దారితీసెను. అది ఎట్లు పతనమైనదో ముందు ముందు తెలిసికొందము. ఈ మహాసామ్రాజ్యము తూలిపోవుట చూచిన ఆకాలపు ప్రజలు ఎంత యాశ్చర్యము జెందిరో! హెరొడోటసు ఆ విషయము నాలోచించి యొక

నీతిని వచించెను. అతడు చెప్పిన దేమన—జాతి చరిత్రకు మూడు దశ లుండును : విజయము ; విజయమూలకముగా గర్వము ; అన్యాయము : పిమ్మట పై కారణములవల్ల పతనము.

16

హెల్లాసు మహత్తర ప్రతిభ

జనవరి 23, 1931

పర్షియనులమీద గ్రీకుల విజయముల ననుసరించి రెండు ఫలిత ములు వచ్చినవి. పర్షియన్ సామ్రాజ్యము సన్నగిలి సన్నగిలి దుర్బల మాయెను. గ్రీకుల చరిత్రమున దివ్యయుగము ప్రారంభమాయెను. ఆ జాతి జీవితములో ఆవెలుగు కొద్దికాలమే యుండెను. 200 సంవత్సర ముల కాలముమాత్రమే అది నిలిచెను. పర్షియా సామ్రాజ్యము, అంతకు పూర్వమందలి యితరసామ్రాజ్యములవలె విశాలమైనసామ్రాజ్యముండుట వల్ల వచ్చిన గొప్పతనము కాదు దానిది. కొంతకాలమైనపిమ్మట ఘను డగు అలెగ్జాండరు తలయెత్తి తన విజయములతో, కొద్దికాలము, లోక మును ఆశ్చర్యమున ముంచెను. ఇప్పుడాతనిని గురించి మనము ప్రసం గించుకొనుట లేదు. పర్షియన్ సంగ్రామములకును, అలెగ్జాండరు రాక కును మధ్యనున్నకాలమునుగురించి మనము ప్రసంగించుకొనుచున్నాము. —ధర్మాపిలె, సాలమీస్‌యుద్ధముల తరువాత 150 సంవత్సరములకాల మది. పర్షియనుల దండయాత్రలు గ్రీసుల నేకము చేసెను. ఈ ప్రమా దము తప్పుటతోడనే వారు మరల విడిపోయి వారిలోవారు పోరాడుకొన జొచ్చిరి. ముఖ్యముగా ఏథెన్సు నగరరాష్ట్రములును, స్పార్టాయును ప్రబలస్పర్థను పూనియుండిరి. వారి పోరాటములతో మనకిప్పుడు ప్రశంస లేదు. అవి ప్రధానము కాదు. మనము వారిని స్మరించుటకు కారణము, ఆ రోజులలో ఇతర విధములుగా గ్రీసు గొప్పతనము సంపాదించు కొన్నది.

గ్రీసుయొక్క ఆనాటిఉచ్చదశను జ్ఞాపకముచేయు కొద్దిపుస్తకములు, కొద్ది ప్రతిమలు, కొద్ది శిథిలములు మన కిప్పుడు గోచరమగుచున్నవి. ఈ కొద్దివస్తువులే మనచేత తలయూపించుచున్నవి. హెల్లాసు ప్రజల సర్వతోముఖచాతురి చూచి మనము ఆశ్చర్యమగ్నమానసులమగుచున్నాము. ఇంత అందమైన శిలాప్రతిమలను, భవనములను నిర్మించిన చేతుల కెంత పనితన మున్నదో! మనస్సు లెంత పరిపక్వమైనవో! ఆ రోజులలో విగ్రహాదుల చెక్కుటకు ప్రసిద్ధివహించిన శిల్పి ఫిడియాస్. ఇంకను ప్రసిద్ధు లనేకులుండిరి. వారి నాటకములు సుఖాంతములును, దుఃఖాంతములును సర్వోత్తమము లనిపించుకొన్నవి. సోఫోక్లీసు, ఎస్కిలస్, యురిపిడీస్, అరిస్టోఫేన్సు, పిండార్, మినాండర్, సాఫో మున్నగు పేళ్లు ప్రస్తుతము నీకు నామమాత్రములే. కాని పెద్దదానివైన పిమ్మట వారి గ్రంథములను నీవు చదవగలవని ఆశింతును. చదివిగ్రీసుయొక్క మహత్తరప్రతిభ కొంత అవగతము చేసికొనగలవు.

ఏ దేశచరిత్రనైనను ఎట్లు చదువవలెనో ఈ కాలమందలి గ్రీసు చరిత్రనుబట్టిమనముగ్రహించవలెను. అల్ప సంగ్రామములమీదను, గ్రీకు రాష్ట్రములలో నున్న అల్పత్వముమీదను బుద్ధిపెట్టుకున్నచో వారిని గురించి మన మేమి తెలిసికొనగలము? వారిని మన మవగాహనచేసికోదలచుకొన్నచో వారి తలంపులను మనము గ్రహించవలెను. వారేమనుకొనుచుండిరి? వారెట్టి కార్యములు చేసిరి? అను విషయములను మనము తెలిసికొనప్రయత్నించవలెను. నిజముగాప్రధానమైనది అంతరచరిత్రమే. ప్రాచీన గ్రీకు సంస్కృతికి నేటి యూరోపును వారసుగా చేసిన దిదియే.

జాతుల జీవితములలో అట్టి తేజోవంతమగు దశలు వచ్చి, పోవుట చూడ వింతగా నుండును. కొంతకాల మాదశలు సమస్తమును వికాసవంతము చేయును. ఆదేశమం దాకాలమునందున్న స్త్రీ పురుషులు రమణీయమగు వస్తువులను సృష్టిచేయుదురు. ప్రజ లావేశపూరితులైరా యనిపించును. మన దేశమునందుకూడ అట్టిదశలు వచ్చినవి. మనకు

తెలిసినంతమట్టుకు తొలుతటి దశ వేదములును, ఉపనిషత్తులును, ఇతర గ్రంథములును పుట్టిన కాలము. దురదృష్టవశమున ఆప్రాచీనకాలమును గూర్చి చెప్పు గ్రంథములేమియు లేవు. ఎన్నోచక్కని గొప్పగ్రంథములు అంతరించియుండవచ్చును. లేదా ముందుముందు మనకు దొరకవచ్చును. ఉన్నదానినిబట్టి చూడ ప్రాచీనకాలమునాటి హిందూదేశస్థులు ఎంతటి అఖండమైన బుద్ధియు, ప్రజ్ఞయు కలవారో తెలిసికొనవచ్చును. తరువాత కాలమునాటి హిందూదేశ చరిత్రలోకూడ అట్టి తేజోవంతమగు దశ లున్నవి. యుగములలో మనము చేయుచున్న సంచారములందు వానిని మనము చూడవచ్చును.

ఈకాలమున ముఖ్యముగా ఏథెన్సు ప్రసిద్ధికివచ్చెను. దానినాయకు డొక గొప్ప రాజకీయవేత్త. అతని పేరు పెరిక్లీసు. ముప్పది సంవత్సరములపాటు అతడు అధికారపదవియందుండెను. ఈ కాలమున ఏథెన్సు గొప్ప నగరమైనది. చక్కని భవనములతో, గొప్ప చిత్రకారులతో, గొప్ప తత్వవేత్తలతో అది నిండియుండెను. నేడుకూడ దానిని, పెరిక్లీసుయొక్క ఏథెన్సు అందురు. పెరిక్లీసుయుగ మను నానుడికూడ కలదు.

ఈకాలమునందే ఏథెన్సులోనున్న చరిత్రకారుడగు మన హెరొడోటస్ ఏథెన్సు పొందిన యభివృద్ధినిగూర్చి తన యభిప్రాయమును చెప్పెను. నీతులు చెప్పుట అతనికిష్టము. కాన పై విషయములనుగూర్చి యాతడు నీతిని చెప్పెను. తన చరిత్రలో నాత డిట్లు వ్రాసెను—

"ఏథెన్సు ప్రభుత్వ మతిశయించెను. స్వాతంత్ర్యము మంచిదనుట కిది నిదర్శనము. దీనిని ఋజువుచేయుటకు ప్రతిచోటను దృష్టాంతములు గలవు. ఏథెన్సుప్రజలు నిరంకుశప్రభుత్వముక్రింద క్రుంగుచున్నప్పుడు యుద్ధకౌశలము వారికి పొరుగువారికన్న నధికముగాలేదు. నిరంకుశ ప్రభువును వారు వదల్చి కొన్నపిమ్మట యుద్ధమున, పొరుగువారిని వారు మించిరి. ఒకనికి లొంగి యున్నప్పుడు వారు పురుషప్రయత్నము చేయలేదు. యజమాని కొరకు

మాత్రమే వారు పనిచేయుచుండిరి. స్వాతంత్ర్యము చేజిక్కగానే ఎవరికి వారు, ఇతరుల ప్రోద్బలములేకుండగనే తమశక్తివంచనలేకుండ పనిచేసిరి."

ఆకాలమునాటి ప్రసిద్ధపురుషుల పేళ్లు కొన్ని పేర్కొనియుంటిని. వారందరికన్నను గొప్పవాడు—ఏకాలమునందున్నను గొప్ప వాడని పించుకోదగ్గవాడు—అయిన పురుషుని నేనింకను పేర్కొనలేదు. అతని పేరు సోక్రటీసు. అతడు తత్వవేత్త. సత్యాన్వేషణమే అతని నిరంతర కృషి. మనష్యున కుండదగ్గది జ్ఞాన మొక్కటే యని అతని యభిప్రాయము. క్లిష్టసమస్యల నాతడు తన మిత్రులతోను, పరిచయులతోను తరచు చర్చించుచుండెను. చర్చలఫలితముగా సత్యము వెల్లడియగునని అతని యాశయము. అతనికి శిష్యులనేకులు గలరు. వారందరిలోను గొప్పవాడు ప్లేటో. ప్లేటో అనేకగ్రంథములు వ్రాసెను. అవి మనవరకు వచ్చినవి. ఈ గ్రంథములనుబట్టియే అతని గురువైన సోక్రటీసును గురించిన విషయములు పెక్కులు మనము తెలిసికోగలిగితిమి. నూతన విషయములను కనుగొనగోరువారిని చూచిన దొరతనములకు కన్నుకుట్టుట వాస్తవము. సత్యాన్వేషణ చేయుట వారికి కిట్టదు. ఏథెన్సు దొరతనము సోక్రటీసు పద్ధతుల నిష్టపడలేదు. విచారణచేసి సోక్రటీసుకు మృత్యుదండన విధించెను. ప్రజలతో చర్చలు కట్టిపెట్టి, తనపద్ధతులు మార్చుకొనుటకు సమత్మించి, ఆవిధముగా వాగ్దానము చేసినయెడల వదలిపెట్టుదుమని వారు చెప్పిరి. అత డట్లు చేయుటకు నిరాకరించెను. తన ధర్మమును పరిత్యజించుటకంటె విషముత్రాగుటయే సమ్మతమని చెప్పి, గిన్నెలో తెచ్చిన విషమును త్రాగి యాతడు మరణించెను. మృత్యుముఖములో ప్రవేశించుటకు ముందు తనపై నేరము మోపినవారిని, తీర్పు చెప్పినవారిని ఉద్దేశించి అత డిట్లు చెప్పెను—

"నా సత్యాన్వేషణమును పరిత్యజించిన నన్ను మీరు వదలిపెట్టెద మని మీరనినదానికి నేను చెప్పు సమాధానమిది - ఏథెన్సు ప్రజలారా! మీకు నమస్కారము. ఈ కార్యమునందు నన్ను భగవంతుడు నియోగించెనని నా

నమ్మకము. కాబట్టి అతని యాదేశముప్రకారమే చేయుదును. మీ మాటలు లెక్కపెట్టను. కంఠములో ఊపిరి, శరీరమున బలము ఉన్నంతకాలము తత్త్వ జిజ్ఞాస మానను. నే నెవరిని కలిసికొన్నను వారిని ప్రశ్నలడిగి వారితోనిట్లు చెప్పుదును: "ధనముకొరకును, గౌరవములకొరకును మీరు ప్రాకులాడు చున్నారు. సత్యవివేకములపై మీకు శ్రద్ధలేదు. ఆత్మను వికసింపజేసి కొనవలె నను శ్రద్ధ మీకులేదు. ఇందుకై మీకు సిగ్గుపడవద్దా? మృత్యువన్న నేమో నాకు తెలియదు. అది మంచిది కావచ్చును. మృత్యువన్న నాకు భయములేదు. కాని నేను నమ్మిన ధర్మమును నేను పరిత్యజించుట చెడ్డపని అని నాకు తెలియును. చెడ్డదని తెలిసిన పనిని నేను చెయ్యను. మంచిది కావచ్చునన్నదానినే కోరుదును."

బ్రతికియుండి సోక్రటీసు సత్యజ్ఞానములకొరకై చక్కగా పాటు పడెను. మరణించుటవల్ల అంతకన్న అతిశయముగా వాటికి సేవచేసి నట్లయినది.

ఈ రోజులలో అనేక సమస్యలనుగూర్చిన చర్చలు, వాదములు నీవు వినుచుందువు, చదువుచుందువు—సాంఘికవాదమును, ధనికపక్ష వాదమును, ఇతరవాదములను గూర్చిన చర్చలు, వాదములు. ఈప్రపంచ మున బాధలు, అన్యాయము అధికముగా నున్నవి. పలువుర కిందలి పరి స్థితులు అసంతృప్తికరముగా నున్నవి. వాటిని మార్చవలెనని వారు పూనుకొనిరి. ప్రభుత్వమునకు సంబంధించిన సమస్యలను ప్లేటోకూడ ఆలోచించెను. దీనినిబట్టి చూడ ఆరోజులలోసైతము అందరును సుఖ ముగా జీవించగలుగుటకు దేశప్రభుత్వమునకును, సంఘమునకును ఎట్టి రూపము నీయవలెనో ప్రజలాలోచించు చుండిరని తేలుచున్నది.

ప్లేటో వార్ధక్యదశ నందుచుండగా వేరొక ప్రసిద్ధ గ్రీకుపురుషుడు రంగమునకు దిగుచుండెను. అతని పేరు అరిష్టాటిల్. ఘనుడగు అలె గ్జాండరు కతడు ఇంటివద్ద పాఠములుచెప్పు ఉపాధ్యాయుడు. అలెగ్జాండ రతని కార్యమునకు చాల తోడ్పడెను. సోక్రటీసువలెను, ప్లేటోవలెను అతడు తత్వశాస్త్ర సమస్యలనుగూర్చి విచారణపెట్టుకొనలేదు. ప్రకృతి

లోని పదార్థములను పరిశీలించిచూచుట యన్నను, ప్రకృతి వైఖరుల నర్థము చేసికొనుటయన్నను అతని కిష్టము. దీనినే ప్రకృతి తత్వశాస్త్ర మందురు. ఇప్పుడు భౌతికశాస్త్ర మనుచున్నారు. కాబట్టి అరిష్టాటిల్ తొలినాటి శాస్త్రజ్ఞులలో ఒకడు.

ఇప్పుడు మనము అరిష్టాటిల్ శిష్యుడైన అలెగ్జాండరువద్దకుపోయి వేగముగా గడచిపోయిన అతని జీవితచర్యను గమనింతము. ఆపని రేపు. ఈ రోజుకు కావలసినంత అప్పుడే వ్రాసితిని.

ఈ రోజు వసంతపంచమి. వసంతాగమము సూచించుచున్నది. అల్పకాలమే నిలిచిన హేమంతము గడచినది. గాలికి చురుకు తగ్గినది. పక్షులు క్రమక్రమముగా మావద్దకు వచ్చుచున్నవి. వాటి పాటలతో పగటి భాగము నంతయు నింపుచున్నవి. 15 సంవత్సరములకు పూర్వము, ఈదినమున, ఢిల్లీనగరములో మీ అమ్మకును, నాకును పాణిగ్రహణము జరిగినది.

17

ప్రసిద్ధవిజేత, కాని దురహంకార పూరితుడగు యువకుడు

జనవరి 24, 1931

వెనుకటి జాబులోను, అంతకుముందు వ్రాసినజాబులలోను ఘనుడగు అలెగ్జాండరు పేరెత్తినాను. అతనిని గ్రీకు అన్నాను. అట్లనుట సరికాదు. అతడు నిజముగా మాసిడోనియను—అనగా గ్రీసుకు ఉత్తరమున నున్న దేశమునుండి వచ్చినవాడు. అనేకవిషయములలో మాసిడోనియనులు గ్రీకులను పోలియుండిరి. వారిని వారి జ్ఞాతులని చెప్పవచ్చును. అలెగ్జాండరుతండ్రి ఫిలిప్పు మాసిడోనియారాజు. అతడుసమర్థుడగు పరిపాలకుడు. తన చిన్న రాజ్యము నాతడు బలపరిచి సమర్థమగు

సైన్యమును కూర్చెను. అలెగ్జాండరును "ఘనుడు" అందురు. చరిత్రలో నాతడు మిక్కిలి ప్రసిద్ధుడు. ముందుగా తండ్రి శ్రద్ధతో చేసిన పనివల్లనే అతడు అనేకకార్యములు చేయుటకు సాధ్యపడినది. నిజముగా అలెగ్జాండరు గొప్పవాడో, కాడో అన్నవిషయము సందేహాస్పదము. నేనాతనిని వీరునిగా తలంచను. జీవించినది కొద్దికాలమే యైనను అతడు తన పేరు రెండు ఖండములలో వ్యాపింపజేయగలిగెను. ప్రపంచవిజేతలలో ప్రథముడని చరిత్రలో చెప్పుట కలదు. మధ్య ఆసియానడిబొడ్డున సికందరను పేరుతో అతనిని నేటికిని స్మరించుచుందురు. నిజమున కాతడెట్టివాడైనను, చరిత్రమాత్రము అతని నామమున కొకవిధమగు ఇంద్రజాలశక్తిని ఆపాదించినది. అనేకనగరముల కాతని పేరు పెట్టబడెను. అవి నేటికిని నిలిచియున్నవి. అందు మిక్కిలి గొప్పనగరము ఈజిప్టులోని అలెగ్జాండ్రియా.

రాజగునాటికి అలెగ్జాండరువయస్సు ఇరువది సంవత్సరములు మాత్రమే. గొప్పతనమును సాధించవలెనను ఆకాంక్షతో అతడు తన కూర్చిన, శ్రేష్ఠమగు సైన్యమును తీసికొని, తన ప్రాతశత్రువగు పర్షియామీదికి దండయాత్ర సాగింప నువ్విళ్లూరుచుండెను. అతని తండ్రి ఫిలిప్పు అన్నను, అతడన్నను గ్రీకులకు ఇష్టము లేదు. కాని వారి బలముచూచి కొద్దిగా భయపడిరి. కాబట్టి వారు, ఒకనితరువాత నొకనిని, పర్షియాపై దండెత్తిపోవు గ్రీకుసైన్యములకు కెప్టెను-జనరల్‌గా అంగీకరించిరి. ఈవిధముగా క్రొత్తగా తలయెత్తుచున్న ఒక గొప్పజాతికి వారు తలయొగ్గిరి. థీబ్సు అను పేరు గల ఒక గ్రీకునగరముమాత్రము అతనిపై తిరుగబడెను. దాని నాతడు క్రౌర్యముతో తీవ్రముగా దండించెను. అతడీ ప్రసిద్ధనగరమును విధ్వంసముచేసెను. అనేక నగరవాసులను హతమొనర్చెను. వేలకొద్ది నగరవాసులను బానిసలుగా అమ్మివేసెను. ఇట్టి కిరాతచర్యలు గ్రీకులను భీతావహులను చేసెను. ఇట్టి అనాగరికచర్యలు చూచి మన మతనిని మెచ్చుకోలేము. ఇట్టి చర్యలు మన మసహ్యించుకొందుము. అట్టివానికి మనము దూరముగా నుందుము.

అలెగ్జాండర్ సామ్రాజ్యము

అప్పుడు పర్షియారాజుపాలనలో నున్న ఈజిప్టు సులభముగా అలెగ్జాండరు వశమయ్యెను. జరక్సను తరువాత రాజైన డరయస్ III ను అప్పటికే అలెగ్జాండ రోడించెను. తరువాత ఇంకొకమారు అతడు మరల పర్షియాకు పోయి డరయసును, రెండవమా రోడించెను. "రాజాధిరాజు" అగు డరయసు కాపురముండు దివ్యమగు రాజభవనమును అలెగ్జాండరు నాశముచేసెను. జరక్సను ఏథెన్సును తగులబెట్టినందుకు కసితీర్చుకొనుటకై అట్లు చేసితి నని అలెగ్జాండరు చెప్పెను.

వేయిసంవత్సరముల క్రితము ఫిర్దౌసీ అను కవి పరిషియన్ భాషలో రచియించిన ప్రాచీనగ్రంథ మొకటి గలదు. ఆ గ్రంథము పేరు "షానామా." పర్షియారాజులచరిత్ర లందుండును. డరయస్, అలెగ్జాండరుల మధ్య జరిగిన యుద్ధముల నీ గ్రంథము ఊహాకల్పనలతో వర్ణించెను. ఓడిపోవుటతోడనే డరయస్ ఇండియాసహాయము కోరినట్లు అందు చెప్పబడినది. "వాయువేగముతో నత డొక లొట్టియను" ఇండియా వాయవ్యదిశలో రాజుగానున్న పూర్ (పోరసు) కడకు పంపెను. కాని పోరసు అతని కెట్టి సహాయమును చేయలేకపోయెను. త్వరలోనే అతడు కూడ అలెగ్జాండరుదాడి ఎదుర్కొనవలసివచ్చెను. ఫిర్దౌసీ వ్రాసిన "షానామా" అను గ్రంథములో అనేక స్థలములందు ఇండియాలో తయారైన కత్తులు, బాకులు పరిషియాదేశపు రాజులు, ప్రభువులు వాడుచున్నట్లు వ్రాయబడినది. ఆ వ్రాతలు చదువుటకు సరదాగా ఉన్నది. అలెగ్జాండరు కాలములో సైతము ఇండియాలో మంచి ఉక్కుతో కత్తులు తయారు చేయుచుండిరని దీనినిబట్టిమనము తెలిసికొనవచ్చును. పరదేశములలోని ప్రజలు వాటిని ఆప్యాయముగా వాడుచుండిరి.

పర్షియానుండి అలెగ్జాండరు తన పర్యటనము సాగించెను. నేడు హీరటు, కాబూలు, సమరఖండము ఉండుదేశముగుండా అతడు ప్రయాణమైవెళ్లి సింధునదియొక్క ఎగువలోయలను చేరుకొనెను. ఇక్కడ మొట్టమొదటి హిందూదేశరాజును అతడు కలిసికొనెను. అతడు అలె

గ్జాండరు నెదిరించెను. గ్రీకుచరిత్రకారు లతనిని గ్రీకు సంప్రదాయాను సారము పోరసు అనిరి. అతని అసలు పేను పోరసును పోలినదే అయి యుండవచ్చును. కాని మన కది తెలియదు. పోరసు ధైర్యముగా పోరాడెననియు, అతనిని అలెగ్జాండరు సులభముగా జయించలేకపోయె ననియు చెప్పుదురు. పోరసు అమిత పరాక్రమశాలి. దీర్ఘకాయుడు. అతని ధైర్యసాహసములకు మెచ్చి అలెగ్జాండరు అతనిని ఓడించినప్పటికిని కూడ తన రాజ్యమున కాతనిని తన ప్రతినిధిగా ఏర్పరచెను. రాజుగా నున్న పోరసు నేడు గ్రీకుల 'సాత్రాపు', అనగా గ్రీకులతరపున పాలకు డయ్యెను.

వాయవ్యదిశనున్న కైబరుకనుమగుండా, రావల్పిండికి కొంచె ముత్తరములోనున్న తక్షశిలమీదుగా అలెగ్జాండరు ఇండియాలో ప్రవే శించెను. నేడుసైతము ప్రాచీననగరమగు తక్షశిలా శిథిలములను మనము చూడవచ్చును. పోరసును ఓడించి అలెగ్జాండరు దక్షిణముగా గంగ వైపునకు వెళ్ళదలచెను. కాని అత డట్లు చేయలేదు. సింధునదీ లోయ ననుసరించి యాతడు తిరిగి వెళ్ళిపోయెను. అలెగ్జాండరు హిందూస్థాన హృదయమనదగు గంగాప్రాంతమునకు వచ్చియుండినచో ఏమి జరిగె డిదో! అక్కడకూడ అతడు విజయము సాధించియుండునా? లేక హిందూదేశసైన్యములే అతనిని ఓడించియుండునా? పొలిమేరలో నుండు పోరసురాజు అతనిని మూడుచెరువుల నీళ్ల త్రాగించెను. మధ్య హిందూస్థానమందలి పెద్దరాజ్యములు అతని పురోగమనము నరికట్ట సమ ర్థములయి యుండియుండును. అలెగ్జాండరు ఇష్టానిష్టములెట్లున్నను అతని సైనికులే ముందుకార్యమును నిర్ణయించిరి. చాల సంవత్సరములు దేశా టనము చేసియుండుటచే వా రలసిపోయిరి. బహుశా భారతసైనికుల పోరాటవైఖరి చవిచూచియుండుటచే, వారు పరాజయమువచ్చునేమోయని జంకియుందురు. కారణ మేదైనను తిరిగి వెళ్ళుటకే సైన్యము నిశ్చ యించి, పట్టుబట్టినది. అలెగ్జాండరు ఒప్పుకొనక తప్పినదికాదు. తిరుగు

ప్రయాణముమాత్రము విపత్కరమైపరిణమించెను. తిండిలేక, నీళ్లులేక సైనికు లల్లాడిపోయిరి. వెంటనే కొద్దికాలములో క్రీ. పూ. 323 సంవత్స రమున అలెగ్జాండరు బాబిలన్‌వద్ద దేహము చాలించెను. పర్షియా దండ యాత్రకు బయలుదేరినపిమ్మట తన మాతృదేశమగు మాసిడోనియా మరల సందర్శించలేదు.

ముప్పదిమూడవయేట అలెగ్జాండ రావిధముగా మృతినొందెను. తన కొద్ది జీవితములో ఈ 'మహా'పురుష దేమిచేసినట్లు? కొన్ని యుద్ధములందు అతడు చక్కని విజయములను సాధించెను. అతడు సేనానాయకు డనుటకు సందేహములేదు. కాని అతడు గర్వి. దురహం కార పూరితుడు. ఒక్కొక్కప్పుడు క్రూరముగా, దౌర్జన్యముతో ప్రవ ర్తించెను. దైవసముడుగా తన్నా అత డెంచుకొనెను. కోపావేశము కలిగినప్పుడు అతడు తన ప్రియమిత్రులను పెక్కండ్రను చంపెను. నగరములను, నగరవాసులతోకూడ నాశనముచేసెను. అతడు నిర్మించిన సామ్రాజ్యములో చెప్పకోదగిన దేదియు అతడు పోయిన వెనుక నిలిచి యుండలేదు. సరియైన రోడ్లుసైతము వేయించలేదు. ఆకాశమునుండి జారు ఉల్కవలె అతడు వచ్చెను. అతడు వెళ్లెను. అతడు మిగిల్చిన దేదియులేదు. స్మృతిమాత్రము మిగిలెను. అతని మరణానంతరము అతని కుటుంబీకులు ఒకరినొకరు చంపుకొనిరి. అతని మహా సామ్రా జ్యము శకలములై క్షీణించెను. అతనిని ప్రపంచవిజేత యందురు. తనకు జయించుటకు ఇక దేశములు లేవేయని అత డొకనూరు కూర్చుండి విలపించెనట! కాని వాయవ్యదిశయందలి చిన్నభాగమును మినహాయించి నచో ఇండియా నాతడు జయించలేదు. ఆకాలమున సైతము చీనా గొప్ప రాజ్యము. అలెగ్జాండరు చీనాదిక్కునకైనను పోలేదు.

అతడు మరణించినతోడనే అతని సేనానులు అతని సామ్రాజ్య మును పంచుకొన్నారు. ఈజిప్టు టోలెమీ వశమైనది. అత డక్కడ శక్తివంతమగు దొరతనము నేర్పాటుచేసి పరంపరగా రాజవంశమువా

ఏలుట కేర్పాట్లుచేసెను. అలెగ్జాండ్రియా ముఖ్యపట్టణముగా నతడుపరిపాలించినఈజిప్టు ప్రబలరాజ్యమైనది. విజ్ఞానశాస్త్రమునకును, తత్వశాస్త్రమునకును, పాండిత్యమునకును ఆ మహానగరము ప్రసిద్ధికెక్కెను.

పర్షియా, మెసపొటేమియా, ఆసియామైనరులో భాగము వేరొక సేనానివశమైనవి. అతనిపేరు సెల్యూకసు. అలెగ్జాండరు జయించిన ఇండియా వాయవ్యప్రాంతముకూడ అతని వశమయ్యెను. కాని ఇండియాలో ఏభాగమును అతడు నిలుపుకోలేకపోయెను. అలెగ్జాండరు మరణానంతరము గ్రీకుసైన్యము ఆప్రాంతమునుండి తరుమగొట్టబడెను.

అలెగ్జాండరు ఇండియాకు క్రీ. పూ. 326 సంవత్సరములో వచ్చెను. అతని రాక ఒకచిన్న దాడిమాత్రమే. దానివల్ల ఇండియా కెట్టిలాభముగాని, నష్టముగాని కలుగలేదు. ఇండియా దేశస్థులకును, గ్రీకులకును ఈ దాడివల్ల సంబంధమేర్పడినదని కొందరందురు. కాని, నిజమునకు అలెగ్జాండరుకాలమునకు పూర్వమునైతము ప్రాక్పశ్చిమములకు రహదారి యుండెను. పర్షియాతోను, గ్రీసుతో నైతము ఇండియా నిరంతర సంబంధము కలిగియేయుండును. అలెగ్జాండరురాకవలన ఆ సంబంధము మరింత వృద్ధియైయుండును. ఇండియా, గ్రీసు విజ్ఞానము అధికముగా సమ్మిశ్రితములై యుండును.

అలెగ్జాండరుదాడియు, అతని మృతియు ఇండియాలో ఒక గొప్పసామ్రాజ్యమును-మౌర్యసామ్రాజ్యమును స్థాపించుటకుదారితీసెను. హిందూదేశ చరిత్రలో ఇదియొక గొప్పయుగము. కాన దానిని గురించి తెలిసికొనుటకు కొంతకాలము వినియోగింతము.

18

చంద్రగుప్తమౌర్యుడు : అర్థశాస్త్రము

జనవరి 25, 1931

నేనొక ఉత్తరములో మగధపేరెత్తితిని. ఇది యొక ప్రాచీన రాజ్యము. ఇప్పుడు బీహారున్నచోట అది యుండెడిది. ఈరాజ్యమునకు

రాజధాని పాటలీపుత్రము. దీనినే ఇప్పుడు పాట్నా అందురు. మనము పరిశీలించుచున్న కాలమున నందవంశమునకు జెందిన రాజులు మగధను పాలించుచుండిరి. అలెగ్జాండరు ఇండియా వాయవ్యప్రాంతముపై దాడి చేసినప్పుడు నందరాజొకడు పాటలీపుత్రమునందుండెను. బహుశా రాజునకు బంధువగు యువకుడొక్కడు—చంద్రగుప్తుడనువా డచ్చట నుండెను. చంద్రగుప్తుడు మిక్కిలి తెలివైనవాడును, సమర్థుడును. ఆత్యాశకలవాడును అయియుండునని తోచుచున్నది. నందరాజునకాతనిపై ఇష్టము లేకపోవుటచేతనో, అతడు చేసిన పనినిని సమ్మతించకపోవుట చేతనో అతనిని తన దేశమునుండి బహిష్కరించెను. చంద్రగుప్తుడు ఉత్తరముగా తక్షశిలకు పోయెను. అలెగ్జాండరును గురించి, గ్రీకులను గురించి చెప్పుకొనుచున్న కథలు బహుశా అతనిచెవిని బడినవికాబోలు. అతనితో మిక్కిలి సమర్థుడగు బ్రాహ్మణు డొకడుండెను. అతని పేరు విష్ణుగుప్తుడు. అతనిని చాణుక్యుడనికూడ అందురు. చంద్రగుప్తుడును, చాణుక్యుడును ఏమి సంభవించినను విధికి తలయొగ్గి సంచరించు స్వాదేశీలురు కారు. ఉన్నతస్థితికి వచ్చుటకై వారెన్నో గొప్పయోచనలు చేయుచుండిరి. వానిని ఆచరణలోపెట్టి విజయము నందగోరుచుండిరి. అలెగ్జాండరు ప్రతిభకు బహుశా చంద్రగుప్తుడు విమోహితుడై, అతని అడుగులలో నడువగోరియుండును. తన కార్యములందు తోడ్పడుటకు చాణుక్యు డుండెను. అతడు అసాధారణ ప్రజ్ఞాశాలి. కూరిమి చెలికాడు. మంత్రిసత్తముడు. ఇద్దరును జాగరూకులై తక్షశిలలో జరుగుచున్న ప్రతివిషయమును శ్రద్ధతో గమనించుచుండిరి. తరుణమునకు వేచి యుండిరి.

అవకాశముకూడ వారికి త్వరలోనే వచ్చెను. అలెగ్జాండరు మరణవార్త తక్షశిల చేరుటతోడనే కార్యసన్నద్ధు డగుటకు తరుణము వచ్చినదని యాతడు గ్రహించెను. అచ్చటి ప్రజల నాతడు ప్రబోధించి వారి సహాయముతో అలెగ్జాండరచ్చట నిలిపిన సేనలపైబడి వారిని తరిమి

వేసెను. తక్షశిలను స్వాధీనముచేసికొని, చంద్రగుప్తుడు మిత్రరాజులతో కదలి దక్షిణముగా పాటలీపుత్రముమీదకు వెళ్ళి నందరాజు నోడించెను. ఇది క్రీ. పూ. 321 సంవత్సరమున, అలెగ్జాండరు మరణించి సరిగా అయిదుసంవత్సరము లైనపిమ్మట సంభవించెను. ఈసంవత్సరము నుండి మౌర్యవంశపరిపాలనము ప్రారంభమయ్యెను. చంద్రగుప్తుని మౌర్యుడనుటకు కారణము స్పష్టముగా తెలియదు. తల్లి పేరు ముర కాబట్టి మౌర్యుడయ్యెనని కొందరందురు. అతని మాతామహుడు రాజు గారి మయూరపాలకు డనియు, అందుచే అతనికి మౌర్యుడని పేరు వచ్చిన దనియు మరికొంద రందరు. ఆపేరు ఎట్లు వచ్చినను అతనికి మాత్రము చంద్రగుప్తమౌర్యు డను పేరు వచ్చినది. వేరొక చంద్రగుప్తుడు అను మహారాజు కొన్నివందల సంవత్సరములతరువాత ఇండియాలో నుండెను. వీరిద్దరికిని భేదము తెలియుటకై అతనికి చంద్రగుప్త మౌర్యు డను పేరు నిలిచియుండును.

భారతదేశము నేకచ్ఛత్రాధిపత్యముగా నేలిన చక్రవర్తుల పేళ్ళను మహాభారతము,ప్రాచీనగ్రంథములు,ప్రాచీనగాథలు పేర్కొనుచుండును. ఆ కాలమునుగురించి మనకు స్పష్టముగా తెలియదు. భారతవర్షము యొక్క విస్తీర్ణమెంతో కూడ చెప్పలేము. ప్రాచీన రాజుల పౌరుషము నతిశయోక్తులతో పైగాథలు వర్ణించియుండవచ్చును. అవి ఎట్లున్నను ప్రబలమై నలుగడలు విస్తరిల్లిన మొదటి సామ్రాజ్యము హిందూదేశమున చంద్రగుప్తమౌర్యుని సామ్ర్యాజ్యమే యని చరిత్ర మనకు చెప్పుచున్నది. ఇది మిక్కిలి యభివృద్ధిజెంది, శక్తివంతమైయుండెనని ముందుముందు తెలిసికొందము. అట్టి రాజ్యమును, దొరతనమును తటాలున తలయెత్తె నని చెప్పుట అసంభవముకదా ! చిరకాలమునుండియు తదనుగుణముగా ఎన్నోకార్యములు జరిగియుండవలెను—చిన్నరాజ్యములు కలిసిపోవుట, రాజనీతి వృద్ధియగుట మున్నగునవి.

చంద్రగుప్తుడు రాజ్యముచేయుచున్నకాలమున, ఆసియామైనరు నుండి ఇండియావరకు నున్న దేశమునకు వారసు అయిన అలెగ్జాండరు

సేనాని సెల్యూకసు, సైన్యముతో సింధునదినిదాటి ఇండియాపై దండ యాత్ర చేసెను. తొందరపడి తాను చేసినపనికి అతడు వెంటనే పశ్చాత్తాపము నందెను. చంద్రగుప్తు డాతనిని పూర్తిగా ఓడించుటచే అతడు వచ్చిన దారినేవెళ్ళెను. అతడేమియు సంపాదించలేదు సరిగదా, కాబూలు, హీరటువరకు నున్న గాంధారదేశమును, అనగా నేటి ఆఫ్ఘనిస్థానమును చంద్రగుప్తుని వశము చేసెను. చంద్రగుప్తుడు సెల్యూకసు కుమార్తెను కూడ వివాహమాడెను. ఉత్తర హిందూస్థానమంతయును, ఆఫ్ఘనిస్థానములో కొంతభాగమును, కాబూలు మొదలు బెంగాలువరకును, అరేబియా సముద్రము మొదలు బంగాళాఖాతము వరకును అతని సామ్రాజ్యమిప్పుడు విస్తరించియుండెను. దక్షిణ హిందూస్థానము మాత్ర మాతని పరిపాలనలోలేదు. ఈ మహాసామ్రాజ్యమునకు రాజధాని పాటలీపుత్రము.

చంద్రగుప్తుని యాస్థానమున రాయబారిగా నుండుటకై సెల్యూకసు మెగాస్తనీసును పంపెను. మెగాస్తనీసు ఆకాలపు వృత్తాంతమును మనోహరముగా వ్రాసియుంచెను. కాని అంతకన్న మనోహరమగు వేరొక వృత్తాంతము కలదు. చంద్రగుప్తుని పరిపాలనకు సంబంధించిన వివరము లందు కలవు. ఇది కౌటిల్యుని అర్థశాస్త్రము. కౌటిల్యుడే మన చాణుక్యుడు, లేదా విష్ణుగుప్తుడు. అర్థశాస్త్రమనగా "అర్థము (ధనము) నకు సంబంధించిన శాస్త్రము."

అర్థశాస్త్ర గ్రంథమున అనేకవిషయములు కలవు. వివిధ విషయములను అది చర్చించును. దానిని గురించి అధికముగా నీకు చెప్పుటకు సాధ్యముకాదు. రాజుధర్మములు, మంత్రుల ధర్మములు సభాసమావేశములు, ప్రభుత్వశాఖలు, వర్తకము, వాణిజ్యము, పట్టణపరిపాలనము, గ్రామపరిపాలనము, ధర్మశాస్త్రము, న్యాయవిచారణ స్థానములు, సాంఘికాచారములు, స్త్రీలహక్కులు, వృద్ధులను, అనాథులను పోషించుట, వివాహము, విడాకులు, పన్నులువేయుట, వసూలుచేయుట, భటసైన్యము, నౌకాసైన్యము, యుద్ధము, శాంతి, రాజనీతి, వ్యవసాయము, నూలు

వడకుట, బట్టలునేయుట, శిల్పులు, నిరాటంకముగా సంచరించుట కధికార పత్రములు, జైళ్లు సైత మందు వర్ణింపబడినవి. ఈ పట్టికలో ఇంకను ఎన్నోవిషయములు చేర్చుకొనుచు పోగలనుకాని ఈ ఉత్తర మంతయు కౌటిల్య గ్రంథమందలి ప్రకరణ శీర్షికలతో నింపుట కిష్టము లేదు.

రాజుగా నుండుటకు ప్రజల యనుమతిని పొంది పట్టాభిషేక సమయమున, ప్రజాసేవ చేయుటకు సమ్మతించుచు రాజొక ప్రతిజ్ఞ తీసికోవలెను. ఆ ప్రతిజ్ఞ స్వరూప మిది —"నేను మిమ్ము హింసించిన నాకు స్వర్గము దూరమగుగాక. ప్రాణములు దేహమును వదలిపోవునుగాక. నాకు సంతానము లేకుండపోవుగాక." రాజు దినచర్య అందు వర్ణింపబడినది. జరూరుగా చేయవలసిన పని కాత దెప్పుడును సిద్ధముగా నుండవలెను. ఎందుకనగా ప్రజాహితకార్యములు పాడైపోవుటకు వీలు లేదు. రాజుగారి ఇష్టమునకై వేచియుండుటయును పనికిరాదు. "రాజు సమర్థుడైన ప్రజలను అంత సమర్థులగుదురు." "ప్రజల సౌఖ్యముపై అతని సౌఖ్యము ఆధారపడియుండును. వారి క్షేమమును కోరి, తన కిష్టమైన విషయములు మంచివి కావనియు, ప్రజల కిష్టమైన విషయములే మంచివనియు ఆత డెంచవలెను." మన ప్రపంచమునుండి రాజులు అదృశ్యులగుచున్నారు. నేడు కొద్దిమందిమాత్రమేమిగిలియున్నారు. వారు కూడ త్వరలో నిష్క్రమింతురు. ప్రాచీన హిందూస్థానమున రాజరికమనగా ప్రజాసేవ యను విషయము గమనింపదగినది. రాజులకు భగవంతు డిచ్చిన హక్కులు లేవు. నిరంకుశాధికారము లేదు. రాజు దుర్మార్గుడైన, వానిని తొలగించి వేరొకనిని రాజుగా చేయ ప్రజలకు హక్కు కలదు. ఇది ఆకాలపు అభిప్రాయము. ఆకాలపు సిద్ధాంతము. నిజమే, పలువురు రాజులు ఈ యాదర్శము నందలేక తమ యవివేకము కారణముగా దేశమును, ప్రజలను కష్టములపాలు చేసిరి.

"ఆర్యు డెన్నటికిని బానిస కాకూడదు" అన్న ప్రాతసిద్ధాంతమును కూడ అర్థశాస్త్రము నొక్కిచెప్పినది. ఆకాలములో పరదేశమునుండి

తేబడినవారో, దేశములోనివారో ఒక విధమగు బానిస లుండియుందురు. ఆర్యుల విషయములో మాత్రము వారెన్నడును బానిసలు కాకుండ జాగ్రత్త తీసికొనుచుండిరి.

మౌర్యసామ్రాజ్య రాజధాని పాటలీపుత్రము. అది దివ్యమైన నగరము. గంగానది పొడవునను అది వ్యాపించియుండెను. గంగానదికిని, నగరమునకును మధ్య 9 మైళ్ళ భూమి నగరము పొడవునను ఉండెను. దానికి సింహద్వారములు అరువది నాలుగు. చిన్నద్వారములు వందలకొద్ది ఉండెను. ఇండ్లు ముఖ్యముగా కలపతో నిర్మించుచుండిరి. అగ్నిభయ ముండునుగాన, ప్రమాదము సంభవించకుండ ముందు జాగ్రత్తలు ఎంతో శ్రద్ధతో తీసికొనిరి. ప్రధాన వీధులందు వేలకొద్ది పాత్రలనిండ నీరుపోసి యుంచెడివారు. అగ్నిప్రమాదము సంభవించినప్పుడు ఆర్పుటకై ప్రతి గృహయజమానియు నీళ్ళునింపిన పాత్రలను, నిచ్చెలను, కొక్కెలు మొదలైన అవసరమగు వస్తువులను సిద్ధముగా పెట్టుకొని యుండవలెను.

నగరముల నుద్దేశించి కౌటిల్యుడు వ్రాసిపెట్టిన నిబంధన యొకటి విన సొంపుగా నుండును. వీధులలో ఎవ్వరైనను మురికివేసిన వారికి జుల్మానా వేయుచుండిరి. వీధులలో నీరు నిలుచునట్లుగాగాని చాడి ప్రోగు పడునట్లుగాగాని చేయువారికి జరిమానా విధించుచుండిరి. ఈ నిబంధనలు ఆచరణలో పెట్టియుండినట్లయిన పాటలీపుత్రమును, మిగిలిన నగరములును చక్కగా, పరిశుభ్రముగా, ఆరోగ్యవంతముగా ఉండెడి వనియే చెప్పవలెను. మన పురపాలకసంఘము లిట్టి నిబంధనలు అమలు జరిపిన ఎంత బాగుండునో !

పాటలీపుత్రమునకు సొంత వ్యవహారములు దిద్దుకొనుటకై ఒక పురపాలక సంఘముండెను. ఇందలి సభ్యులను ప్రజ లెన్నుకొనుండిరి. సభ్యుల సంఖ్య ముప్పది. అందారు ప్రత్యేకసభలు (కమిటీలు) ఉండెను. ఒక్కొక్కదాని కయిదుగురు చొప్పున ఈ సభ్యు లందుండిరి. నగరమందలి పరిశ్రమలు, చేతిపనులు, బాటసారులకు తీర్థయాత్రికులకు సదుపాయములు కల్పించుట, పన్నులు విధించుటకై జననమరణములకు

సంబంధించిన లెక్కలు, నూతన వస్తువులను తయారుచేయుట మున్నగు విషయములను ఈ కమిటీల సభ్యులు విచారించుచుండిరి. పురపాలక సంఘమువారు నగరముయొక్క ఆరోగ్యము, ఆదాయము, నీటిసరఫరా, ఉద్యానములు, రాజభవనములు అను విషయములు విచారించుచుండిరి.

న్యాయపరిపాలనకై అప్పుడు పంచాయతీ లుండెను. అప్పీలుకోర్టు లుండెను. క్షామనివారణార్థము ప్రత్యేకముగా ఏర్పాటులుండెను. దొరతనమువారి గిడ్డంగు లన్నిటిలోను నిలువయున్న సరకులో సగముభాగము క్షామనివారణార్థము ఉంచుచుండిరి.

చంద్రగుప్త చాణుక్యులచే 2,000 ఏండ్ల క్రితము నిర్మింపబడిన మౌర్యసామ్రాజ్య మీతీరున నుండెను. కౌటిల్యునిచేతను, మెగాస్తనీసు చేతను ఉదహరింపబడిన కొన్ని యంశములు నే నిందు పొందుపరచితిని. వీనినిబట్టి ఆ దినములలో ఉత్తర హిందూస్థానమును గూర్చి కొంతవరకు స్థూలముగా గ్రహింపవచ్చును. రాజధానియగు పాటలీపుత్రము మొదలు నానా మహానగరములును, సామ్రాజ్యమందలి వేలకొలది పట్టణములును పల్లెలును జనసంకీర్ణమై యొప్పియుండవలెను. సామ్రాజ్యమందలి ఒక భాగమునుండి వేరొక భాగమునకు ఘంటాపథము లుండెను. ప్రధాన "రాజపత్త్రిము" (రాజమార్గము) పాటలీపుత్రము గుండా వాయవ్య సరిహద్దులవరకు పోయియుండెను. కాలువ లనేకము లుండెను. వాటిని సరిచూచుటకును, పొలములకు నీరు పారించుటకును ఒక ప్రత్యేక ప్రభుత్వశాఖ పనిచేయుచుండెను. నౌకాశ్రయములు, రేవులు, వంతెనలు, ఒకచోటినుండి వేరొకచోటికి తిరుగు అనేకములైన పడవలు, ఓడలు—వీనిని సరిచూచుటకు నౌకాశాఖ యను ప్రత్యేకశాఖ పనిచేయుచుండెను. ఓడలు సముద్రమును దాటి బర్మాకును, చీనాకును పోవుచుండెను.

ఇట్టి సామ్రాజ్యమును చంద్రగుప్తుడు 24 సంవత్సరము లేలెను. క్రీ. పూ. 296 సంవత్సరమున నతడు కీర్తిశాయి యయ్యెను. తరువాత జాబులో మౌర్యసామ్రాజ్య కథను సాగింతము.

నాగరికత చరిత్ర

రచన: సి. ఇ. యమ్. జోడ్

ఆంధ్రీకరణ: చింతా దీక్షితులు

సంస్కృతి ప్రచురణ — 27.

వెల రూ. 1—4—0.

గొప్ప మతాచార్యులు - గ్రీసు: సుందరమగు వస్తువులుచేయుట-క్రొత్తవిషయములను కనిపెట్టుట - విజ్ఞానశాస్త్రము మన జీవితముల నెట్లు మార్చినది? - విజ్ఞానవ్యాప్తి - ధనమును పంచుకొనుట - మన సొంత నాగరికత.

(Approved by the Text-Book Committee, Madras
as suitable for General Libraries for Forms V & VI
Vide Fort St., George Gazette, Supplement to Part 1 B, No. 21-A.
Dated 23—5—1950 Page 136.)

ప్రకాశకులు:

కల్చరల్ బుక్స్ లిమిటెడ్

మద్రాసు — 11.

లక్కపిడతలు

రచన: చింతా దీక్షితులు

పిల్లల పుస్తకాలు

వెల రూ. 1—0—0.

కమలాలు - బాజాలు - వరహాలతల్లి - అమ్మణ్ణి - కృష్ణమ్మ - పిదే నమ్మా కృష్ణమ్మా - చిన్ని కృష్ణుడు - నవ్వు - తువ్వాయి - చిట్టితల్లి - తిన్నారు - నెమలికన్ను - కృష్ణమ్మ కొడుకు - బూచాడు - లేవే అమ్మా - బుల్లిపాపాయి - మల్లు - కావాలి - హనుమంతుడి తోక - చిన్న - అమ్మాయి అల్లరి - పాప - ముద్దులు - తాండవ కృష్ణుడు - మంచి—చెడ్డ.

(Approved by the Text-Book Committee, Madras as suitable for Teachers' use for I to V Standards. Vide Fort St., George Gazette Supplement to Part 1 B, No. 21-A. dated 23—5—1950 Page 44.)

ప్రకాశకులు:

కల్చరల్ బుక్స్ లిమిటెడ్

మదరాసు—11.

PRAPANCHA CHARITRA

(PART 1)

BOOK ONE

By

JAWAHARLAL NEHRU

&

CHINTA DIKSHITULU

PRICE 1-4-0

Approved by the Text-Book Committee, Madras
as suitable for Non-Detailed study in V & VI Forms.
(Vide Fort St., George Gazette, Supplement to Part 1 B, No. 21-A.
Dated 23—5—1950 Page 131.)

Printed at the Swathanthra Press, Madras-11.